

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

T. BANKACILAR CEMİYETİNİN YAYIN ORGANLIĞINI YAPAR

Yıl : V

Temmuz - Aralık 1954

Sayı : 19 - 20

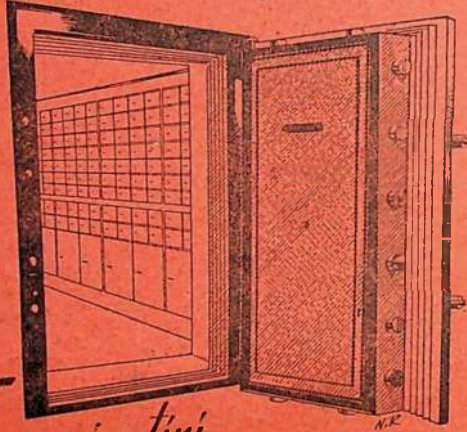
İÇİNDEKİLER

Millî Bankacılığımızın Bugünkü Meseleleri	BANKA
Dünya Parası ve Para Sahasında Milletlerarası İşbirliği II	Aziz KÖKLÜ
Bankacılığımızda Gelişmeler II	Aydın YALÇIN
Bankalarda Sermaye Devri ve Bununla İlgili Meseleler	Hikmet KEYMAN
Kredi ve Bankalar II	İshak TURNAOĞLU
Banknot Basımı	Memduh GÜPGÜPOĞLU
Amortisman ve Kredi Sandığı	Sait MAYTER
Osmanlılar Devrinde Mali İşlerimiz	Hüseyin Namık ORKUN
Belçika Bankalarında Ticarî Kredi Muameleleri II	Rahmi ULUDAĞLI
Türkiye İş Bankası; Banka, Ticaret Hukuku Araştır- ma Enstitüsü	Avni ZARAKOLU
Ticaret ve Tevdiat Bankalarında Likidite Meseleleri III	Asım Süreyya İLOĞLU
Millî Plânlama	Menteş ERTAY
Dünya'da ve Türkiye'de Bankacılığı İlgilendiren Haberler	Hikmet KEYMAN
T. Bankacılar Cemiyeti'ne Ait Haberler	***
Kitaplar	***

TÜRK BANKACILIĞININ BELLİ BAŞLI DAVALARI : Prof. Dr. Muhlis ETE

EKONOMİ - BANKACILIK : (Bankacılık Siyaseti, Banka Muameleleri ve İşletme Tekniği,
Bankaların Teşkilâtı, Bankacılık Hukuku) - HABERLER - ANKET - BİBLİYOGRAFYA
AMELÎ BANKACILIK BİLGİLERİ

Paranızın

Emniyetini
TÜRKİYE İŞ BANKASI
Sağlar
1054
YILI İKRAMİYE PLÂNI
BAHÇELİ 30 EV
150 LİRALIK BİR KÜÇÜK CÂRİ HESAP
AÇTIRINIZ

Paranızı atıl bırakmayın, bankaya yatırınız

Türk Ticaret Bankası

Kuruluş tarihi : 1914

Kanunî Merkezi: ANKARA — İş Merkezi: İSTANBUL

Sermayesi: T.L. 11.000.000.—

İhtiyatlar : T.L. 4.051.200.—

ŞUBELER

AJANSLAR

ADANA	GAZİANTEP	SAMANPAZARI	ANKARA
ADAPAZARI	İSTANBUL	YENİŞEHİR	»
ANKARA	İZMİR	CEBECİ	»
BEYOĞLU	İZMİR	ALTUNBAKKAL	İSTANBUL
BOLU	KONYA	BEBEK	»
BURSA	SİVRİHİSAR	ÇARSIKAPI	»
CEYHAN	TARSUS	FATİH	»
DÜZCE	TRABZON	FINDIKLI	»
ESKİŞEHİR		GALATASARAY	»
		HALICIOĞLU	»
		KADIKÖY	»
		LÂLELİ	»
		OSMANBEY	»
		ÜSKÜDAR	»
		SARRAFLAR İÇİ	İZMİR
		ESREFPASA	BURSA
		ÇARŞI	»

Bu Sene Açılacak Olan

ŞUBELER

AJANSLAR

ANTALYA
MERSİN
ZONGULDAK

BEŞİKTAŞ
FENER
KARŞIYAKA-İZMİR
GEREDE-BOLU

- Her türlü banka muameleleri
- 500.000 liralık ikramiyeler
- Tasarruf hesapları için her ay bir ikramiye çekilişi

Banka hizmetlerinden faydalanmağı
Ödemelerinizde çek kullanmağı adet ediniz.

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Tesisi : 26/3/1948

Sahip ve Müessisleri : Hikmet KEYMAN - İshak TURNAOĞLU - Mesut ERDA

Neşriyatı Fiilen İdare Eden : Hikmet KEYMAN

Sayısı 150, Yıllığı 600 Kuruştur.

Neşriyat başlıca gazetelerde ilân olunur

İdare ve Yazı yeri :

Tuna Cad. Adakale Sok. No. 21 Yenışehir - Ankara — Posta Kutusu (11) Ankara

Banka hesabı : T. C. ZIRAAT BANKASI 49/4898 Ankara

Yazı İşleri : Derginin çalışma ve yazı programını ilgilendiren ve başka dergilerde çıkmamış olan yazılar kabul edilir. Dergimize gönderilen yazılar derç edilsin edilmesin iade edilmez. Meslekî eserlerden bir adet gönderildiği takdirde kontradüsü yapılır.

İlân İşleri : Bütün Bankaların ve müesseselerin ilân işleri yapılır.

Müracaat : Yazı, abone ve ilân işleri için Dergi Müdürlüğüne müracaat edilmelidir.

Bütün muhaberatın posta kutusu ile yapılması, adres ve ilân değişikliklerinin vaktinde bildirilmesi, abone paralarının banka havaleleri ile gönderilmesi rica olunur.

Türkiye Bankacılar Cemiyetinin yayın organlığını yapar
Ankara : Posta Kutusu 315

BANKA DERGİSİ'NE

A B O N E O L U N U Z !..

«Banka» Dergisi Bankaların, Bankacıların ve Bankacılığı öğrenmek isteyen memurların ve öğrencilerin, Banka müşterilerinin ve Bankayla alâkalı herkesin ve her münevverin kitaplığında bulunacak ve daima müracaat edebileceği, meslekî müşküllerini çözebileceği eserdir.

İ L Â N V E R İ N İ Z !..

«Banka» Dergisi Bankaların, Sigorta ortaklarının, ticaret evlerinin, Bankalara ait türlü büro levazımı, demirbaşları ve makineleri satan bütün kurumların ve ilmi ve meslekî yayınların en elverişli ve esaslı ilân ve reklâm yeridir.

Bu hem sizin hem memleketin menfaatıdır

**Cumhurbaşkanımız Sayın Celâl Bayar'ın T. Bankacılar Cemiyeti İdare Heyetinin
ziyaretini kabulleri sırasında**

Cumhurbaşkanımız Sayın Celâl Bayar'ın sağında Sungur Babaoğlu, solunda ön sırada: Nusret Uzgören, Fethi Aktan, Hikmet Keyman. arkasırada: İkîll Hebel, Mithat Akdora, Cevat Gîrin

Cumhurbaşkanımız Sayın Celâl Bayar 23.11.1954 salı günü saat 16 da Fethi Aktan, Mithat Akdora, Sungur Babaoğlu, Nusret Uzgören, Hikmet Keyman, Cevat Gîrin ve İkîll Hebel'den mülteşkil Türkiye Bankacılar Cemiyeti İdare Heyetini kabul buyurmuşlardır.

Cemiyet Başkanı, Türk Bankacılığının kurucusu ve büyüğü Sayın Bayar'a, Cemiyeti takdim ile bütün üyelerinin derin sevgi ve saygılarını sunduktan sonra, kısaca Cemiyetin maksat ve gayelerini, şimdiye kadarki çalışma ve yapılan işlerle, gelecekte yapılması düşünülen işleri açıklamış; yüksek himayelerini ve değerli ırşat ve direktiflerini dilemiştir.

Sayın Cumhurbaşkanımız, cemiyetin, memleketimizde ileri ve muvaffak bir meslek olan Bankacılığımız teşekkülleri arasındaki mevki ve lüzumunu belirterek, bu kuruluş ve çalışmalarından memnuniyetlerini beyanla, bankacılarımızın ve her bankanın, kendi memurlarının seviyelerinin yükselmesine hizmet edecek bu teşekkülü iyi karşılayacaklarından, muzaheretlerini esirgemeyeceklerinden emin olduklarına; Cemiyetin maksat ve gayesine göre ilerideki çalışmalarını gerçekleştirebilmek için her şeyden evvel mevkiye şerefiyle mütenasip bir lokale de ihtiyacı olduğuna işaret ederek yakın bir alâka göstermiş; muzaheret vadinde bulunmuşlardır.

Cemiyet İdare Heyeti, yakın alâkalarının cemiyetin yaşaması ve ilerlemesi için en büyük ve değerli bir mesnet ve kuvvet olacağını, kenâdilerinin ve ileride gelecek arkadaşlarının bütün çalışmalarının Cemiyetin gayelerinin gerçekleştirilmesine ve ilerlemesine müteveccih bulunacağını belirterek minnet ve şükranlarını tekrar arz edip ayrılmışlardır.

Bu arada, Cemiyet neşir organlığı vazifesini yapan Banka Dergisi de, İdare Heyetinde bulunan Dergi Sahip ve Müessislerinden Hikmet Keyman tarafından takdim olunmuş ve resimlerini muhtevli nüsha Reiscumhurumuz tarafından imzalanmıştır.

BANKA

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Yıl : V

Temmuz - Aralık 1954

Sayı : 19 - 20

Millî Bankacılığımızın Bugünkü Meseleleri

Geçen sayılarımızda son yıllarda Millî Bankacılığımızda mühim bir genişleme ve millî ekonomimizi destekleyen bir çalışma müşahade olduğunu ve bu cümleden olarak mevcut bankalarımızın yurdun dört köşesinde yeni şube, ajans ve bürolar açarak teşkilât ve faaliyetlerini genişletirken; bir yandan da çeşitli yeni bankalar kurularak millî bankacılık faaliyetimize katıldıklarını belirtmiştik.

Bu hâdise Millî Bankacılığımız ve Ekonomimiz bakımından şüphesiz ki, şayanı memnuniyettir. Bununla beraber Sayın Prof. Dr. Muhlis Ete'nin Türkiye Bankacılar Cemiyeti'nin tertiplediği serii konferansların açılışı münasebetiyle Halk Bankası salonunda «Millî Bankacılığımızın belli başlı dâvaları» mevzuunda verdiği konferansda sayıp esaslarını belirttiği veçhile, üzerinde durulmağa ve halle muhtaç pek çok ve ehemmiyetli dâvalarımız vardır. Bizde bu mevzuda bazı meselelerimiz üzerinde durmak istiyoruz.

**

Yeni Bankaların birbiri ardına kurulup faaliyete geçmeleri, bankaların çalışma vasıta ve kaynaklarının esasını teşkil eyleyen mevduat celbi hususundaki siyaset ve metotları ve giriştikleri rekabet, hakikaten dikkate şayan bir manzara arz eylemektedir. Mevduat hacmi hudutsuz olmadığından, kurulan her yeni banka mevduat celbini mücerret bankacılık sahasında gösterebileceği yeniliklere istinat ettirmeye çalışırken, bu sahada çok ileri gidildiği de bir vakia halini almıştır demek isabetsiz olmaz. Gerçi memleketimiz ve halkımızın doğan ve yerleşen temayül ve itiyatları bakımından - bazı mülâhazalarla beraber - bu usulü terk eylemek gibi bir düşünce ve iddia aslâ hatırıma gelmediği gibi, tasarrufu teşvik eylemediği ve hacmini artırmadığı da, söylenemez. Bilindiği gibi Millî Bankacılık siyaset, sistem ve çalışmalarını meydana getiren, tanzim ed'p istikâmet veren faktörlerden biri de, memleketin içtimai ve ticarî âdat ve örfleridir. Bugün artık memleket ve halkımızda gerek piyangoonun verdiği cazibe ve ümit, gerek tasarruf erbabının iktisadî durum ve gücü, böyle bir âdet ve ihtiyacı doğurmuş ve yerleştirmiştir ki, mevduat celbi sistemimizin piyango esası üzerinde yerleştiğini kabul etmek zarurî ve tabiidir. Ancak, bu işi daha normal esas ve hudutlar içinde yürütmek, teknik ve tatbikatını bir usul ve kaideye bağlamak zamanı da gelmiştir. Netekim bankalararası görüşmeler ve hükümetçe alınan kararlar meselenin üzerinde durulduğunu, sâlim bir usule bağlanmak istendiğini göstermektedir. Herhalde hazırlanmakta olan Bankalar Kanunu daha müsbet ve radikal hükümleri ihtiva eyleyecektir.

**

Bankalarımızın piyango yoluyla külliyetli miktarda mevduat ve celp ve menabi sağladıkları memlekette tasarruf hasılasını artırdıkları muhakkaktır. Bu çalış-

ma bankacılığımız ve memleket ekonomisi bakımından değeri büyük bir hizmet ve başarı olmuştur. Bu vesile ile mucidini tebrik ve takdir eylemek kadirşinaslık olur. Fakat, bu tasarruf hasıllarının münhasıran ticarî muamelelerle ticareti finanse etmesi de, ayrıca üzerinde durulacak bir meseledir. Bankacılık ve kredi siyasetini çizen faktörlerden birinin de, millî ekonomi siyaseti olduğuna göre, memleketimizin iktisadî ihtiyaç ve zarureti bu tasarruf hasıllarının ve kredilerin istihşâl ve yatırımlara tevcih olunmasını âmirdir. Çünkü, ekonomik kalkınma deyince istihşâl kalkınması bahis mevzuudur. Bu mülâhazalarla tasarruf hasıllarının istihşâl ve yatırım sahalarına sevk edecek bir iktisadî mekanizmanın aranması lâzımdır. Bankalarımızın sermaye ve mevduatlarının muayyen bir miktarı ile kurulacak sınaî müesseselerin akisyonlarını satın alarak anı kuruluşlarını sağlamaları ve bilâhare teşekküller muvaffak ve verimli bir hale gelince de, sermaye sahiplerine arz ve satmaları mümkündür. Bu muamele ve plâsman tarzı tevdiât ve ticarî bankalarımızın riayeti gerekli plâsman muvazenesine ve bankacılık teknik ve icaplarına da uygundur. Ve bankaların da alım ve satım fiyatları arasındaki fiyat farklarından mühim kazançlar elde edecekleri şüphesizdir.

Uzun yıllar sistemli çalışmalarile halkımızda bankaya para yatırmak fikir ve itiyadını yaratan bankalarımızın, aynı sistemli çalışmalarla bu sahada da muvaffak olacaklarını ummak hayal olmaz. Bu suretle memleketimizde iktisadî kalkınmamız için vücudu elzem olan sermaye piyasasının tekevvününe de adım atılmış olur.

Ancak şurası unutulmamalıdır ki, bu işin muvaffakiyeti asıl iş ve sanayi adamlarımıza düşmektedir. Halka muvaffak, verimli ve emniyetli ve dolayısıyla onların menfaatlerini tahrik ve tatmin edecek bir sanayi yaratmaları elzemdir. Bu keyfiyetin gerçekleştirilebileceğine inanmamağa sebep yoktur.

İşte bu suretle tasarruf hasılları memleket menfaatına ve hayrına tahsis edilmiş ve her sektöre mütevazın ve ihtiyaca uygun bir tevzi yapılmış ve aynı zamanda tasarruf ve sermaye erbabı için de, emin ve verimli bir plâsman imkânı hasıl olmuş olur.

**

Bu maksat ve gayelerin gerçekleştirilebilmesi yönünden banka sistemimize ve faaliyet tarzına da yeniden bir göz atmak ister.

Yukarıda işaret eylediğimiz veçhile, tevdiât celbi sahasında gayri tabiî bir rekabet ve ususlar yaratmaktan maada, zarurî ve sabit masrafların ve sabit sermayelerin artmasını mucip olan, hayatiyet ve kazançlarını sağlamak için de belirttiğimiz metotlarla azamî tevdiât celbi ve yüksek verimli ticarî banka muameleleri ile uğraşmak zorunda kalan küçük çaplı muayyen bölge ve senetlerde mütekasif bir kuruluşu dayanan banka sistemimiz yerine, büyük ve ihtisaslaşmış şube bankacılığının kaim olması veyahut bu duruma namzet bankalarımızın muhtelif yollardan süratle bu hale gelmesi ekonomik zaruret ve ihtiyaçlarımız bakımından daha faydalı ve müsmir olur düşüncesindeyiz.

Yazımıza nihayet verirken şu hususları da belirtmek yerinde olur.

Bankacılık ve bankalar haddi zatında bir ticarî teşebbüs ve işletme olduğundan, kazanç gayesini istihdaf eylemeleri de tabiidir. Şu kadar varki, Millî Ekonomideki mevki ve vazifeleri dolayısıyla bankacılığı ve bankayı alelâde bir ticarethane gibi telâkki eylemek ve kâr yarışına sevk etmek doğru olmaz. Bu sebeple bankaların faaliyetlerine bu mülâhazaya göre bir istikâmet vermeleri ve bir siyaset takip ve tatbik eylemeleri lâzımdır. Bundan dolayıdır ki, bankacılık diğer teşebbüs ve sanatlardan karakterize olmuş yüksek ve ince bir sanattır.

BANKA

Dünya Parası ve Para Sahasında Milletlerarası İşbirliği

II

Yazan : Aziz KÖKLÜ
S. B. Fakültesi İktisat Doçenti

2) Keynes Plânı :

Bu plânın da gayesi aynıdır. Müstekar kıymetli bir dış para teminine, zararlı para ameliyelerini bertaraf eylemeğe, tediye blâncoları müvazenesini temine çalışır... Plânın esası şöyledir :

Birleşmiş Milletler ve ileride diğer memleketler de davet edildiği takdirde bütün memleketler arasında bir «Milletlerarası kliring birliği» kurulur. Birliğin merkezi Newyork'dadır, Londra'da bir şubesi bulunur. Bu birlik ile millî merkez bankaları işbirliği yapar. Alacak ve borçlar birlikteki hesaplara kaydedilir, tediyeleler iki tarafı değil çok tarafı olarak ve tamamen takas ve mahsup esası üzerinden yürütülür. Tediye blâncoları bakiyeleri, birlik tarafından —aslında aktif blâncolu memleketlerce— verilecek kredilerle karşılanır, çünkü alacaklı bakiyeler, ticarî yollardan faydalanmak suretiyle eriyinceye kadar hesapta kalırlar. Krediler «Bancor» adı verilen bir hesap vahidi ile açılır. Bancor, muayyen bir miktarda altına dayanır Keynes bu altın muhtarayı tesbit etmemiş olup kararı idare meclisine bırakmıştır. Muhteva, ihtiyaca göre değişebilir. Bu ünite altına çevrilemez. Altın bizatihî müstakar bir kıymete sahip olmadığı için mikyas olarak alınmamıştır. Şu halde Bancor, maddî şekilden mahrum bir hesap vahididir, fakat altına da bağlıdır. Millî paraların kıymetleri Bancor ile tesbit edilir, böylece bütün millî paralar birbirlerine sabit bir nisbetle bağlanmış olurlar.

Birlik, üyelere kredi verir. Nasıl? Kli-

ring Birliği ile münasebeti Merkez Bankaları kurar. Merkez Bankası kambiyo kuruunu istikrarda tutmak için döviz alım ve satımları yapar. Yani bol olan dövizleri mübayaa, kıt olan dövizleri satar. Eğer tediye blâncosu açık verirse tevazün kliring birliğinden alınacak kredilerle sağlanır, bu kredi Bancor cinsindendir. Böylece ihtiyaç duyulan dövizler ele geçirilir. Ancak Birlikten alınacak krediler hudutsuz da değildir; başlangıçta her memlekete bir pay ayrılır, bu pay harpten evvelki son 3 senelik ithalât ve ihracat ortalamasının % 75 ine müsavidir. Pay zaman zaman, ticaret hacmına göre, yeniden tanzim edilir. Bu hisseye sahip olmak için Birliğe herhangi bir kıymet yatırımağa lüzum yoktur. Kliring birliğinden sağlanacak yardımlar tamamen geçici ihtiyaçlar içindir. Bu sebepten hiç bir memleket bir sene içinde pasif bakiyesini hissesinin % 25 inden fazla arttıramaz; pasif bakiye, hissesinin % 50 sine erişirse ödünç alan memleket parasını indirir, sermaye kontrolü yapar, birliğe ihtiyat olarak altın ve döviz verir; pasif bakiye, hissesinin % 75 ini aşarsa, o memlekete kredi verilmez. Demek ki plân tediye blâncosu müvazenesizliğini gidermek için altın sisteminin mutad usulleri yerine devalüasyon ve döviz kontrolü çarelerine baş vuruyor. Keynes bu yola eski tedbirler tam çalışmaya zarar verdiği için gitmektedir. Çünkü bu tedbirler, hem memleket hem de dünya istihsal ve mübadele hacmını daraltıcı mahiyettedir. Bu sebepten plân her memlekete evvelâ eğer pasif bakiye son iki senede ortala-

ma olarak hissenin % 25 ini aşarsa % 5 nisbetinde devalüasyon hakkını tanıyor. Plân diğer taraftan aktif blâncolu memleketlere de külfetler yüklüyor. Halbuki altın sistemi, bütün yükü borçlu memlekete tahmil eder ve bu memleketleri iktisadî faaliyetlerini daraltmağa —deflasyon— zorlar. Bu yüzden de rekabetler doğar. Buna mâni olmak lâzımdır, aktif blâncolu memleketlerde ekonomiyi dışarıya açmaya elverişli, —kredi genişletilmesi, ücret ve kâr bedellerinin artırılması, gümrük tarifelerinin indirilmesi ve milletlerarası ikrazların yapılması gibi— tedbirler alınmalıdır.

Hülâsa Keynes'in kurduğu sistem çok taraflı bir kliring mekanizmasıdır. Aktif-pasif bakiyeler bu mekanizma yardımı ile karşılıklı olarak eriyecektir. Pasif bakiyeleri bertaraf etmek için kullanılacak en uygun vasıta da altın ödemektir.

3) Milletlerarası para fonu :

a) Anlaşma, milletlerarası para fonunun —buna para bankası demek daha doğru olur— gayesini şöyle tesbit ediyor: 1) Milletlerarası para meselelerinde danışma ve yardım için lüzumlu teknik tesisleri temin eden daimî bir müessese yardımı ile milletlerarası para işbirliğini kurmak, 2) Milletlerarası ticaretin genişlemesini ve müvazeneli inkişafını kolaylaştırmak ve üyelere, bütün iktisat politikalarının en önemli gayeleri olan yüksek bir çalışma derecesi, yüksek bir gelir seviyesi ve istih-sâl imkânlarının gelişmesi —tam çalışma— için yardım etmek, 3) Kambiyo istikrarını ve üyeler arasında doğmuş bulunan kambiyo münasebetlerini idame etmek ve para kıymetini düşürme rekabetlerine mâni olmak, 4) Âzalar arasında, carî muameleler hususunda çok taraflı bir tediye sisteminin kurulmasına ve dünya ticaretinin inkişafını güçleştiren kambiyo takyidatının izalesine yardım etmek, 5) Sandığın menbalarından münasip teminat mukabilinde faydalandırmak suretiyle âzalara tediye müvazenelerindeki bozuklukları, millî ve milletlerarası refah için zararlı ted-

birdere başvurulmaksızın düzeltmek imkânını vermek, 6) Âzaların tediye blâncolarındaki bozuklukların derecesini ve devam müddetini azaltmak.

b) Anlaşmanın kurduğu sistem :

Gayelerini incelerken gördük ki Fon, esas itibariyle âzalar arasında çok taraflı tediyeler nizamını kurmak ve tediye blâncolarındaki bozuklukları düzeltmek, kambiyo istikrarını temin etmek istemektedir. Malûmumuz olduğu üzere tediye blâncoları, muhtelif sebeplerden dolayı açıklar verir ve bu açıklar altın, döviz ve kredilerle kapatılır. Kambiyo istikrarının başlıca teminatı bu şekilde ihtiyatlara sahip olmaktır. Fakat bugünkü şartlar içinde, memleketlerin bir, çoğunun yeter derecede altın ve döviz ihtiyatı yoktur, yabancı kredilerini de bulacak durumda değildirler. İşte para fonunun vazifesi bu kredileri vererek milletlerarası tediyeler nizamını kurmak, paranın istikrarını korumaktır. Fon bu vazifelerini nasıl yapar? Bu kredileri nasıl toplar, ne şekilde dağıtır? Evvelâ bu suallerin cevaplarını verelim, sonra da sandığın diğer vazifelerini inceleyelim:

1) **Fonun menbâları :** Sandığın sermayesi 10 milyar Amerikan dolarıdır. Bu, âzaların iştirâk hisselerinden tereküp eder. Müessislerin ödeyecekleri iştirak hisseleri anlaşmanın müzakere edildiği sırada tesbit edilmiştir, bilâhare girecek olanların ödeyecekleri hisseler sandıkça kararlaştırılır. Aşağıdaki tablo, para fonuna dahil memleketleri ve her memleketin sandığa ödediği iştirak hissesini (Quota) göstermektedir. Kota miktarı iki bakımdan ehemmiyetlidir : Evvelâ her âzanın sahip olacağı rey sayısını tâyin eder. Çünkü bir kere, her âzanın 250 rey vardır. İştirak hissesinin her 100 bin Amerikan Dolarına mukabil de bir rey ilâve edilir. Sanien Kotalar, aşağıda göreceğimiz üzere, sandık kredisinden faydalanmanın yukarı haddini (Plafond) tâyin eder. Son duruma göre Fonun sermayesinin 8.738.5 milyar doları 55 âza arasında tevzi edilmiştir.

T A B L O (1)

Memleketler	Kota (Milyon)	Rey sayısı	Memleketler	Kota (Milyon)	Rey sayısı
Avusturalya	200.0	2.250	Seylan (+)	15.0	400
Avusturya (+)	50.0	750	Sovyetler Birliği (—)	—	—
Belçika	225.0	2.500	Suriye (+)	6.5	315
Birleşik Amerika	2.750.0	27.750	Şili	50.0	750
Bolivia	10.0	350	Tayland (+)	12.5	375
Brezilya	150.0	1.750	Türkiye (+)	43.0	680
Burma (+)	15.0	400	Uroguay	15.0	400
Cenubi Afrika B.	100.0	1.250	Venezüella	15.0	400
Çin	550.0	5.750	Yenizelanda (—)	—	—
Çekoslovakya	125.0	1.500	Yunanistan	40.0	650
Danimarka	68.0	930	Yugoslavya	60.0	850
Dominikan Cumhuriyeti	5.0	300			
Ekvador	5.0	300	(Not) : Bu tablo, Annual Report 1953 den faydalanılarak yapılmıştır.		
Federal Almanya (+)	330.0	3.550	(—) İşareti, Para ve Mallye Konferansı- na katıldıkları halde bilâhare çekil- en memleketleri,		
Felemenk	275.0	3.000	(+) İşareti, sandığa kurulduktan sonra alınan memleketleri göstermektedir.		
Filipinler	15.0	400			
Finlandiya	38.0	630			
Fransa	525.0	5.500			
Guatamala	5.0	300			
Habeşistan	6.0	310			
Haşimi Ürdün (+)	3.0	280			
Hindistan	400.0	4.250			
Honduras	2.5	275			
İngiltere	1,300.0	13.250			
Irak	8.0	330			
İran	35.0	600			
İtalya (+)	180.0	2.050			
İsveç (+)	100.0	1.250			
İzlanda	1.0	260			
Japonya (+)	250.0	2.750			
Kanada	300.0	3.250			
Kolombiya	50.0	750			
Kostarika	5.0	300			
Küba	50.0	750			
Liberya (—)	—	—			
Lübnan (+)	4.5	295			
Lüksemburg	10.0	350			
Meksika	90.0	1.150			
Mısır	60.0	850			
Nikaragua	2.0	270			
Norveç	50.0	750			
Pakistan (+)	100.0	1.250			
Panama	0.5	255			
Paraguay	3.5	285			
Peru	25.0	500			
Polonya (—)	—	—			
Salvador	2.5	275			

İştirâk hisseleri, söylendiği şekilde tes-
bit edilmiş olmakla beraber) aşağıdaki şe-
killerde değiştirilebilir; evvelâ bizzat san-
dık, beş senede bir iştirâk hisselerini göz-
den geçirerek lüzumlu göreceği değişiklik-
leri yapar sonra da ilgili âzanın teklifi üze-
rine iştirâk hissesi değiştirebilir.

Her âza memleket; 1) İştirâk hisse-
sinin % 25 ini veya eğer sandığın faaliyete
başladığı sırada âza memleketin elinde bu-
lunan altın veya dolar mevcudunun % 10 u
iştirâk hissesinin % 25 inden azsa bu mik-
tarı altınla öder, 2) İştirâk hissesinin ba-
kiyesini yâni % 75 ini kendi parası ile te-
diye eder. Daha doğrusu âza memleketler
taahhütlerinin altınla olan kısmını öderler,
geri kalanının ise ödenmesi vâinde bulu-
nanlar, bu suretle sandığın elinde muaz-
zam meblağlara varan altın ve çeşitli mil-
lî paralar (döviz) toplanmış olur. Fakat
bu millî paralardan her hangi biri aşağıda
inceleyeceğimiz kredi muameleleri için kâ-
fi gelmezse, sandık durumu bir taraftan
âzalara bildirir, diğer taraftan da bu kıt
parayı tedarik etmek için; a) İlgili âzaya
müracaatla parasını sandığa borç verme-
sini ister. Bu olmadığı takdirde sözü ge-
çen memlekettten kendi toprakları dahilini-

den veya yabancı memleketlerden parasını satın alabilme selâhiyetinin tanınmasını talep eder. Âza memleket bu teklifleri kabule mecbur değildir, b) Sandık bu âzadan parasını altın ile satmasını da isteyebilir, c) Sandık yukarki iki şıkkı birden talep edebilir.

2) **Fon Kredisinden faydalanma** : Milletlerarası tediyeler zamanımızda normal olarak gene serbest döviz piyasalarında yapılır ve sandığa ancak bu normal yoldan tesviyesi yapılamıyan tediye bilançosu açıkları intikal ettirilir.

Sandıkla âza memleketin Maliye Vekâleti, Merkez Bankası, istikrar sandığı veya benzeri diğer malî teşekkülleri muamele yapabilirler. Anlaşma terminolojisinin sandıktan kredi temin etmek, âza bir devletin kendi parası veya altın mukabilinde yabancı bir devlet tediye vasıtasını satın alması demektir. Buradaki tediye vasıtası tâbiri de pek geniştir; madenî paralar, kâğıt paralar, banka matlupları, banka kabulleri, vâdesi 12 ayı geçmeyen devlet tahvilleri. Kredi sağlama mekanizmasını da bir misâl ile açıklayalım : Türkiye'nin para fonundan Amerikan Doları istediğini farzedelim. Sandık, Amerikan Merkez Bankasındaki hesabımıza bu miktarda bir matlup kaydettirir, biz namımıza açılan bu hesaptan istediğimiz tediyeleri yaparız. Diğer taraftan alınan dolarların karşılığı Türk parası olarak, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasındaki fon hesabına yatırılır. Böylece Türk döviz piyasasında dolar arzı artmış, fakat Türk parası tedavül hacmi, bankalara ve oradan Merkez Bankasına yatırılan meblağlar kadar, daralmış olur. Bu durumda fon müvacehesinde Türkiye borçlu, Amerika alacaklıdır. Bu suretle fonda bizim millî para mevcudumuz yahut taahhüdümüz artmış, Amerika'nın ki azalmıştır. İleride aynı teşebbüs, fakat bu defa memleketimizden mal mübayaası etmek için Amerika yaparsa, aldığımız kredi ödenmiş olur. Araya başka devletler de girebilir. Mekanizma kısaca budur.

Sandığın imkânlarından faydalanma hususu da bazı kayıtlara bağlıdır: **Millî para** ile sandıktan tediye vasıtası almak

için; 1) Satın almak isteyen âza, bu paraya hâlihazırda ihtiyacı olduğunu bildirmelidir, 2) Satın almak istenilen paranın mevcudunun kıtlaştığı evvelce sandıkça ilân edilmiş olmamalıdır, çünkü fazla talep karşısında bazı paraların mevcudu azalabilir, bundan başka da, 3) Satın alma talebinde bulunan devlet herhangi bir sebepten dolayı sandıkla muamele yapmaktan men edilmiş bulunmamalıdır, 4) Sandığın imkânlarından muayyen hadler dahilinde faydalanmak mümkündür. Bu Plafond'lar şu şekilde tesbit edilmiştir : a) Fondan başka bir memlekete ait bir dövizin satın alınması, sandık yedindeki millî para mevcudunu, satın alma gününde nihayet bulan 12 aylık devre zarfında iştirâk hissesinin % 25 inden fazla arttırmamalıdır. b) Millî para mevcudu iler ki devrelerde de hiçbir zaman iştirâk hissesinin % 200 ünü aşamaz. Bu iki hali birer misâl ile açıklayalım : a) Türkiye, Fondan herhangi bir yıl içinde Amerikan Doları almak isterse ancak 10.750.000 dolarlık bir talepte bulunabilir. Çünkü Türkiye'nin Kotası 43 milyondur, bunun da % 25 i 10.750.000 dir. Demek ki sandık yedindeki bir millî paranın bir yıl içinde % 25 ten fazla artmasına mesâğ yoktur. b) Türkiye'nin sandık yedindeki millî para mevcudu hiç bir zaman Kotasının % 200 ünü yani 86 milyon doları aşamaz. Şu halde, uzun devre nazarı itibara alınca, her memleket sandık kredisinden ancak Kotasının iki misli kadar faydalanabilir.

Altın ile fon'dan para tedarik etmek isteyen âza memleket diğer üyelerle aynı derecede hak sahibidir. Keza bu âza memleket, madenlerinden istihsal edilen altınları da herhangi bir piyasada satabilir.

Sandıkta bazı para mevcutlarının, fazla arandıklarından dolayı kıtlaştığını, buna mukabil sandığın aldığı tedbirleri gördük. Yabancı parasına ihtiyacı olan memleketin tâbi bulunduğu rejimi de tetkik ettik. Bunlara ilâve olarak incelenmesinde fayda gördüğümüz diğer bir mesele de şudur : Âza memleketlerden birisine ait paranın sandıktaki mevcudu artarsa ne yapılacaktır? Bu durumda olan âza memleket kendi parasının sandık nezdindeki iştirâk

hisselerini aşan kısım altın mukabilinde sandıktan satın alır. Bu suretle sandık, elindeki millî paralardan her hangi birinin haddenden aşırı toplanmasına mâni olur.

Sandıkla yapılan bütün muameleler, muhtelif namlar altında ücrete tâbidir ve bütün bu ücretler altın ile ödenir.

3) Kambiyo istikrarı :

Para sandığı anlaşması, kambiyo fiyatlarının teşekkülü meselesini milletlerarası bir nizamla bağlamıştır. Anlaşmaya göre her âzanın parası için altın veya dolara (1) nazaran bir esas parite tesis edilir. Bu parite, müessis âzalar için anlaşmanın yürürlüğe girmesinden 60 gün evvelki; anlaşmaya bilâhare katılanlar için ise girişleri sırasında tesbit edilecek paritedir. Parite, hususî ve umumî olmak üzere iki tarzda değiştirilebilir : Hususî yani bir âzaya mahsus değişiklik, fonun müsaadesiyle yapılır. Değişikliğe ancak esaslı bir müvazenesizliği (Bu tâbiî müphemdir, bununla ne kasdedildiği açıkça gösterilmemiştir) gidermek için baş vurulur ve şu şartlara tabî olarak yapılır : 1) Değişiklik, evvelce yapılmış olanlarla beraber ilk başabaş kıymetin % 10 nunu aşmadığı takdirde sandıkça kabul edilir. 2) Değişiklik ilk başabaş kıymetin % 10 undan fazla olmakla beraber % 20 sini aşmadığı takdirde sandık dilerse tasvip, dilerse itiraz eder. 3) Yukarıdaki hallere uymadığı takdirde sandık tasvip de edebilir, itiraz da.

Umumî değişikliğe gelince, sandık, mecmû reylerin çoğunluğu ile veya iştirâk hisselerinin en az % 10 u tarafından tasvip edilmek şartıyla bütün âzaların paralarının kıymetlerinde aynı nisbette umumî değişiklik yapabilir. Yalnız bu kararın hiç bir üyenin itirazına uğramaması lâzımdır.

Âza devletler, tesbit edilen pariteleri idame ile mükelleftirler. Bu sebepten; 1) Hiç bir âza altın alım ve satımlarında başabaş kıymete sandıkça tesbit edilen marjın ilâvesinden fazla bir bedel ekleyemez, 2)

Âzaların paralarına taallûk eden bütün hesaplar paraların başabaş kıymetleri üzerinden yapılır, 3) Her âza, memleketi dahilinde kendi parası ile yabancı paralarını, peşin muamelelerde % 1 den ve diğer muamelelerde peşin kambiyo muameleleri için sandığın makbul saydığı bir haddenden aşırı olmayacak bir farkla alıp satar. Demekki anlaşma, devletlerin kambiyo fiyatlarıyla diledikleri gibi oynamalarına mâni olan bir sistem kuruyor.

4) Milletlerarasında serbest tediyele- rin yeniden kurulması :

Anlaşma, devletlerin tediye tahditle-
rini kaldırmalarını ve milletlerarasında serbest tediyele-
nizamının kurulmasını hedef tutmaktadır. Bunu sağlamak için bazı esaslar koymuştur. Evvelâ, hiç bir âza sandığın muvafakati olmadan mütad-
carî tediyele-
«Mutad muamelelere mahsus tediyele-
maksat, sermaye münakalelerini istihdaf
etmeyen tediyele-
1) Dış ticaret ve
hizmetlerle kısa vâdeli banka muamelele-
ri ve kredi kolaylıkları dahil olmak üzere
sair işler münasebetiyle yapılması mukte-
zi bulunan bilûmum muameleleri, 2) İs-
tikrazların faizi ve diğer yatırımların safi
geliri olarak yapılması muktezi bulunan
tediyele-
3) İstikrazların itfasını ve doğ-
rudan doğruya vâki yatırımların kıymet
tenezzülünü karşılamağa mahsus mutedil
miktarla tediyele-
4) Aile geçim masraf-
larına mahsus mutedil tediyele-
hudutsuz
olarak ihtiva eder.» Bilindiği üzere bu mu-
amelele-
fonun faaliyet sahasını gösterir-
ler. Sonra, hiç bir âza sandığın tasvibi ol-
madan diğer devletleri farklı bir muame-
leye tâbi tutamaz ve çeşitli paralar ihdas
edemez. Halbuki hatırlıyacağımız üzere,
Birinci Dünya Harbinden sonra, carî mu-
amelele-
birçok memleketlerde takyitler
konulmuş, aynı devlet tarafından diğer
devletlere ayrı ayrı muamelele-
yapılmış
ve meselâ Almanya'da muhtelif mark ne-
vileri ihdas edilmiştir; Demek ki, bu hu-
suslar tamamen serbest olacaktır. Yani şa-
hıslar, yabancı tediye vasıtalarını hiç bir
kayda tabi olmadan elde edebilecekler, di-
ledikleri dövizce çevirebileceklerdir. Fakat
bu işler, gördüğümüz üzere, memleketler

(1) Bundan maksat 1 Temmuz 1944 deki duruma göre 3/10 ayarında ve 0.9874 gram ağırlığındaki Amerikan dolarıdır. Bunun saf altın muhtevası 0,88367 gramdır.

arasında, döviz muameleleri ile uğraşan merciler tarafından yürütülecektir. Yalnız şu var ki bu merciler, hiç bir kayda tâbi tutmadan bütün talepleri karşılayacaklardır. Buna mukabil bu mutâd muameleler dışında kalan ve âzanın kendi menabîi ile (altın ve döviz) yapılacak milletlerarası tediyelerde —sermaye hareketleri kastedilmiştir— devletler serbesttirler, diledikleri takyitleri koyabilirler, yeter ki bu sermaye nakilleri fonun gayelerine uygun olsun.

Para Fonu, milletlerarası tediye mü-nasebetlerinde serbest nizamın kurulmasını arzu etmekle beraber bir intikal devrini kabul etmekten geri kalamamıştır. Âzalar, bu intikal devrinde mütad muameleler hakkında mevcut tahditleri devam ettirebilirler. Ve hattâ toprakları düşman işgâli görmüş olan memleketler, icabında yenilerinin ihdası yoluna da gidebilirler. Keza Sandık bazı dövizlerin kıt olduğunu tesbit ederse bunları âzalar arasında, ihtiyaçları, dünya iktisadî durumu ile sair şartları göz önünde tutmak suretiyle tevzi eder.

Demek ki anlaşma, serbest tediye nizamına yavaş yavaş dönmeği istihdaf ediyor. İntikal devresinin ihtiyaçları metni hazırlayanları bu yola sevkettiştir.

5) Milletlerarası tediyelerde altının rolü :

Anlaşma, mekanizmanın işlemesi için, milletlerarası tediye işlerinde altına bazı vazifeler vermiş bulunuyor. Fakat buna mukabil, hiç bir devlete, altın sistemini tatbik et veya milletlerarası tediyelerde altın kullanmaktan vazgeç, demiyor. Gerçekten, gördüğümüz üzere sandık menbâlarından istifade, ancak altın veya millî para ile sağlanmaktadır. Paraların altın karşısındaki fiyatları tesbit edilmiş olduğuna göre, altına milletlerarası mübadelelerde sabit bir satınalma gücü tanınıyor. Diğer taraftan anlaşma, sandığa da aynı hakkı tanıyor. Fon, herhangi bir âzadan parasını altın mukabilinde sandığa satmasını isteyebilir, âza devlet de bunu kabule mecburdur. Keza sandıkla olan muamelelerde bütün ücretler altınla ödenir. Demekki, nazârî ola-

rak, altın milletlerarası tediyelerde en likit vasita olmak vasfını muhafaza ediyor ve sabit paritelerle müstekar bir ölçü yaratıyor.

c) Memleketimizin sandık müvacehesindeki durumu :

Memleketimiz, malûm olduğu üzere, sandığa ikinci grup âzalar arasında katılmıştır. Bretton Woods'da kurulan iki müesseseye de 19/2/1947 tarih ve 5016 sayılı kanunun hükümete verdiği yetki ile girmiş bulunuyoruz. Sandığa 43 milyon Amerikan Doları hisse ile iştirâk ettik. Sahip olduğumuz rey sayısı 680 dir. Anlaşma gereğince paramızın altına veya Amerikan Dolarına göre paritesinin tesbiti icab ediyordu. Bu parite, malûmumuz üzere, 9 Eylül 1946 de bir dolar = 280 kuruş kuruş üzerinden belirtildi. Bu suretle paramızı, Amerikan Dolarındaki altına vasıtalı bir şekilde bağlamış olduk. Bu duruma göre Amerikan altının gramı 317,382 kuruş olarak kabul edilmiş bulunuyor. Türkiye, taahhüt ettiği 43 milyon dolar iştirâk hissesinin % 25 ini yâni 10.745.912 dolarını altın ve mütebaki % 75 ini yâni 32.249.787 dolarını da Türk lirası olarak ödedi.

d) Sandığın bugünkü durumu :

Milletlerarası Para Fonu, 1 Temmuz 1946 da kurulduğuna göre o tarihtenberi yedi sene geçmiş bulunuyor. Bu müddet içinde nasıl bir netice alındı? Şimdi de bu hususu incelemeye çalışalım:

İkinci Dünya Harbini takip eden devrede her memleketin en büyük derdi, parasının iç ve dış kıymetinde istikrar sağlamak ve hergün bir parça daha artan ithalatını ödeyecek tediye vasıtalarını bulmak olmuştur. Bu kere, bu devre zarfında, hemen bütün paralar kıymet kaybına uğramıştır. Bunun en mühim sebebi harpten sonraki senelerde birçok memleketlerin içinde bulunduğu enflasyonist gidişin önlenememesidir. Millî paralardaki bu kıymet kaybı her memlekette aynı derecede olmamıştır, son senelerde de bazı memleketlerde durmuş veya yavaşlamıştır, bazılarında devam etmektedir. Saniyen, bu devrede paraların dış kıymetindeki istikrar, hiç

değilse görünürde, muhafaza edilmiştir. Paraların iç ve dış kıymetleri arasında beliren farkların giderilmesine yarayan 1949 - 1950 devalüasyonlarından sonra şümullü para amelîyelerine rastlanmamıştır. Bunlar gibi meydana çıkan milletlerarası tediyeye güçlüklerinden birçoğu da bertaraf edilmiştir. Tabii bütün bunlar birdenbire olmamıştır. Alınan tedbirler yavaş yavaş ve ancak son senelerde netice vermeğe başlamıştır. Henüz bütün tediye müşkülleri bertaraf edilmiş olmamakla beraber dünya çapındaki ödeme buhranları önlenmiş ve hergün bir parça daha müvazene-yeye yaklaşan bir yola girilmiştir. Bu sahadaki başarıları Fon'un faaliyetine atfetmek yerinde olur.

Para Fonu, milletlerarası tediyeler sahasında bahsedilen neticeleri elde etmek için iki yönden gayret sarfetmiştir: evvelâ, millî para miktarları Kota seviyesinden aşağı düşmüş olan memleketleri —bunlar aktif tediye bilânçolu memleketlerdir— Fonda Kota seviyesinde millî para bulundurmağa mecbur etmiştir. Bu suretle en çok aranan dövizler miktarını çoğaltarak mübadelelere ferahlık vermiştir. Saniyen, Kotalarını aşma temayülüne sahip olan memleketlere —bunlar pasif tediye bilânçolu memleketlerdir— Fon kredisinden daha fazla faydalanmak imkânını sağlamıştır. Evvelce gördüğümüz üzere Fon kredisinden faydalanma derecesini, âzanın Fon yedindeki millî para mevcudunun herhangi bir yıl içinde, % 25 ten fazla artmaması hususu teşkil ediyordu. Bu plafon, % 25 haddinin aşılmasına müsaade edilmek suretiyle yükseltilmiştir. Ayrıca bir senelik müddet de altı aya indirilerek kredisinden faydalanma imkânı çoğaltılmıştır. İşte, ancak bu sayede Fon tarafından Finlandiya, Bolivya, Şili, Brezilya ve memleketimize müessir yardımlar yapılabilmiştir. Hulâsa Fon, faaliyette bulunduğu devrede, milletlerarası tediyeler sahasında küçümsemediyecek hizmetler ifa etmiştir. Bunu Birinci Dünya Harbini takibeden devrenin tediye güçlükleri ile İkinci Dünya Harbinden sonrakilerin mukayessesi de açıkça teyid eder.

IV. — Netice :

Dünya parası sahasında katedilen belli başlı merhalelere temas ettik. Evvelâ maden para sistemlerini inceledik ve bilhassa altın tek maden sistemi üzerinde durduk. Bu sistemde müşterek bir hesap vahidi yoktu. Fakat paralar arasında mübadele nisbetleri vardı. Bu nisbetler döviz piyasasında kendi kendine teşekkül ediyordu. Bu sistem muayyen bir devrenin şartlarına ve ihtiyaçlarına uygundu. İkinci olarak plânlardan bahsettik. Plânların hepsinde müşterek bir hesap vahidi vardır. Milletlerarası Para Fonu Anlaşması ise, her memleket parasını muayyen bir mübadele nisbeti (parite) üzerinden altına veya Amerikan Dolarına bağlıyor. Bu hesap vahidi veya mübadele nisbeti, altın sistemindeki aksine olarak, bir anlaşmaya dayanıyor. Plânlar arasında üzerinde durulması icabeden hiç şüphesiz ki Milletlerarası Para Sandığıdır. Tatbikata intikal eden yalnız budur. Fonun bünyesinden ve gördüğü hizmetlerden uzun uzun dem vurduk. Fakat acaba Fonun faaliyetleri tatminkâr olmuş mudur? Bu noktaya temas etmedik. Şimdi bu hususu incelemek istiyoruz : Milletlerarası Para Fonu hakikatte henüz gayesini gerçekleştirilmekten uzaktır. Bugüne kadar ne dünya ticareti gereği gibi gelişebilmiş, ne de çok taraflı bir tediye sisteminin kurulmasına engel olan kambiyo takyidleri kaldırılabilmiştir. Birçok memleketler tediye bilânçoları el'ân müzmin açıklar ihtiva ediyor. Muazzam rakamlara varan Amerikan yardımları, Dünya Bankasının yatırımları ve Avrupa Tediyeler Birliğinin müdahaleleri de işe karıştığı halde bir Dünya para sistemi yaratılamıyor, para ve tediyeler sahasında bütün dünyaya şâmil bir işbirliği kurulamıyor. Bunun sebebi nedir? Bunun sebebi, Bretton Woods anlaşmasının esaslı ve müessir tedbirler getirememiş olmasıdır. Gerçekten, anlaşma mevcut çeşitli para nizamlarını kabul etmekten başka birşey yapamamıştır. Bu da bugünkü dünya nizamının tabii bir neticesidir. Bugün serbest mübadele iktisadî ile plânlı iktisat tipleri ve bu iki uç arasında yer almış bulunan

Bankacılığımızda Gelişmeler (*)

II

Yazan : Aydın YALÇIN
S. B. Fakültesi İktisat Doçenti

Bankalarımızın Kredi Politikası :

Bankaların takibettiği kredi politikası, bunların sermaye sahipleri ile mevduat sahiplerine borçlanmak suretiyle temin etmiş bulundukları kaynakları muayyen sahalara yatırmaları demektir. Başka bir deyimle, bankanın borçlarına mukabil kaynaklarının ne şekilde kullanıldığını tâyin eden politikadır. Bu sebeple bir bankanın kredi politikasını tâyin edebilmek için, her şeyden evvel o bankanın bilançosunda matlup hanesinin ne şekilde bir bünyeye sahip bulunduğunu tetkik etmek lâzımdır. Esasen banka sisteminin, iktisadî sistem içindeki aktif rolü, bu hanelerin tevzi tarzının tâyin edilmesi ile tezahür etmektedir. Bankaların aktifini teşkil eden kalemleri, vâdelerine göre veyahut da sahalalarına göre tasnif etmek ve banka kredisinin bünyesini buna göre mütalâa etmek icap eder. Nitekim Anglo-Sakson memleketlerinde gerek münferid bir bankanın bilançosundaki aktif kalemlerin, gerekse banka sisteminin konsolide bilançosundaki aktif hanelerinin tasnifi bu esasa göre yapılmaktadır. Takibedilen sırada evvelâ kasa mevcudu dediğimiz en likid ihtiyatlar (reserves) gelmektedir. Bunun içine bankanın kasasında bulunan nakid, muhabirlerindeki ve

Merkez Bankasındaki mevduat dahildir. Bundan sonra ikinci derece ihtiyatlar adı verilen para piyasasına yapılan vâdesiz yahut çok kısa vâdeli ikrazat gelmekte (money at call or short notice) bundan sonra gelen hazine bonoları ve ticari senetler de tâli ihtiyatlar zümresine dahil olmaktadır. Zira bilhassa İngiltere'de klining bankaları adı verilen büyük bankalar, hazine bonoları ile kısa vâdeli ticari senetleri daha çok vâdelerinin hitamına doğru portföylerine kabul etmektedirler. Bu senet ve bonolar, doğrudan doğruya bankalara satılmayıp iskonto evleri adı verilen müesseselere satılmakta ve bunlar da bu senetleri vâdeleri yaklaşıncıya kadar kendi portföylerinde muhafaza ederek, bankalara ancak vâdelerinin sonlarında satmaktadırlar. Bu suretle bankalar, günlük ihtiyaçlarının zaman zaman üstüne çıkan kasa mevcutlarını, portföylerinin likiditesine hâlel getirmeden yatırmak ve kazanç getiren işlerde kullanmak imkânına sahip olmaktadır. Bu sebeple bankaların portföylerinde bulunan kısa vâdeli senetle ve hazine bonoları banka sisteminin tâli ihtiyatı (secondary reserves) yahut ikinci müdafaa hattı (second defense line) olarak kabul edilmektedir. Tabii Türkiye'

çeşitli iktisat sistemleri yanyana faaliyette bulunuyor. Bu farklı esaslara dayanan sistemlerin para anlayışları da farklıdır ve her biri de kendi sistemine sınıksız sarılmış vaziyettedir. Bu durum karşısında, Fon bu farklı anlayışları uzlaştırmaya çalışmaktan ileri gidemiyor. Halbuki bütün dünyaya şâmil bir para sisteminin veya para ve

tediye işbirliğinin kurulması için, bu muhtelif iktisat tipleri arasındaki mübadele münasebetlerini aksatmadan idare edecek bir sistemin bulunmasına ve icabederse bu sistemin yürütülmesini sağlayacak esaslı tedbirlerin alınmasına ihtiyaç vardır. Bu derecede geniş bir işbirliğine ise dünya, siyasî bakımdan henüz hazır görünmüyor.

(*) Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Yıl :1952, Sayı 1 - 4.

de İngiltere ve Amerikadaki gibi hassas ve geniş bir para piyasası teşekkül etmediği için, bankalarımızdaki hazine bonoları ve ticarî senetlerin likiditesi o derece kuvvetli sayılamaz. Likiditeden kasıt şüphesiz, nakid ihtiyacı ile karşılaşılıp senedi elden çıkarma zarureti hasıl olunca senedin satış fiyatının büyük bir sukuta yani sermaye kaybına uğramadan hazır müşteri bulabilmesidir.

Bankalarımızın bilânçolarında gördüğümüz ticarî senetler ve hazine bonoları gibi kalemlere, banka kredisi bakımından ve ekonomik sistemdeki likiditenin nisbeti bakımından ne gibi bir mâna vermek ve bu kalemî ne şekilde bir ekonomik analize tâbi tutmak imkânı mevcuttur? Anglo-Sakson memleketlerinde banka sisteminin kredi arzı kapasitesi hakkında en mühim müşirlerden biri, tâli rezerv sayılan bu kalemlerin hacmidir. Acaba Türk banka sisteminde bu kalemlerdeki inkışafa böyle bir mâna atfetmek ne dereceye kadar mümkündür? Kanaatımızca bankalarımızın ne münferit ne de konsolide bilânçolarının tanziminde, bu kalemlerin ekonomik mahiyeti hakkında yukardaki izahat ve tahlilimize müşabih bir noktaî nazarla hareket edilmemiştir. Bankalarımızın umumî kredi politikasını ilk nazarda göstermiye yarayacak olan 13 büyük bankaya ait konsolide bilânçoda bu iki kalem birbirinden ayrılmıştır. Ticarî senetler ile hazine bonolarını gösteren sütun arasında, vâde, risk ve yatırımdaki mahiyet itibariyle bilânço aktifinin en sonunda gösterilmesi gereken esham ve tahvilât cüzdanı ithal edilmmiştir. Millî bankaların müfredatlı bilânçolarında ise böyle bir noktaî nazara hiç dikkat edilmediğini gösteren diğer bir delil de, Bankalar Kanunumuza göre devlet tahvillerinden, yani uzun vâdeli devlet borç senetlerinden müteşekkil olması gereken ve bankaların ancak fevkalâde hallerde kullanabilmelerine kanunun izin verdiği, en az likiditesi olan bir kalem kasa mevcudundan hemen sonra gösterilmektedir. Ticarî senetler bunu takibetmekte ve bunlardan sonra gene esham ve tahvilât gelmektedir. Hazine bonoları da esham ve tahvilât sını-

fı içine dahil olarak gösterilmektedir. Halbuki hazine bonolarının ne vâde itibariyle ne de kullanış yeri ve iktisadî fonksiyonu itibariyle esham ve tahvilâtla alâkası yoktur. Esham ve tahvilât uzun vâdeli hususî veya âmme borç senetleridir. Daha çok sabit sermaye ihtiyacını finanse etmek için çıkarılan senetlerdir. En az likid olan banka yatırımlarıdır. Bu sebeple bankaların risk matlubunun başına gelirler. Buna mukabil hazine bonoları, kısa vâdelidirler, envanter finansmanı ve döner sermaye temini ihtiyacı için çıkarılan kısa vâdeli ticarî senetlerle birlikte mütalâa edilmeleri gerekir. Yegâne hususiyetleri bunların hususî şahıslar yerine devlet tarafından çıkarılmış olmalarıdır. Devlet itibarına dayanmaları bunların riskli mahiyetlerini son derece azaltmış ve bu senetlere yüksek bir likidite vasfı bahşetmiştir. Bu sebeplerle banka bilânçolarında bunların yerleri ayrı olmak gerekir.

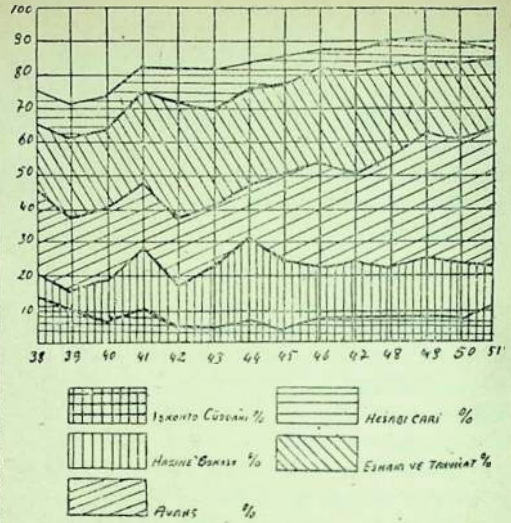
Hülâsa bankalarımızın kısa vâdeli ve likid mevcudatının hiçbir iktisadî tahlil esasına istinad edilmeden bu şekilde tanzim edilmeleri ve şimdiye kadar, hesaplarının bu tarzda neşredilmesi, bunların neşrinden beklenen gayenin tahakkukunu imkânsızlaştırmada ve bunlar üzerinde ilmi tahlilleri güçleştirmektedir. Bankaların bilânçolarının tanzimi ve bunların gerek münferiden ve gerekse toplu halde konsolide olarak neşredilmesinde, iktisadî ve malî tahlile yarama ana gayesinin her şeyden evvel gözönüne alınması ve ona göre yeni bir esas kabulü zarureti vardır.

Bankalarımızın kısa vâdeli mevcudatını incelerken, Türkiye'de para piyasasının teşekkülü ve Merkez Bankamızın muameleleriyle bu piyasayı tanzimi imkânlarına da temas zarureti vardır. Türkiye'de para piyasasının teşekkülü için gereken şartların başında, kısa vâdeli borç senetlerinin (hususî ticarî senetler ve hazine bonoları) hacminin banka sisteminin porföyünde mühim bir kalem teşkil etmesi gerekir. Tablo VII ve Şekil (4) den de görüleceği

TABLO : VII

Banka Mevduatının Teşekkül Tarzı

Yıllar	Borçlu câri	%	Avans	%	İskonto	%	Esham tahvilât	%	Hazine Bonosu	%	Kasa	%	Yekûn
1938	80,2	20,5	95,8	24,5	60,0	15,3	35,4	9,0	29,5	7,5	90,6	23,2	931,5
1939	83,8	23,4	78,8	22,0	37,2	10,4	36,2	10,1	23,7	6,6	98,7	27,5	358,4
1940	86,9	24,1	78,8	21,9	20,2	8,1	35,4	9,8	36,8	10,8	91,3	25,3	360,4
1941	130,7	27,3	90,0	18,9	50,3	10,5	37,2	7,8	87,6	18,4	81,7	17,1	477,5
1942	192,1	33,5	114,7	20,0	34,5	6,0	57,4	10,0	69,3	12,1	105,9	18,4	573,9
1943	108,6	29,6	119,2	17,8	37,6	5,6	82,5	12,3	114,9	17,1	118,0	17,6	760,8
1944	221,1	29,7	117,6	15,8	52,9	7,1	64,8	8,7	184,8	24,9	102,9	13,8	744,1
1945	251,9	27,2	247,0	26,7	58,0	6,3	72,7	7,9	176,3	19,1	118,2	12,8	924,1
1946	310,7	28,6	339,9	31,3	86,6	8,0	75,5	7,0	159,5	14,7	112,4	10,4	1084,6
1947	394,7	30,9	339,1	26,6	110,0	8,6	91,8	7,2	196,2	15,4	144,5	11,3	1276,3
1948	399,3	28,8	450,2	32,4	119,0	8,6	99,8	7,2	200,2	14,4	119,8	8,6	1388,3
1949	342,6	22,1	579,4	37,3	120,4	7,8	98,4	6,3	263,4	17,0	147,8	9,5	1552,0
1950	388,5	24,3	579,4	36,3	120,4	7,5	98,4	6,2	263,4	16,5	147,8	9,2	1597,9
1951	417,9	21,4	807,2	31,2	213,6	10,9	69,4	3,5	244,1	12,5	205,7	10,5	1957,3

üzere, hazine bonoları ile ticarî senetler bankaların aktif yekûnlarının vasatı olarak takriben % 20 - 25 ini teşkil etmektedir. Bu nisbet, bankaların munzam nakid temin etmek için ellerinde oldukça mühim yekûnda kısa vâdeli borç senetlerine sahip olduklarını gösterir. Bankalar nakid sıkıntısı çektikleri zaman bu senetleri satmak suretiyle ihtiyat durumlarını kuvvetlendirebilirler. Şüphesiz açık piyasa muameleleri için, senetlerin namlaka kısa vâdeli olması zarurî değildir. Uzun vâdeli olupta, vâdesi yaklaşan senetler de kısa vâdeli senetlerden addedilmektedir. Bütün mesele, bankaların ellerinde bulunan fazla nakid ihtiyatlarını, müşterilerinin spekülâtif maksatlar için kullanmalarına imkân vermeyecek şekilde, bankaların ellerinden alabilmektedir. Bunun için bankalara vâdesi uzun, ve nakde tahvil edilmek istendimi, bu sebeple kıymetinden kaybetme ihtimali fazla olan borç senetlerini kabul ettirmek oldukça zordur. Spekülâsyonu durdurmak ve kısa vâdeler içinde banka kredisini daraltabilmek için, Merkez Bankası banka sistemine, ellerindeki likid kaynakları kârlı bir şekilde kullanabilmelerine imkân verecek şekilde kısa vâdeli borç senetleri arz edebilir. Bankaların likid kaynaklarını kısa vâdeli borç senetleri ile değiştirerek, onların spekülâtif maksatlar için kullanılması mâni olmak için, Merkez Bankaları da

portföylerinde kâfi miktarda senet bulundurulmalıdır. Ancak bu takdirde, merkez bankaları ticaret bankalarının krediyi lüzumundan fazla genişletmelerine mâni olabilmek için aktif bir rol oynayabilir.

Açık piyasa muamelelerinin işliyebilmesi için bankaların ve Merkez Bankasının portföyüne kâfi derecede kısa vâdeli borç senedi bulunması şartından başka, bu senetlerin alış verişinin yapıldığı bir piyasanın teşekkül etmiş bulunması ve Merkez Bankasında da bu senetleri alıp satma yetkisinin bulunması icabeder. Bizim banka sistemimizde bu son iki şart oldukça zayıf bir durumdadır. Bir kere menkul kıymetler borsalarımızda bile borç senetleri alım satımı çok mahduttur. Meselâ İstanbul Borsasında 1951 senesinde devlet borç senetleri üzerinde yapılan muamelenin yekûn hacmi ancak 22 milyon civarındadır. Bu bizi elinde likid kaynakları bulunan ferdlerin ve malî müesseselerin, bunları gelir getiren menkul kıymetlere yatırmak için geniş bir piyasa teşkiline yetecek takatta olmadığı neticesine sevketmektedir. Yahut da yatırımlar daha çok, böyle bir piyasaya müracaata lüzum görülmeden yapılmaktadır. Bu vaziyette bir merkez bankası elinde satışa arzdebileceği ne kadar senet bulundursun, bunları satacak müşteriler bulamıyacak ve bu yüzden de piyasanın likiditesine tesir edemeyecektir. Bankalarımızın bilhassa kısa vâdeli borç senetlerine karşı piyasada alıcı olarak çıkmaları için, gereken şartlar arasında kısa vâdeler içinde kullanamıyacakları alternatif sahalarının mevcut bulunmaması gelir. Bankalarımız para piyasasına ellerindeki âtil likiditeyi kullanmak üzere alıcı vaziyetinde çıkmadıklarına göre, müşterilerinin kısa vâdeli kredi talepleri bu kaynakları tamamen kullanabilecek hacimde demektir. Yani bankalarımız, şahsi rabıtalarla bağlı bulundukları tüccar ve müteşebbislere, kısa vâdelerle hesabı carî açmak veya avans vermek suretiyle, elindeki nakdi kısa vâdeli olarak kârlı bir şekilde kullanmak imkânına sahip bulunuyorlar, bunun yerine şahsen münasebet halinde bulunmadıkları ferd ve müesseselerin borç senetlerinden müteşekkil olan ve gayri şahsî bir malî münasebeti ifade eden menkul kıymetler

piyasasına müracaata istekli görünmemektedirler. Bunun sebepleri şüphesiz hem iktisadî hem de aynı zamanda içtimaidir. İngiltere ve Amerika'da bu şekilde gayri şahsî bir para ve sermaye piyasasının teşekkülünü hazırlıyan birçok iktisadî ve içtimai faktörler bugün Türkiye'de aynı şekilde mevcut farzedilemez.

Açık piyasa muamelelerinin inkişafı, aynı zamanda merkez bankalarının bu piyasada alıcı ve satıcı olarak ortaya çıkma selâhiyeti ile de yakından ilgili bir keyfettir. Bizim Merkez Bankamızın statüsünde, bu şekilde bir muameleye girişebilmek için yeter derecede yetki verilmemiştir. Banka Nizamnamesinin 32 nci maddesinin Ç 1 fıkrasında (Banka Kanununun 34 üncü maddesi) «Banka» borsada mukayyet devlet tahvilâtını veya devlet kefalet ve taahhüdünü haiz olup resûlmal ile faizinin altın esası ile tesbit edilmiş bir para ile tediyesi meşrû tahvilâtı veya tediye edilmiş sermayesi ekalli beş milyon Türk lirası olan Türk bankalarının tahvilâtını alıp satmak hakkını haizdir. Ancak bu işe Merkez Bankasının tesviye edilmiş sermayesi ile ihtiyat akçesi mecmuunun yüzde ellisinden fazlası tahsis edilemez. Aynı zamanda alım muamelelerinin icrası için Meclisi İdare âzasından asgari beşinin ittifakı şarttır.» denmektedir. Bu kayıt da Merkez Bankamızın para piyasasını, açık piyasa muameleleri ile tanzim için, elindeki iktidarı tam bir şekilde kullanmasını tahdit eden ehemmiyetli bir âmidir. Bu madde hem Bankanın alıp satabileceği senetlerin nevilerini tâyin etmek suretiyle, hem de bu senetlerin satımının hacmini banka sermayesinin yüzde ellisi ile tahdit etmek suretiyle, Merkez Bankasının hürriyetini oldukça daraltmış bulunmaktadır.

Açık piyasa muamelelerinin gelişmesi için müsait bir zemin teşkil eden, bankaların kısa vâdeli borç senetleri portföyündeki gelişmeler başka ne mânalar ifade etmektedir?

Daha evvelce de işaret etmiş olduğumuz gibi, açık piyasa muameleleri için Türkiye'de geniş ve hassas bir piyasa teşekkül etmediği için, iskonto senetleri ve hazine bonoları cüzdanından ibaret olan bankaların kısa vâdeli yatırımları, meselâ

Anglo-Sakson memleketlerindeki banka sisteminin kısa vâdeli senet portföyünün ifade ettiği mânâyı aynen ifade eder telâkki edilemez. Bu memleketlerde kısa vâdeli senetler portföyü, bankaların rezerv kaynakları olarak kabul edildiğinden, bu portföy hacmindeki artış, bankaların mevduat yaratma kabiliyetini artıran ve kredi hacmini genişleten enflasyonist bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Bankalar aynı zamanda, vâdesiz mevduatlarındaki genişlemeye muvazi olarak, bilançolarının aktif hanesinde kısa vâdeli ve kolaylıkla nakde tahvili mümkün olan bu gibi kaynakların karşılık olarak tutulmasını uygun bulurlar. Tablo VII ve Şekil '4i bize bankalarımızın bu çeşit senetlerin hacminde fazla bir değişiklik yapmadığını göstermektedir. 1938 de ticari senetler banka bilançoları aktifinin % 15 ini teşkil ettiği halde, bu nisbet harp boyunca 1945 senesine kadar cüz'i hadler dahilinde düşmüş ve bundan sonra yavaş yavaş yükselmiye başlamıştır. Bunda şüphesiz harpten sonra gelişen iktisadî ve ticarî faaliyetin mühim rolü olmuştur. Bilhassa harp sonu enflasyon temayülleri ve yabancı memleketlerden ithalat imkânlarının artışı, daha çok bu çeşit kredilerle finanse edilen stok ve envanter yatırımlarını kârlı bir hale getirmiş ve bu sebeple ticari senetlerin hacmi gerek mutlak, gerekse nisbî olarak, bankalarımız bilanço aktiflerinde bir yükselmeye mazhar olmuştur. 1951 senesinde bu nisbet takriben % 11 i bulmuştur. 1951 senesi başındanberi reeskont haddinin % 4 den % 3 e indirilmesi bilhassa bu senetler portföyünün gelişmesini teşvik edecek bir âmidir. Nitekim 1952 senesine ait kısmî rakamlar bu nisbetin % 11 in üstüne çıkmış bulunduğunu göstermektedir. Bundan başka hükümetin hazine bonolarını itfa etmek suretiyle bankaların likid kaynaklarını artırması, bankaların iskonto cüzdanlarını genişletmeleri için kendilerine yeni bir imkân sağlamış olacaktır.

Anglo-Sakson bankacılığındaki kadar olmasa bile, bankalarımızın ticari senet portföyündeki bu artışın enflasyonist bir tesir icra edeceği gene söylenebilir. Bir kere, bankalar bunları, nakidden sonra cüzdanlarındaki en likid kaynaklardan te-

lâkki edeceklerdir. Bu hal onların mevduat yaratma kabiliyetlerini artıracaktır. Bankaların, likid kaynaklarının 8 - 10 misli mevduat yarattıkları malûmdur. İskonto senetleri gibi vâdeleri kısa devreler esnasında hulûl eden ve ihtiyat ânında Merkez Bankasına reeskont ettirilebilen senetlere sahip bir müessese, müşterilerine meselâ avans ve hesabı cariler açmak suretiyle mevduat hacmini artırabilme imkânına daha fazla sahip sayılır. Bu sebeple bizim banka sistemimizde de iskonto cüzdanındaki genişlemeyi bir dereceye kadar ekonominin likiditesini artıran ve banka sisteminin mevduat hacmini genişletmeye doğru tesir icra eden bir hâdise olarak karşılamak icabeder.

Hazine bonoları, harp seneleri içinde devletin düştüğü malî sıkıntılar dolayısıyla bir ara oldukça genişlemiştir. Fakat bu genişleme hiçbir zaman Anglo-Sakson bankacılığındaki vüs'ati bulmamıştır. Harp sonunda Anglo-Sakson bankacılığında hazine bonolarının hacminin çok genişlemiş olması, ucuz para siyasetinin ve banka sisteminin enflasyonist kredi yatırmalarının en mühim âmillerinden biri olarak telâkki edilmiştir. Türkiye'de böyle bir durum aynı şekilde mevzuubahs değildir. Zira daha evvelce de işaret ettiğimiz gibi para, piyasaının mevcut bulunmayışı ve bu senetlerin bu yüzden likidite derecelerinin zayıflaması, bizim bankalarımızın aynı şekilde bunları tâli rezerv olarak kabul etmeleri ve buna dayanarak kredi yaratma kabiliyetlerini aynı derecede artırmalarına imkân veremez. Bununla beraber bu senetlerin de Merkez Bankamızda tıpkı ticari senetleri gibi iskontoya tâbi tutulabilme hassalarına sahip olmaları, bu senetlerin ekonomimizdeki likiditeyi artırmalarına ve enflasyonist tesir icra etmelerine imkân vermiştir.

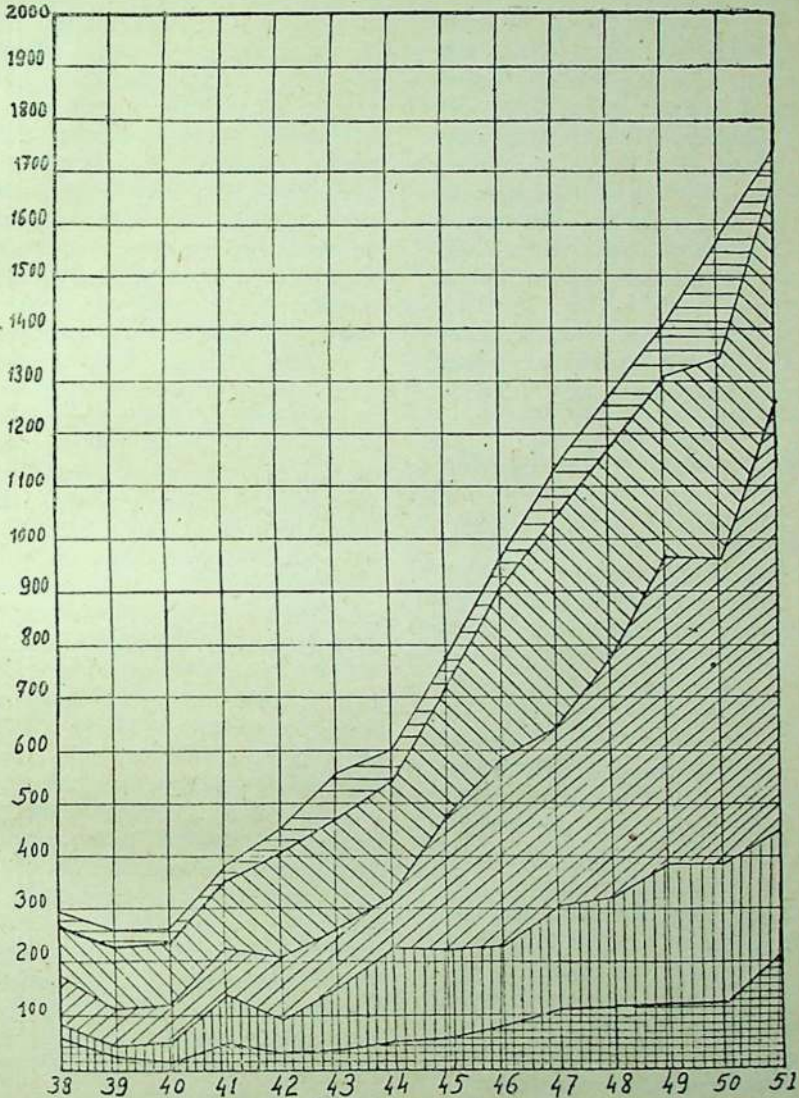
Bankalarımızın umumî mevduatı içinde bilhassa vâdesiz mevduatta göze çarpan gelişme, bankaları portföylerini tahkim ederken, daha çok likid kaynaklara doğru bir kayma yapmaya sevkeden en mühim âmillerden biridir. Vâdesiz mevduattaki bu nisbî gelişmeye rağmen bankaların en likid plâsmanları sayılan ticari senetler ve hazine bonoları mecmuunun son

seneler içinde umumî aktif yekûnunda fazla bir nisbet işgal etmemelerini, biraz gayri tabii karşılamak mümkündür. Ancak bankalarımızın kısa vâdeli plâsmanları içine avans ve hesabı cari şeklinde açmış bulundukları kredilerin mühim bir kısmı da dahil bulunsa gerektir. Fakat Merkez Bankası Bültenlerinde neşredilen bi-

lânço hülâsaları ile bu hususu meydana çıkarmak mümkün değildir. Çünkü bankaların açmış bulunduğu avans ve hesabı cârilerin ne gittikleri sahalara ne de vâdelerine dair yapılmış bir tasnif yoktur.

Avans ve Hesabı Câriler :

Tablo VII ve Şekil (5) de de görülece-

Şekil (5)

Ticari senetler	Hesabı cariler
Hazme bonoları	Esham ve tahvilat
Avanslar	

gi üzere, bankalarımızın portföyünde en mühim mevkii bu iki kalem teşkil etmektedir. Avans ve hesabı câri bilhassa Anglo-Sakson bankacılığında, likidite itibariyle, ticari senetler ve hazine bonolarından sonra gelirler. Bunlar bankaların müşterileriyle şahsi münasebetlere girerek akdetmiş bulundukları kredileri teşkil ederler. Şahsi münasebete dayanma hususiyetinden başka bu kredi nevilerinin diğer bir hususiyeti, vâde itibariyle normal olarak kısa olmalarıdır. Bu kalemler bankanın portföyünde, ticarî senetler, esham ve tahvilât gibi, gayri şahsi bir kredi münasebetini ifade etmedikleri için, banka tarafından devredilme veya satılma imkânına malik bulunmazlar. Bu bakımdan bankaların portföyünde avans ve hesabı câriler likiditesi oldukça az kalemler olarak telâkki edilirler. Buna mukabil, vâde itibariyle umumiyetle kısa vâdeli olmaları bu kalemlere meselâ bankaların iştirakleri esham ve tahvilât cüzdanlarından daha fazla bir likidite temin eder.

13 büyük bankaya ait konsolide bilânço hülâsalarında, açılan avansların ne gibi teminata dayanılarak verildiğini gösteren tasnifler mevcutsa da, vâde bakımından ve bilhassa gittikleri sahalara bakımından yapılmış bir tasnif yoktur. Bankalarımızın avans suretiyle açmış bulundukları kredilerin, vâde itibariyle arzettikleri manzaranın bilinmesi son derece ehemmiyetlidir. Bir kere, avansların vâdelerinin çok uzun olması hem bu kredilerin maruz bulunduğu risk derecesini artırmakta, hem de banka bilânçosundaki aktif hanesinin likidite derecesi azalmaktadır. Likid bir bünyeye sahip bulunmayan bir banka sisteminin kredi yaratma imkânları da mahdud olacaktır. Halbuki banka avansları kısa vâdeli olsaydı, bankalar bilhassa kısa vâdeler içinde spekülâtif mübayaaları daha geniş bir surette finanse edebilecek imkânlarla sahip olurlardı. Bu sebeple meselâ Anglo-Sakson bankacılığında kısa vâdeli bir plâsman sahası olan avanslardaki artış, bankaların spekülâtif mübayaalar için temin ettiği iştirâk kuvvetine ait bir müş'ir telâkki edilmektedir. Buna mukabil bizim bankacılığımızda, bazı avansların

kısa vâdeler için verilmiş olmasına mukabil, avanslar içinde mühim bir kısmının meselâ Ziraat Bankasının ve Emlâk Bankasının uzun vâdeli kredilerinden geldiğine şüphe yoktur. Uzun vâde ile alınan avansların daha çok sermaye yatırımı gayesi ile alınmış olduğu âşikâr olduğundan, avanslardaki vâdeye göre yapılan bir taksimin iktisadî tahlil bakımından, Merkez Bankası bülteninde neşredilen müfredattan daha manidar olacağına şüphe yoktur. Neşredilen avans nevilerinin banka muamelâtı bakımından ehemmiyeti bulunabilir. Fakat bilhassa iktisadî hayat bakımından arzedeceği önem ve mâna bu avansların başka noktai nazarlardan arzettiği nevilerin de bilinmesi sayesinde takdir edilebilir. Bu cümleden olarak, avansların hangi sahalara gittiğinin bilinmesi ve buna göre de bir tasnif yapılması, iktisadî bakımdan herhalde avansların, esham ve tahvilât üzerine mi, emtia ve vesaik üzerine mi, yoksa senedat ve teminat üzerine mi açıldığının bilinmesinden daha önemli olsa gerektir. Nitekim birçok memleketlerde, avansların ticarî sahada mı, ziraat veya sanayi sahasında mı kullanılmak üzere açıldığını ifade eden bilgileri bankaların bilânço hülâsalarından çıkarmak mümkündür. Vâkîa millî bankalarımızın bilânçolarını tafsilâtı ile veren tablolarından bunu bir dereceye kadar çıkarmak mümkünse de bunların tasnifi ayrı kıstaslara göre yapılmışa benzemektedir. Burada avanslar hanesinde toplanan kredilerle, 13 bankaya ait bilânço hülâsasında avanslar adı altında toplanan kredi yekûnu birbirini tutmamaktadır. Bunun sebeplerinden biri, millî bankaların tafsilâtlı bilânçolarında zirai kredilerle ipotek mukabili ikrazat adı verilen hanelerin, 13 bankaya ait bilânço hülâsasında avanslar hanesi içerisinde gösterilmiş olmasıdır. Tabîi bu gibi tasnif farklılıkları mukayese imkânlarını azaltmakta ve banka bilânçolarımız üzerinde iktisadî bir tahlil yapmak isteyenlere lüzumsuz hesap külfetleri yüklemektedir. Bu sebep, le, bankalarımızın avans suretiyle, Türkiye'de sermaye teşekkülü hareketini ne vüs'atte finanse ettikleri, hangi iktisadî sektörün finansman hususunda en fazla banka kredisine dayandığı gibi, iktisadî

bakımdan son derece enteresan suallere bir bakışta cevap almak imkânları azalmaktadır.

Bankalarımızın gelişmesi üzerinde yaptığımız bu basit etüd münasebetiyle de, banka bilâncolarımızın tasnif tarzında ve bilhassa para politikasının ayarlanmasında en mühim rehber teşkil etmesi gereken Merkez Bankamızın bültenlerinde, bankalarımıza ait istatistiklerin iktisadi analize daha çok müsait olacak tarzda tanzim ve neşri gerektiğine işaret etmek isteriz.

Avansların banka bilâncolarında en çok inkişafa mazhar olan aktif kalemleri teşkil ettiğine işaret etmiştik. Bunun sebebi hem bankalarımızın müşterileriyle olan münasebetlerinde, hem yaptıkları muamelelerin mahiyetinde, hem de ekonomimizin bünyesinde aramak yerinde olur. Avanslar daha evvelce de işaret etmiş olduğumuz gibi, banka ile müşteri arasında şahsi ve sıkı bir münasebeti icabettirir. Şu mânada ki, bankanın avans verme suretiyle ferdlere ve müesseselere vermiş bulunduğu kredinin borç senetlerindeki gibi banka tarafından istendiği zaman üçüncü şahıslara temlik edilebilme imkânı mevcut değildir. Avanslar, bankalara temin ettikleri gelirler bakımından da diğer plâsmanlarından daha kârlıdır. Nihayet ekonomimizin bünyesi ve para ve sermaye piyasasının gayet zayıf oluşu, bankalar tarafından açık piyasa senetlerin satın alınması ve plâsmanların daha çok bu senetler üzerine yatırılması suretiyle kredinin genişlemesi şeklinde vukua gelmesine imkân vermemektedir. Türkiye gibi, tasarrufların az ve bu tasarrufların kapital piyasasında senetler satın alınması şeklinde harekete getirilmediği az gelişmiş memleketlerde, banka kredilerinin daha çok avanslar şeklinde verilmesi normal bir hâdisedir. Bu sebeplerden dolayı bankalarımızın bilâncio aktiflerinde avanslar hanesinin diğerlerinden daha yüksek bir nisbette gelişmesi bankacılığımız bakımından normal bir hâdise sayılabilir. Bununla beraber, bilhassa millî bankalarımız arasında Ziraat Bankasının ziraî kredilerinin mühim bir kısmının 13 büyük bankanın konsolide bilâncosunda avans hanesini bir

hayli kabartmakta olduğunu Merkez Bankamızın aylık olarak neşretmeğe başladığı son bültenlerinden anlamaktayız. Bankalarımızın vermek mecburiyetinde olduğu üç aylık hesap hülâsalarında, avanslar teminat şekline göre (altın üzerine, hazine bonoları, senedat, esham ve tahvilât, emtia ve vesaik, vâdeli mevduat, döviz vesair mütencvvi teminat üzerine olmak üzere 8 çeşit teminat gösterilmiştir) ayrı bir numara altında, ziraî krediler ise bir numara altında gösterilmiştir. 1953 senesi başından itibaren aylık olarak çıkmaya başlayan Merkez Bankası bülteninin ilk sayısında, konsolide banka bilâncolarına ithal edilen banka sayısı artmış ve bu bilâncio hülâsası içinde ziraî kredilerle ipotek mukabili krediler ayrı ayrı hanelerde gösterilmeye başlanmıştır. 1951 yılında 1 milyar 79 milyon küsur lira olarak gösterilmekte olan avanslar, bu yeni bültende 96 milyona düşmüş, hesabı câriler 455 milyon olduğu halde burada 737 milyona çıkmıştır. Buna mukabil ziraî krediler 1952 nin Haziran ayında 395 ve ipotek mukabili krediler ise 156 milyon lira olarak görülmektedir.

Merkez Bankasının aylık çıkmaya başlayan bu bülteninde büyük bankaların konsolide bilâncolarında yeniden takibine başlanan bu tasnif tarzı hakkında hiçbir izahat verilmemektedir. Bir memleketin bankacılığın takibettiği kredi politikası hakkında en mühim bilgiyi bir arada verecek olan bu blâncio hülâsasında eskilerle mukayeseyi güçleştiren böyle yenilikler yapılmak etrafını izahat verilmek icabederdi. Eskiden avanslar hanesinde gösterilip de şimdi ayrıca ziraî krediler ve ipotek mukabili krediler diye iki sütunda gösterilen meblâğ ne kadardır ve nasıl ayrılmıştır? Hesabı câriler hanesinde eski bültenlerde 1952 senesinin Mayıs ayı sonunda 455 milyon görüldüğü halde, yeni bültende 1952 senesinin Haziran ayında 737 milyon olarak gösterilen hesabı carilerdeki bu âni yükselmenin sebebi, yeni bilâncoya yeniden bir takım bankaların ithal edilmesinden midir, yoksa başka bir sebep var mıdır?

Gerek ziraî krediler içinde gerekse ipotek mukabili krediler içinde yeniden

avanslar ve hesabı cariler diye bazı tâli taksimat görmekteyiz, bu takdirde bu kredilerin verilme şeklini gösteren bu tâli taksimatın, daha evvelce zikredilen avanslar ve hesabı carilerle karıştırılıp karıştırılmadığı hakkında tereddüt hasıl olmaktadır. Malûm olduğu üzere, krediler muhtelif kriteriyumlara göre tasnif edilmektedir. Bu muhtelif kriteriyumlara göre yapılmış tasnifleri birbirinden vâzih olarak ayırdığımız takdirde, terimler arasındaki tedahülü önlemiş ve ilmi tahlillerde bulunurken zihin karışıklığına mâni olabiliriz. Kredileri, alan şahıslara göre, vâdeye, kullanıldığı sahaya veyahut da açılışında talebedilen teminata ve bir de açılış şekline göre tasnif etmek kabildir. Krediler devlete, ferdlere ve şirketlere açıldığına göre tasnif edilirse bu birinci kriteriyuma göre yapılmış bir tasnifi ifade eder. Kredilerin bir, iki, beş, on ve daha yukarısı için müddetlerine göre yapılmış bir tasnifi vâdeye göre bir tasnif şeklidir. Borsada spekülasyon için para piyasasına ve sermaye piyasasına verilen, tüccarlara, sanayi erbabına, ziraata ve müstehlike verilen krediler ise banka kredisinin kullanılma sahasını gösterme bakımından yapılan bir tasnifi ifade eder. Nihayet bu krediler muayyen bir mühletle ve bir defaya mahsus olmak üzere açılmışsa buna bizim bankacılık tabiri ile avans adı verilmektedir ve İngilizcede buna (Term loans) denir. Buna mukabil kredi müşteriye muayyen bir devre esnasında mutabık kalınan bir meblâğa kadar bankadan istikrazda bulunabilecek şekilde ve faiz de ancak kullanılan meblâğ üzerinden hesaplanmak üzere açılmışsa buna bizim bankacılık dilinde hesabı cari, İngilizce de (Current account, overdraft) veyahut da (revolving credit) adları verilmektedir. Eğer hesabı carî açılarak kredi verilen müşterinin bankada alacaklı bir bakiyesi mevcutsa buna alacaklı hesabı cari adı verilir.

Banka kredilerinin bu muhtelif kriteriyumlara göre yapılmış olan tasniflerinin iktisadî tahliller bakımından haiz olduğu önemi tekrar etmiye lüzum yoktur. Muhtelif bakımlardan kredi politikasını incelemek için, muhtelik kriteriyumlara göre ya-

pılmış alternatif tasniflerin elde bulunması son derece önemlidir. Bizim bankalarımıza ait bilançolarda, gerek üç aylık hesap hulâsalarını veren tablolar, gerekse büyük bankaların konsolide bilanço cetvellerinde bu hususta tam olarak bir fikir edinmek bir hayli güçtür. Ziraî kredi ve ipotek mukabili kredi, ziraat ve inşaat sahasına giden kredileri ifade etmektedir. Çünkü birisi Ziraat, diğeri de Emlâk Bankasının kredilerini ifade etmektedirler. Bununla beraber Ziraat Bankasının ziraî kredi adı altında gösterilen kredilerinin hepsinde ziraî mahiyet bulmak güçtür. Çevirme kredilerinde müstehlik kredisine ve ticarî krediye daha çok benzer bir mahiyet vardır. Aynı şekilde ziraî satış kooperatiflerine yapılan ikrazatta da daha çok ticarî bir vasıf vardır. Konsolide bilançolarında avans ve hesabı cari (borçlu hesabı cari) sütunlarında gösterilen, kredilerin bu vaziyette sahaları nedir? Ticarî, sınaî ve müstehlik krediler midir? Bu hususu aydınlatır kâfi malûmat mevcut değildir. Sonra vâdeler itibariyle bilanço hulâsasının tasnifi neyi ifade eder? Avans ve hesabı cariler Anglo-Sakson bankacılığında olduğu gibi, bankaların kısa vâdeli kazanç kaynaklarını mı ifade eder? Bu takdirde ziraî krediler ve ipotek mukabili kredilerin hepsine uzun vâdeli krediler diyebilir miyiz? Nihayet banka kredilerini teminat bakımından bir tetkike tabi tutmak istesek ve banka sistemimizin ne nisbette riskli sahalara kredi verdiğini anlamaya çalışsak, kabul edilmiş olan bilanço formüllerine göre bunu nasıl çıkartabiliriz, bu da oldukça zor ve şüphelidir. Başka memleketlerin banka sisteminin konsolide bilançosunda, borsada spekülasyon ve envanter finansmanına tahsis edilen kredilerden, müstehlike açılan kredilerden, faaliyet seviyesi tehlikeli bir şekilde yükselmiş bulunan iktisadî sektörlerle açılmış olan kısa ve uzun vâdeli kredilerden bu hususları aydınlatacak bilgiler çıkarmak mümkündür. Fakat bizim bankalarımızın bilançolarından bu hususlara dair vâzih bir bilgi edinmek adeta imkânsızdır. Çünkü bankamızın neşretmek ve resmî makamlara vermek mecburiyetinde bulunduğu standart hesap hulâsaları, ilmi ve iktisadî bir tah-

lile kolaylıkla imkân veren ve banka sisteminin tesirli bir şekilde kontrol ve mura-kabesine müsait olmıyan bir mahiyet arz-etmektedir. Bu usuller 1930 danberi otomatik olarak devam edegelmektedir. Hal-buki gerek bankacılık gerekse umumiyetle para ve kredi meselelerine dair düşünce-lerde bu arada esaslı tebeddül ve inkişaf-lar olmuştur. Binaenaleyh banka kredile-rinin inkişaf seyrini daha ilmi bir şekilde takibetmiye imkân verecek tarzda banka hesaplarının yeni baştan tanzimi gerekti-gine işaret etmek isteriz.

Banka yatırımları :

Bankaların kredileri ile yatırımları arasında mahiyet itibariyle büyük bir fark mevcut değildir. Çünkü bankaların yatırımları da bir nevi kredidir. Fakat arala-rında bazı farklar mevcuttur. Yatırımlar banka sisteminin krediyi alan müşterile-riyle gayri şahsi bir münasebet halinde bulunmasını ifade eder. Başka bir deyimle yatırım halinde verilen kredide, banka ile müşteri bir irtibat halinde bulunmazlar. Esham ve tahvilâtı borsadan, para ve ser-maye piyasasından satın alan bankalar, bu kanalla kredi verirken şahsan münasebet-te bulundukları müşterilerine karşı takın-dıkları tavırdan daha farklı bir tavır takı-nırlar. Bundan başka kredilerde bir müş-terinin aldığı kredi yekûnu, müşterinin borcunun tamamını ifade ettiği halde, ya-tırımlarda bankanın aldığı borç senetleri müşterinin borcunun ancak bir kısmıdır. Bundan başka, yatırımlar umumiyetle vâ-de bakımından daha uzun vâdeli bir borcu ifade ederler. Halbuki krediler normal ola-rak kısa vâdeler için verilmişlerdir. Risk derecesi itibariyle de yatırımlar, kredilere nisbetle daha sağlam sayılırlar. Bilhassa devlet borç senetleri banka yatırımlarının en rizksiz olan mevcudatı arasındadır. Bu-na mukabil kazanç itibariyle yatırımlar, krediler kadar kazançlı bir kaynak teşkil etmezler. İktisadî faaliyetin şiddetli oldu-ğu, enflasyon tazyikinin kendini hissettir-diği devrelerde bankaların avans ve umu-miyetle kredileri normal olarak hacim ve nisbet itibariyle genişler. Buna mukabil yatırımları aynı şekilde daralır. Bu, ban-kalar için normal bir reaksiyondur. Çünkü,

kesif faaliyet devrelerinde ve enflasyon şartları içinde kredi talebi artmış, faiz se-viyesi yükselmiş ve sabit gelir getiren borç senetlerini satarak ve elden çıkararak likiditeyi takviye etme ve kredi talebini kar-şılama hususunda banka sistemine bir teş-vik unsuru verilmiş olacaktır. Bu sebeple bankalar avanslarını arttıracaklar ve ya-tırım hesaplarını daraltacaklardır. Buna mukabil deflasyonist şartlar altında husu-sî krediler yani avanslar düşecek, buna mukabil banka sistemi daha az kazanç ge-tirmekle beraber daha emin olan yatırım kalemlerini takviye edeceklerdir. Umumi temayül bu olmakla beraber bilhassa harp içinde ve harpten sonra Anglo-Sakson ban-kacılığında göze çarpan temayül bilhassa hazine bonolarından müteşekkil kısa vâ-delî yatırımları ile hazine tahvillerinden ve umumiyetle devlet borç senetlerinden mü-teşekkil uzun vâdelî yatırımlarının gerek hacim gerekse nisbet itibariyle bankaları hususî kredilerinden daha fazla gelişmiş olmalarıdır.

Bizim banka sistemimizde Anglo-Sak-son bankacılığındakinin aksine bir gelişme müşahade edilmektedir. Bu, bankacılığımı-zın içinde bulunduğu şartlar bakımından tabii bir hâdisedir. Zira Anglo-Sakson bankacılığında bu temayüllü yaratan hâdi-se harp finansmanı ve gerek harp içinde gerekse harpten sonra enflasyonla müca-dele hususunda alınan malî ve iktisadî ted-birlerdir. Türkiye için böyle bir mesele mevzuu bahis olmadığından bankacılığımız, aktifindeki kaynakları, tabii bir reak-siyonla, yatırımlardan avans ve kredilere doğru kaydırmıştır. Banka sisteminin enflasyon bahsinde ekonomiye icra ettiği tesiri de bu yönden tahlil etmek icabeder. Nitekim Tablo VIII ve IX ile Şekil (6) dan banka yatırımlarının gerek hacim gerekse nisbet itibariyle azalmakta olduğu açık bir surette görülmektedir. Banka mevzuatımızda, bankalarımızın mevduatlarının % 20 sini ve ihtiyat akçelerinin karşılığını devlet tahvillerine yatırmak mecburiyeti derpiş edilmemiş olsaydı bankalarımızın bu yatırım kaynaklarını büsbütün boşalta-caklarını tahmin etmek pekâlâ mümkün olabilirdi. İşte bu sebeple bankaların mev-

cludatında esham ve tahvilât, 1938 de kaynaklarının % 9 unu teşkil ettiği halde bu, 1951 senesinde % 3,5 ğa kadar inmiştir. Halbuki Anglo-Sakson bankacılığında bu nisbet üçte iki nisbetine yakındır.

İştirakler de bankaların en mühim yatırım kaynaklarından biridir. Merkez Bankasının konsolide bilâncolarında bu husu-

sa dair bütün bankacılığımızı aydınlatır mukayeseli rakamlar yoktur. Halbuki Türk bankacılığı, bilhassa Ziraat Bankası, İş Bankası, Yapı Kredi Bankası, Akbank v.s. gibi bankaların faaliyetlerinden istidlâl ettiğimize göre, kaynaklarının mühim denebilecek bir kısmını iştiraklerine tahsis etmiştir. Bu, sermaye piyasasının bu-

TABLO : VIII

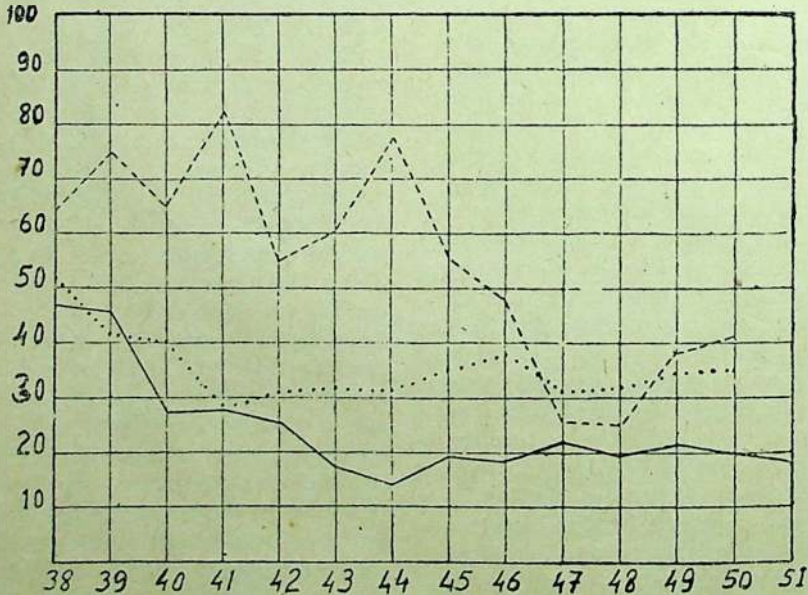
Banka Kredi ve Yatırımları

Seneler	İskonte, Avans Hesabı Cari	Esham, Tahvilat, İştirak	Nisbet %
1938	200.1	129.5	64.7
1939	201.8	151.6	75.0
1940	232.4	159.3	65.1
1941	262.8	215.7	82.0
1942	371.1	205.2	55.3
1943	427.1	258.3	60.4
1944	442.0	341.4	77.0
1945	547.8	306.6	56.0
1946	682.0	331.2	48.5
1947	950.3	348.8	36.7
1948	1.143.7	402.1	35.1
1949	1.240.2	484.5	38.2
1950	1.386.2	576.4	41.5
1951			

TABLO : IX

Bankaların Risk Matlupları ile Sermaye Yeri Arasında Nisbetler (Milyon T.L.)

Seneler	Avans, Hesabı Cari İskonte Yatırımı	Sermaye	Nisbet %
1938	269.2	138.5	52.6
1939	308.7	131.0	42.4
1940	336.4	135.8	40.3
1941	555.0	154.1	27.7
1942	557.6	178.3	31.9
1943	664.7	215.6	32.4
1944	758.5	248.6	32.1
1945	802.1	283.6	35.3
1946	960.5	344.4	37.8
1947	1.236.5	390.6	31.5
1948	1.364.4	441.5	32.3
1949	1.630.7	570.0	34.9
1950	1.861.5	651.7	35.0
1951			

Şekil (6)

- Kredi ve avanslar arasındaki nisbet %
- Sermaye ve riskli yatırım %
- Vadeli ve vadesiz mevduat %

lunmadığı Türkiye gibi bir memlekette bankacılığın faaliyeti bakımından oldukça ehemmiyetli bir hâdisedir. Anglo-Sakson bankacılığında bankaların iştirakleri ve hattâ yatırımları içinde hisse senetlerine yer vermeleri oldukça istisnaidir. Uzun vâdeli sermaye ve kredi tedariki bankalardan ziyade menkul kıymetler borsası ve sermaye piyasasının bir vazifesi olarak telâkki edilmektedir. Mamafih İngiltere'de Macmillan Komitesinin tetkikleri İngiliz bankacılığında da tıpkı Alman bankacılığında olduğu gibi iştirak ve yatırımlar sahasında da alâka gösterilmesi gerektiği neticesine varmıştır.

Tablo VIII ve Şekil (6) da bankalarımızın kredi ve yatırımları arasındaki nisbetler görülmektedir. İskonto, avans ve hesabı cari şeklinde banka kredilerinin yatırımlara nisbetle daha hâkim bir mevki işgal etmeğe doğru bir temayül gösterdikleri bu şekil ve tablodan anlaşılmaktadır. Bu vaziyet enflasyon ve kesif faaliyet devrelerinde bankaların takındıkları normal tavra bankalarımızın da uymuş olduğunu ifade etmektedir.

Evvelce de işaret etmiş bulunduğumuz gibi, bankaların asıl kazanç kaynağını teşkil eden kredileri, banka kârlarının artmasında en fazla rol oynayan unsurlardan biridir. Nitekim, banka bilançolarının mevcudatında yukarıda işaret etmiş bulunduğumuz bu temayülü, banka kârlarının takibettiği seyirle karşılaştırarak, arada bir münasebet bulunduğunu müşahede edebiliriz. Bankaların kârları Tablo X ve Şekil (6) da görüleceği üzere 1943 senesinden itibaren 1950 senesine kadar 7 sene vasati olarak her sene 4.4 milyon civarında artmıştır. Bankalarımızın kâr ve zarar hesaplarında en mühim gelir kaynağı, alınan faiz ve komisyonlar, hizmet ve komisyon ücretleri olduğuna göre, banka kredilerinde aynı devre esnasında görülen nisbî kuvvetlenmenin bu hususta mühim bir âmil olduğu kabul edilebilir. 1950 senesinde banka kârlarının 8 milyon kadar düşmesinin sebebi, 1950 senesinde personel giderleri, ödenen faiz ve karşılıklar gibi zimmet hanesi kalemlerinde görülen nisbî artışlardır.

Binaenaleyh bankalarımızın son senelerde kârlarında, kredi hacimlerinde ve mevduatlarında birbiriyle ahenkli bir inkişaf yeri müşahade edilmektedir.

TABLO : X
Sermaye ve Kâr

Seneler	Kâr	Sermaye	Nisbet %
1938	7,3	128,3	5,7
1939	5,5	116,5	4,8
1940	7,7	120,0	6,4
1941	11,0	133,7	8,3
1942	13,2	153,1	
1943	18,7	185,6	10,1
1944	25,5	211,0	12,0
1945	29,5	237,2	12,0
1946	33,8	281,0	12,0
1947	35,0	314,3	11,4
1948	41,3	350,1	10,8
1949	44,0	393,0	10,9
1950	36,3	497,2	7,3
1951			

Netice olarak, bankalarımızın zimmet hanesinde vâdesiz mevduatın vadeli mevduatı gölgede bırakacak şekilde gelişmesi matlup hanesindeki kaynaklarının strüktürü (asset structure) nde yatırımlardan kredilere doğru müşahade edilen gelişme, banka sistemimizin son seneler içinde, umumî masraf seviyesinin yükselmesinde ve enflasyonun inkişafında oldukça kuvvetli bir rol oynamaya başladığını ifade etmektedir. Banka sistemimiz gerek kredi arzı, gerekse ekonominin likiditesini artıran vâdesiz mevduat hacmi ile, efektif talebi ehemmiyetli bir şekilde tâyin ve tesir altında bırakabilecek bir mevkie gelmiştir. Bankacılığımızı kontrol edecek olan mevzuat ve bu kontrolü ekonomik sistemin günlük gelişmelerine muvazi olarak yakından ve elâstiki bir şekilde tatbik edecek olan Merkez Bankamızın kredi kontrolü imkânlarının takviyesi ve bu imkânları şuurlu bir şekilde kullanmaya başlamasının ehemmiyeti bugün büsbütün kendini göstermektedir. İktisadî inkişafımızı ekonomimizin gerek dahili gerekse varici istikrarını bozmadan devam ettirebilmek için, para ve kredi müesseselerimizi şuurlu bir şekilde kontrol altında bulundurmak mecburiyetindeyiz.

Bankalarda Sermaye Devri ve Bununla İlgili Meseleler

II

Yazan : Hilmet KEYMAN

II) — BANKALARIN PLÂSMANLARI :

Umumî Mülâhaza :

Bankaların topladıkları kaynakların istismarı safhası, bankaların plâsmanlarını teşkil eyler. Bu safha işletme tekniği ve faaliyeti itibariyle de sermaye devrindeki sürüm ve satış safhasına tekabül eyler.

Başlangıçta anlattığımız üzere, bankacılık ve bankaların asıl fonksiyonu kredi muameleleri yapmak olduğundan, bankaların kaynaklarının istismarı, tedarik edilen kaynakların, bankacılık nevine göre ve bankacılık tekniği dairesinde ve muhtelif hukukî usullerle müşterilerine kiralamasıdır. Ve bu faaliyet ve hizmetin hedef ve gayesinde muhtelif teşebbüslerin yabancı sermaye ile ve kredi kanalıyla finanse eylemektir. Bu finansmanlar esas itibariyle kullanış yerlerine ve nevilerine göre farklılaşarak nevilerine ayrılır. Bu hususta kullanış yeri ve bilhassa müddet faktörü finansmanın en esaslı kriteriyumudur. Zira her finansman finanse eylediği iktisadî faaliyet ve muamelenin şekline ve müddetine tabidir. Onunla başlar; onunla tasfiye olur. Bu finansmanlar bankacılık tabiriyle «kredi» ve «ikraz» tarzında yapılır. Aşağıda açıklanacağı üzere, banka kredisi teşebbüslerin çevirme sermayelerini itmam ve takviye eyleyen kısa vadeli banka muamelesidir. Banka ikrazları ise, envestisman maksadlarına matuf uzun vadeli banka muamelesidir. Banka finansmanlarının yukarıki esas ve maksadlarına göre, bankacılık ta «ticarî bankacılık» ve «yatırma bankacılığı» kısımlarına ayrılmaktadır. Bu suretle ticarî bankacılık denince, teşebbüs-

lerin çevirme sermayelerinin finansmanına hizmet eyleyen banka kredi ve muameleleri ve yatırma bankacılığı denince de envestisman maksadlarına matuf banka ikrazları ve uzun vadeli banka muameleleri anlaşılır.

Şu halde yukarıda verilen bilgi ve açıklamalara göre, bankaların plasman sistemleri ve nevileri bankacılığın ve kaynaklarının nevine ve vadelerine tabidir. Ve bu prensibe göre, bankaların plasmanları esas itibariyle : 1) — Ticarî bankacılık kredileri veya kısa vadeli plasmanlar, 2) — Yatırma bankacılığı ikrazları veya orta veya uzun vadeli banka plasmanları olmak üzere, iki ana gruba ayrılmaktadır :

1 — (Ticarî Bankacılık Kredileri) Kısa vadeli Plâsmanlar :

Ticarî bankacılık kredileri dediğimiz kısa vadeli plâsmanlar, ticarî, sınaî vesair teşebbüslerin, emtia, ham madde ve malzeme alım ve satımlarını ve işçi ücretlerini karşılamak üzere, bu teşebbüslerin çevirme sermayelerini ve kasa kolaylıklarını itmam ve takviye eyleyen, bir ay, üç ay, altı ay, bazan da bir sene vadeli finansmanlardır. Çünkü finanse eylediği ticarî muameleler mal mübadelesine istinad eylemesi ve kısa bir zamanda kabili istihlâk bir hale gelecek malların el değiştirmesi ve süratle realize edilerek borçların ödenebilmesi itibariyle, kredi de muamelenin müddetile mütenasip olarak kısa vadelidir. Bu nevi plâsman ve krediler gerek toptan, gerek perakende ticaretin alım satım kudretini ve bu sahadaki çevirme sermayesinin devir süratini ve noksanlarını tamamlama-

ğa matuftur. Ticareti ve mübadeleyi tanım ve teshil eylemektir. Ve ticarî muamelelerin daimî surette muhtaç olduğu mütedavil bir kredidir. Ticarî işletmeler diğer işletmelere nazaran geniş nisbette sabit sermaye ve tesisata muhtaç olmadıklarından, ancak büyük ticaret işletmelerinde kısmen orta vadeli krediye ihtiyaç hasıl olur. Ticarî banka kredilerinin organizasyon ve idaresi gerek krediler indirilecek teşebbüslerin ahlâkı, iş kabiliyeti ve varlığı hakkında gerek aşağıda sermaye devrine tesir eyleyen işletme dışı faktörler bahsinde açıklanacağı üzere, piyasa ve iktisadî hayat üzerinde bankanın kuvvetli ve nüfuzlu bir istihbarat ve etüd yapabilmek vasıta ve imkânlarına malik olmasına bağlıdır.

Bu nevi kredilerin başlıcaları ticarî senetlerin iskonto ve iştirası, emtia, vesaik ve kıymetli evrak ve madenler ve ticarî senetler mukabili vade ile ve hesabı cari şeklinde yapılan avanslar ve borçlu hesabı cariler açılması, röporlar ve hazine bonolarına yazılma ve ayrıca kabul mukabili açılan kredilerdir. Bu gibi kısa vadeli krediler sureti umumiyede açık kredi veya imza mukabili veyahut menkul rehni mukabilidir. Bu gruptan menkul rehni mukabilinde yapılan krediler azamî vade ve limitte yapılanlardır. İşleme ve tasfiyeleri nihayet bir kampanyalık devreyi geçmez.

Bu nevi krediler esas itibariyle tevdiat ve ticaret bankalarının muamele mevzularını teşkil eyler. Ayrıca her nevi banka muameleleriyle uğraşan büyük itibar müesseseleri tarafından da yapılır.

2 — (Yatırma Bankacılığı İkrazları) Orta veya Uzun Vadeli Plâsmanlar :

Yatırma Bankacılığı ikrazları dediğimiz, orta veya uzun vadeli plâsmanlar teşebbüslerin sabit sermayelerini tamamlamağı istihdaf eder. Maksat ve gayesi istihsalin teşviki ve inkişafıdır.

Bu nevi bankacılığı ve ikrazların mevzu ve gayeleri, sınaî ve zirai teşebbüslerin kurulması, donatılması ve gelişmesi; arazi edindirme ve islâhı ve şehirlerde imar ve emlak edindirilmesi gibi işlerin finansmanı olup, bu teşebbüslerin kuruluş ve sabit sermayelerini takviye ve tamamlanmasını

teminen 1-5 seneye kadar orta vadeli ve 10-15 ve hattâ 75 seneye kadar uzun vadelerle yapılır. Bu nevi finansmanlar ipotek mukabili emlak ve arazi kredisi şeklinde yapılır. Ve uzun vadeli sınaî kredilerde ekseriyetle sınaî iştirak halinde icra olunur. Bu ikrazlar dolayısıyla, bankalar finansman tarzlarına göre, bu gibi sınaî teşebbüslerin kuruluş ve idarelerine nezaret veya iştirak eylerler. Ve bunun neticesi olarak endüstri ekseriyeti itibariyle bankalara tabi vaziyete girerler. Orta veya uzun vadeli ikrazların bankaların mütedavil kaynaklarıyla ve kısa vadeli krediler kanalından finansmanı ve tedariki cihetine gidilmesi gerek bankalar, gerek endüstri için tamamen mahzurlu ve tehlikelidir. Büyük endüstri cihazının istilzam eylediği geniş envestisman işleri iş bankaları veya banka grupları tarafından kuvvetli zatî sermaye ve tahvil ihracı suretiyle karşılanır. Bu nevi kredilerden daha ziyade büyük sanayi istifade eyler. Bu kredilerden küçük sanayi de faydalanabilmesi için, bunların çalışma branşlarına göre, müşterek mesuliyetli birlikler haline gelmeleri ve finansmanlarını bu birliklerin tavassut ve mesuliyetiyle yapmaları doğru olur. Hülâsa envestisman maksadlarına hizmet eyleyen uzun vadeli krediler ticari bankacılık kredi ve muamelelerinden sadece zaman itibariyle olmayıp esasda da fark ve hususiyet arz eyler. Evvelâ bankacılık ve kredi tekniği itibariyle, ikraz tarihi ile tahsil tarihi arasında geçen zamanın uzunluğu ve bu zaman zarfında vukua gelecek değişikliklere nazaran, geniş marjlara ve kuvvetli aynı teminata dayanması esastır. Ve aynı zamanda kredinin yerinde ve iyi kullanılması da emniyet unsurlarından olduğundan bu cihetler teşebbüslerin idare ve işlemesine nezaret ve müdahale ile sağlanır. Bununla beraber, kredilendirilen teşebbüslerin teknik ve malî durumları ve ekonomik vaziyetleri iyice tetkik olunacağı gibi, endüstri siyaset ve ekonomisine ait geniş etüd ve kültüre malik olmağı istilzam ettirir.

Bu nevi bankacılık ve plâsmanları arasında mütalâa eylediğimiz orta vadeli ikrazlar, mevzu ve gayeleri itibariyle zirai ve sınaî teşebbüslerin küçük alât ve edevat, canlı ve cansız demirbaşlarını veya

büyük ticaret evlerinin ticarî tesisat mübayaasına ve bu kabil sabit sermaye unsurlarının tamamlanmasına yarayan bir finansmandır. Bu nevi krediler ticaret âleminde ve ticarî banka muamelelerinde olduğu gibi, kısa vadeli olmamakla beraber, emlak ve toprak kredisi kadar da uzun vadeli değildir. Alelûmum vadeleri 1 - 5 sene arasındadır.

Hulâsa yatırma bankacılığının faaliyet mevzuuna giren endüstri, toprak ve şehir kredileri orta veya uzun vadeli plâsmanları teşkil eylemektedir.

Yukarıdanberi verilen malûmat ve iza-hata göre, bankaların plâsmanları :

- 1 — (Ticarî Bankacılık Kredileri) Kısa vadeli plâsmanlar;
- 2 — (Yatırma Bankacılığı İkrazları) Orta veya uzun vadeli plâsmanlar;

olmak üzere iki esaslı kısma ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi her bakımdan bankaların en seyyal kredi ve plâsmanlarını teşkil eylemektedir. Bu itibarla bu nevi bankacılığa ait mütedavil kaynak ve plâsmanların devri daha süratlidir. Piyasa ve mev-sım hareketleri iktisadî ve ticarî gidişata ait işletme dışı faktörlerle daha fazla ilgilidir; daha mürekkep meseleleri ihtiva eylemektedir. İkincisi ise, birincisi kadar seyyal değildir; Sermaye devri de o nisbette batidir. Daha müstakar bir durum ve bu mahiyette meselelerle muhattır.

C —. BANKALARIN (KAYNAK ve PLÂSMAN) PROGRAMI :

Yukarıda bankalarda mahiyetini izah eylediğimiz «Sermaye devri» vetiresinin safhalarını teşkil eyleyen kaynakların tedariki ve istisnası yani bankalarda sermaye unsurunun sevk ve idaresi, sureti umumiyede işletmelerde sermaye devri hâdisesinin müşterek ilmi ve teknik esaslarına ve çalışma branşı olan banka siyaseti ve işletme tekniğinin hususî esaslarına göre yürür. Bu konu modern ekonominin gelişmesinde işletmelerinin muamele hacimlerinin masraf ve hasılatlarının sistematik bir surette tahmin ve keşfine ait jestiyon bütçelerinin tasarlanmasıdır. Bankalardaki, çalışma programlarının ve işletme bütçelerinin esaslarını teşkil eyle-

mek üzere, (Kaynak ve Plâsman) programlarını hazırlarlar.

1) — Kaynak ve Plâsman Devrine Tesir Eden Âmiller :

Bankalarda sermaye devrini teşkil ve ifade eyleyen (kaynak ve plâsman) programlarına ve teknik esaslarına ait tafsilâta girişmezden evvel, bu faaliyete müessir olan âmilleri kısaca izah etmek doğru olur. Bu âmiller : a) — İşletme dışı ve b) — İşletme içi olmak üzere, iki nevidir.

A — İşletme dışı âmiller :

Bütün işletmelerin faaliyeti izole bir muhit içinde vukua gelmez. İktisadî bir muhit içinde cereyan eyler. Bu itibarla iktisadî muhitin bünye tahavvülleri ile hali münasebettir; bunların nüfuz ve tesirleri altındadır. Ve işletmeler çalışma siyasetlerini içinde bulundukları ekonomik muhitin icap ve gidişatına uydurmak mecburiyetindedirler. Her işletme istisnasız olarak iktisadî muhitin bünye ve hareketlerine bağlı ise de, bu tabiiyet ve hassaslık her işletme branşında aynı nisbette tecelli etmez. Banka işletmelerine gelince, bankalar bir memleketin iktisadî bünye ve faaliyetiyle alâkalı bir çalışma olduğuna göre, iktisadî muhitle münasebet ve hassaslık derecesi de o nisbette fazla olan işletmelerdir. Binaenaleyh bankacı içinde bulunduğu bünye ve tahavvülleriyle münasebet tesis eylediği ekonomik muhiti ve bütün ilişkilerini etüd eylemek ve inceliklerine nüfuz etmek ve ona göre bir iş politikası takip eylemek zorundadır. Şimdi bu âmilleri aşığıda birer birer inceleyeceğiz :

1 — Memleketin ve çalışılan piyasaların tasarruf ve sermaye gücü : Bankaların kaynakları bahsinde açıkladığımız üzere, bankalar çeşitli ve külliyyetli sermayeye ve bilhassa yabancı sermaye ve mevduat toplamak mecburiyetinde olan teşebbüsler olmaları itibarıyla evveleminde, kuruluş ve faaliyetlerinde çalışacakları piyasaların kaynak imkân ve kabiliyetlerini araştırmak ve plâsman limitlerini kaynaklarının miktar ve neviyle ayarlamak mecburiyetindedirler. Zira bankaların plâsman sistemi ve nisbetleri, kaynaklarının miktar ve nevine tabidir. Bankalar bu faktörleri ilk

kuruluşlarında nazara aldıkları gibi, şehir ve kasabalarda şubeler açarken bu yerlerin kaynak kabiliyet ve imkânlarını araştırırlar. Bazı ahvalde bazı yerlerde, sırf kaynak celp ve tedariki imkânı dolayısıyla şubeler açarlar. İş hacimlerini ve çalışma imkânlarını hazırlayan kaynaklarda husule gelen tahavvüller, kaynak ve plâsmanlarına akseyleyen müsbet ve menfi tesirleri itibarıyla bankacıyı önemle ilgilendirir ve yabancı sermaye kaynaklarında husule gelen tahavvülleri incelemesi lâzımdır. Ve bankalar likidite siyasetinde bu faktörü daima göz önünde bulundururlar.

2 — Çalışılan piyasanın kredi çekme gücü : Bankaların çalıştıkları piyasalarda yapabilecekleri işin azamî haddi yani plâsmanlarının ve bankacılık hizmetlerinin cesamet ve kapasitesi, o piyasanın kredi çekme gücüyle müteneşip ve mahduttur. Bu itibarla bankalar çalışacakları piyasanın kredi çekme gücünü ölçmeğe mecburdurlar.

Bir piyasanın kredi çekme gücü :

- 1 — Piyasada çalışan çeşitli işletmelerin neveleri, adetleri, iş ve sermaye cesametleri;
- 2 — Piyasanın ithalât ve ihracat ticaretinin mevzuları, miktar ve kıymetleri ve inkişaf kabiliyetleri;
- 3 — Piyasada çalışan diğer bankaların yatırdıkları ve yatırabilecekleri plâsman miktarı ve uyguladıkları kredi politikası;
- 4 — Piyasanın örf ve adetleri banka sistemi ve müteşebbislerin bu sistemden istifade ve banka ile ilişmak temayülleri.

gibi yukarıda saydığımız hususlar etüd ve mukayese edilmek suretiyle piyasanın sermaye ihtiyacı ve kredilendirilecek teşebbüslerin adetleri araştırılmak suretiyle çalışılacak piyasanın ve açılacak banka şubesinin kaynak ve plâsman kapasitesi ve cesameti tahmin ve hesap edilir. Bu tahmin edilen plâsman ve bankacılık hizmetlerinin vasatı miktarından elde edilecek gelirin miktarı ve bu gelirin işe gayri tabi sabit ve daimi işletme masraflarının had-dini korumağa elverişli olup olmadığı da

mukayese ve hesap edilerek piyasa şartlarının çalışmağa müsait olup olmadığı ve istismar kabiliyeti ölçülür.

3 — Merkez Bankasının statüsü ve siyaseti : Merkez bankaları, bankaların son ikraz merci ve para ve kredi piyasasının nazımı mevkiinde olduklarından takip eyledikleri kredi rejimi ve politikası memleket bankacılığının umumî vechesini gösterir. Bu bakımdan bankalar, merkez bankalarının para fonksiyonuyla hudutlanmış nüfuz ve tecirleri altındadırlar. Diğer taraftan bilhassa tevdiât ve ticaret bankalarının kaynaklarından biri de reeskont kredisidir. Bahsinde açıkladığımız vechile, reeskont kredisi bankaların likidite ve kredi âmilleri olmaları dolayısıyla, çevirme sermayesi noksanlarının tamamladığından merkez bankalarının kredi nizamlarına ve siyasetine bağlıdırlar. Binaenaleyh faaliyetlerinde merkez bankasının mecbur olacakları müracaatlarını, isaf tarzını ve derecesini çalışma program ve siyasetlerinde daima nazarı itibara almak mecburiyetindedirler.

4 — Memleketin millî ekonomi bünyesi ve siyaseti : Kredi modern ekonominin hayatında en mühim bir elemandır. Sermayeye adeta muzaafiyet vermektedir. Böylece iktisadın bir manevelası mesabesinde-dir. İktisadî teşkilâtın kredi cihazı olan bankaların bugünün iktisadî yapısında mühim rolleri ve fonksiyonları vardır. Bir memleketin iktisadî faaliyet yerleri ve vasıtaları olan bütün teşebbüsleri yardımcı ve rehberi mevkiindedir. Hiçbir teşebbüs ve faaliyet bundan müstagni kalamaz. Kredi-nin iyi dağılmaması ve kötü kullanılması da tersine olarak fayda yerine zarar yaratır. Zira bankalar kredi âmilî ile ekonominin faaliyetini teşvik eylemekle beraber, halin icabına göre, ekonomik faaliyetin itidal ile yapılmasını da sağlamağa çalışırlar. Bu itibarla umumî ekonominin regülâtörü mevkiinde olan kredinin, ekonominin icaplarıyla ahenktar ve muvazi bir surette tanzim eyleyerek işlemesi lâzımdır. Kredi ekonomik bünyenin hazmedeceği miktarda olmalı ve ekonomik bünyenin daralma ve genişlemesiyle müteneşip bir elastikiyete malik olmalıdır. Binaenaleyh bankaların

çalıştıkları memleketin ekonomik bünyesine ve gidişatına uygun bir çalışma ve kredi politikası takip eylemeleri lâzımdır. Bu bakımdan bankalar ekonominin heyeti ümumiyesi için o kadar önem kazanmıştır ki millî ekonominin hedef ve menfaatleri ve bugünün ekonomik telâkkileri devletin bankaların siyasetine ve idaresine müdahale eyleme icap ettirmiş ve bankaların devletleştirilmesi ve dirije kredi dâva ve tatbikatını ortaya koymuştur. Bu yüzden zamanımızın ve bilhassa memleketimizin müdahale ve idare edilen ekonomisi karşısında, bu lâzıma bir kat daha önem kazanmıştır. Binaenaleyh bankaların kredi politika ve tatbikatı, memleketin ekonomik bünyesinde mündemiş hakikatlere ve bu hakikatlerin çizdiği karaktere göre hazırlanan ve millî menfaatlere istikamet verecek olan ekonomi siyaset ve programına muvazi olmak ve böyle bir intibak kazanmak ve muhafaza eylemek zorundadır. Bu şartlar altında sermaye devrinin tatbikatını teşkil eyleyen kaynak ve plâsman programlarında bu önemli dış faktörü göz önünde bulundurmak ve onun icaplarına göre hareket eylemek ve faaliyetinin istikametini buna göre tanzim eylemek mecburiyetindedir.

5 — Mevsim hareketleri ve iktisadî konjonktür dalgaları : Bütün iktisadî hayat ve faaliyetin inikası eylediği bankalar piyasa ve mevsim hareketlerinin ve iktisadî konjonktür dalgalarının bütün tesirlerini üzerlerinde toplayan teşebbüslerdir. Binaenaleyh bankaların sermaye devrini vücuda getiren kaynak ve plasman toplama ve dağılması faaliyetinde, bu âmillerin safhalarını ve tesirlerini betahsis gözönünde bulundurmaları ve seyrini önemle takip ve tetkik eylemeleri ve bu âmillerin gidişatına göre, kredi ve faiz hadlerini daraltmak veya genişletmek suretiyle icaplarına uymaları ve konjonktür dalgalarının tesirlerine karşı mukavemet kazanmaları için tedbirler almaları elzemdir. Aksi halde sukutlar dolayısıyla büyük zararlarla uğrarlar. 1929 - 1931 buhranında millî bankalarımız bütün, afyon ve tiftik gibi bazı mahsullerin maruz kaldıkları fiat düşüklüğü hasebiyle mühim zararlara uğramışlardır.

Bütün bu zararlar konjonktörü iyi takip edememelerinden ileri gelmiştir.

Konjonktür hareketlerine tesir bakımından para ve kredi başta gelen önemli bir faktör olduğundan, bankaların bu sahadaki hattı hareketleri ekonomik gidişatın aynasıdır. Bu itibarla bankaların takip edecekleri yol, millî ekonomiye ve teşebbüslere rehber olacaktır. Takip edecekleri yanlış yol ve düşecekleri hata, teşebbüsleri de yanlış yola ve hataya sevk ve millî ekonomiyi rahnedar edecektir. Şu halde bankaların isabetli bir yol takip eylemeleri icap eder ki bu lâzıma banka dirijanlarının geniş bir iktisadî ve malî kültüre sahip olmaları kudretli birer iş adamı olmaları ve bu sahada iktisadî ve malî meselelere nüfuz edebilmeleri gerçeğini ortaya koymuştur.

Konjonktür dalgaları bankaların sermaye devrinin safhalarını teşkil eyleyen hem kaynakları hem plâsmanları üzerine müessirdir. Durgunluk devresinde kredi talepleri azalır. Portföy zayıflar. Likidite haddi çoğalır. Mevduat ve kaynaklarının artmasına mukabil plâsman safhaları da ralır. Faiz hadleri de düşüğünden gelirleri de azalır. Bu safhada bankalar maliyet masraflarını tazyik eylemek ve geniş rasyonalizasyon hareketlerine başvurmak zorunda kalırlar. Kalkınma safhasında ise, teşebbüs ve kârları arttığundan krediye daha fazla ihtiyaç hasıl olur ve sermaye talepleri artar. Plâsman hareketleri canlanır; ve çoğalır. Likidite haddi azalmağa başlar. Refah safhasında bu unsurların hadleri tam bir yükselme ve inkişaf devresine vasil olur. Alçalma safhasında ise, ekonominin maruz kaldığı sıkıntı dolayısıyla işletmelerin teşebbüs ve bankaların plâsman cesaretleri kırılır. Bankalar sağlam teşebbüslere dahi kredi açmaktan çekinirler, iskonto ve fazla faiz hadleri yükselecek bankaların cüzdanları tasfiye edilmeğe başlar.

Hulâsa bankalar bütün faaliyetlerinde ve bilhassa intikal safhalarında konjonktür şartlarına göre elastiki bir intibak kazanmak ve muhafaza eylemek ve buna göre bir konjonktürve kredi politikası takip eylemek mecburiyetindedirler; ve bunu gözden kaçırmamalıdır.

Bankalar umumî konjonktür dalgalanmalarından maada, mevsim hareketlerinin de tesirine tabi olup bunun da seyrine dikkat eylemeleri gerektir. Meselâ finansmanın mevzuuna ve nevine göre, kredi taleplerinde ve plâsman hadlerinde yükselme ve alçalma vukua gelir; ve bankalarda plâsmanlarını buna göre ayarlarlar. Piyasanın ithalât veya ihracat mevsimlerinde kredi talepleri çoğaldığı gibi, bankada işlerin artışından azamî derecede faydalanmak ve müşterilerini tatmin etmek üzere, plâsmanlarını arttırır, kaynakları kâfi gelmezse merkez bankasının reeskont kredisine müracaat eylerler. Ara ve ölü mevsimlerde ise, kredi talebi azaldığı gibi, bankada kredilerini daha hesaplı dağıtır. Esasen mevsimlerde yapılan fazla kredi taleplerinin ve hesaplarının tasfiye edilememesi, kredilendirilen teşebbüslerin iyi çalışmadıklarına, kampanyayı başarı ile bitiremediklerine, stoklarını süremediklerine delâlet edeceğinden, bankalar bu firmalar üzerine hemen dikkatlerini çevirirler. İşte bu alçalıp yükselmeler ve doğurduğu mevsim dalgaları plâsmanların işleklik ve sağlamlık derecesi üzerinde kuvvetli teşhisler yapmağa imkân verir.

Büyük bankalar bu sahada teşkilâtlanarak bu mevzulara ait etüdlerini hususi bir etüd servisi marifetiyle yaparlar.

B — İşletme içi âmilleri :

Bankalarda sermaye devrini vücudâ getiren kaynak ve plâsman faaliyeti, yukarıda açıkladığımız işletme dışı âmillerin nüfuz ve tesirinden başkaca, bankanın malî varlığının ve çalışma gücünün de nüfuz ve tesirine tabidir. Sermaye devdirini yani kaynak ve plâsman faaliyetini tanzim ve teshil edecek bir tarzda organize ve koordine edilmesi şarttır.

1 — Bankanın kaynaklarının miktarı ve neveleri :

Yukarıdan beri belirttiğimiz veçhile, bir bankanın istihsal kabiliyeti ve sermaye devrinin hacmi ve plâsman tarzı elinde topladığı kaynakların miktarına ve nevelerine tabidir. Bu âmil bir bankanın faaliyet kapasitesini ve bankacılığın vasfını tâyin eyler. Kaynakların miktarından mak-

sat, topladığı kaynakların para itibariyle yekûnudur. Nevilerinden maksadsa, kaynaklarının ekzizibitesidir; ve mühim bir âmildir. Zira banka kaynaklarını plâse eyleyirken onları daima talep dereceleriyle mütenasip işlere tahsis eyler. Ve bu suretle kaynak ve plâsmanın vadeleri, yani tediye ve tahsil noktaları arasında bir muvazene tesis eylemeğe ve ahenkli bir devir ve daim yaratmağa çalışır. Binaenaleyh bir bankanın malî varlığı faaliyetinin esas unsurlarından biridir.

2 — Bankanın teşkilât ve çalışma gücü :

Bütün işletmelerde olduğu gibi, bankaların da faaliyet ve neticeleri iç bakımdan, çalışma gücüne ve bunun rasyonellik ve verimlilik derecesine bağlıdır. Binaenaleyh bankaların faaliyetine bu bakımdan tesir eyleyen âmillerden biri de, bankanın çalışma gücüdür. Bu âminin temini de bankanın dahilen rasyonel bir teşkilâta ve ticarî bir idare ve usule sahip olması ve yürütmesiyle kabilirdir.

Bankaların çalışma gücünün arttırılmasını sağlamak için düşünülen rasyonelizasyon hareketlerini, ticarî idare usullerinin esaslarını mevzuun münasebeti dolayısıyla toplu olarak sayacağız :

a — Banka lokalinin piyasanın en uygun bir yerinde bulunması lâzımdır. Çünkü lokal meselesi banka kliyantelini hazırlayan esash bir faktördür. Bunun için bankalar lokallerinin mevkiine büyük bir ehemmiyet atfederler.

b — Banka müşterileri işlerinde gösterilen formalite külfetine ve lüzumsuz derecede alınan emniyet tedbirlerine karşı gayet hassastırlar. Bu itibarla bir banka muamelesinde lüzumsuz ve ağır bir formalite ihdas eylememelidir. Muamelelerinde risk esaslarını isabetle hesaplayarak emniyet tedbirlerinde ifrata varmamalıdır. Bankalar muamelelerini muhtelif hukukî usuller vasıtasıyla yaptıklarından, banka hukukiyatı iyice tetkik ve muamelelerine bürokrasi formalitelerine tabi olmadan tatbik olunmalıdır. Muamelât tekniğinde ve usullerinde muhtemel ticarî riziko ile külfetten doğabilecek zarar daima hesap ve

Kredi ve Bankalar

II

Yazan : İshak TURNAOĞLU

VI — KREDİ VE TİCARİ MÜBADELELER :

Kredi, sermayelerin tevzii ve taksimi suretiyle yeni servet membarını işletmeyi kolaylaştırdıktan başka mübadeleyi de tahrik ve teşvik eder. Bu durumda muamele ikraz şeklinde değil, kredi ile satış şeklinde tecelli ve cereyan eder.

Bütün satışlara ait tediyelerin peşin yapılması icabeden ekonomik rejimlerde sanayici ve çiftçi satılık mallarını ancak müşterilerin mal bedellerini ödeyecek paraları bulunduğu takdirde satabilirler. Halbuki ekseriyetle perakendeci tüccar olan bu müşteriler ancak satın aldıkları malları müstehtliklere peşin satmak suretiyle elde edecekleri paralarla borçlarını ödeyebilecek durumda olduklarından kredisiz toptan satış ve dolayısıyla servetlerin tedavülü mümkün olamazdı.

Satıcı, tediye kabiliyetine emin olduğu müşterisinden mal bedelini muayyen bir tarihte ödeyeceğine dair hukukî lisanda ticarî senet tesmiye olunan ve muhtelif şekiller altında görülen yazılı bir taahhüt-

mukeyese edilmelidir. Hulâsa ticarî bir idare ve usul tercih olunmalıdır.

c — Son olarak da, bürolara ait bütün hizmetlerin hacmini, randımanını ve mükemmelliğini çoğaltmak lâzımdır ki bu maksat da dahilî bir rasponalizasyon yaparak kabilirdir. Bu gayenin temini için :

1 — Büroların kuruluş ve işlemlerini tensuk eylemek gerektir. Çünkü çalışma yerinin tertip derecesinin işin randımanı üzerinde büyük bir tesiri vardır. Bu itibarla masaların, dolapların, tenviratın, telefon teşkilâtının mükemmel surette tertip olunması lâzımdır.

name ve vesika alarak malını teslim eder.

Bu suretle kredi ile mal alan tüccar, borcunun vadesi gelmeden evvel, veresiye aldığı malları perakendeci müşterilerine peşin satarak borcunu ödeyeceğinden kredili satış sayesinde piyasaya yeni mallar çıkmış ve veresiye mal satan fabrikatör de iş hacmini arttırmış olur.

Bu kredi şekli ile satıcı müşterisi üzerinde olan ve bir senede bağlı bulunan alacağının devr alınarak karşılığının kendisine ödenmesini bir bankadan istiyebilir. Eğer banka senetteki imza sahiplerinin tediye kabiliyetine güvenirse, faiz ve komisyonunun tenzilinden sonra senedin safi bedelini tediye, ve senedin vadesi gelince de alacağını borçludan tahsil etmek suretiyle veresiye satış muamelesi tamamlanmış olur.

Vadesi gelmiş bir alacağın devr alınması ameliyesine uzun müddet kredinin en fazla kullanılmış şekli olan iskonto muameleleri denir. İskonto muamelesi diğer kredi muamelelerinin inkişafı dolayısıyla zamanımızda önemini kaybetmiş olmakla beraber bilhassa memleketimizde halen en çok kullanılan bir kredi şeklidir.

2 — Muamele ve muhasebe kayıt vasıtalarında islahat yapmak yani banka matbualarını normalize eylemek ve elemeği yerine makine tatbik etmek suretile fuzulî ve gayri müsmir işler kaldırılmalıdır.

3 — Elemeği rasyonalize edilmelidir. Yani elemeği mürakabe ve teşvik edilerek mesainin kaybına ve verimsiz bir hale gelmesine meydan verilmeyerek iş kuvveti rasyonel bir tarzda istismar edilmeli, vasıf ve randımanı artırılmalıdır. Bu çalışma vazife ve salâhiyetlerin taksimi, müstahdemlerin sevk ve idaresi; ücret forumları, memur seçme ve yetiştirme sistemlerini ihtiva eyler.

İskonto yolu ile veresiye satış muamelelerinde alıcı emtia bedelinin ödenmesini geciktirdiği gibi, satıcı da alacağını nakde tahvil etmeğe imkân bulmaktadır.

Hulâsa, alıcı hiçbir şeyi tediye etmeden malını yenilediği gibi satıcı da bankalar sayesinde sattığı malın bedelini tahsil etmektedir. Tüccar veresiye aldığı malı peşin satarak borcunu bankaya ödediği zaman bütün bu alış verişler hal ve intac edilmiş olur.

Bankalar bu gibi hakiki satışlardan mütevellit senetlerin iskontosunu tercih ederler. Bunun başlıca sebebi, satıcının da itimad etmiş olduğu borçlunun senet mukabilinde veresiye aldığı bu malı peşin satarak vade sonunda borcunu kolaylıkla ödemesi ihtimalinin kuvvetli olmasıdır.

Bununla beraber, bankaların bu gibi senetlere olan rağbetini bilen bazı firmalar bankalardan fazla ve kolaylıkla para çekebilmeleri için ekseriyetle diğer şehir ve kasabalarda bulunan perakendeci tüccar ve esnaftan açıktan senet olarak bankalara kırdırdıkları vâki olmaktadır. Fena neticeler doğurması ihtimali olan bu gibi kredi muamelelerini önlemek için bankaların ve açıktan senet veren firmaların dikkatli bulunmaları lâzımdır.

VII — KREDİ VE PARA YARATILMASI :

Bir banka bir ikraz muamelesi yaptığı veya ticarî bir senet iskonto ettiği zaman, kendisine mudiler tarafından muhafaza edilmek üzere bırakılan tevdiatı tedavüle koymakla iktifa eder. Bu halde kredinin, mevcut sermayenin taksimini ifa etmekten başka bir rolü yoktur.

Fakat ekser ahvalde bankalar kredi muameleleri ile para vasıtalarının çoğalmasına âmil olurlar. Meselâ bir tüccar, senedini bir ticaret bankası yerine banknot ihraç eden Merkez Bankasına iskonto ettirdiği zaman piyasadaki para mevcudu, senedin vadesine kadar ve senet bedeli nisbetinde, artmış olur.

Şüphesiz Merkez Bankalarının banknot ihraçları hudutsuz değildir. Tedavüldeki banknot miktarı Merkez Bankasının

altun mevcuduna göre muayyen bir nisbete aşmaması lâzımdır. Çünkü banknotlar nazarı olarak madenî para veya altun külçe ile ödenmek mecburiyetindedir. Fakat tatbikatta banknot miktarı kasa mevcudundan pek fazla ihraç edilir. Birçok memleketlerde merkez bankaları kanunen tedavüle vazettikleri banknotların ancak muayyen bir nisbetinde para bulundurmamak mecburiyetindedirler. Bu suretle kredi yolu ile merkez bankaları tarafından kasalarında mevcut madenî paradan fazla tedavüle çıkardıkları banknotlar nisbetinde piyasadaki para mevcudu artmış olur.

Kredi, aşağıda açıklanan şekilde de para vasıtası yaratır :

Bir tacir bankadan bir avans aldığı zaman, bankaca hesabı matluplandırılır veya muayyen bir meblağı çekmeğe onu yetkili kılar. Bu suretle müstakriz banka sayesinde munzam bir iştirak kuvvetine sahip olur. Tediyeatta bulunacağı zaman emrine açılmış krediyi kısmen veya tamamen çekeceği yerde bankasına bu paranın kendi alacaklısının emrine naklini ister. Bu hesap nakilleri borçlunun banka üzerine keşide edeceği çeklerle, nakdi para kullanılmadan, ifa olunur.

Bankalar tarafından müşterilere açılan kredilerin çek istimali suretiyle kullanılması para vazifesini görmektedir. Hesap parası denilen bu şekil, mübadelede hâkim ve önemli bir rol oynamaktadır. Fransa'da tediyelelerin % 80 i hiçbir madenî para kullanılmadan mahsup ve nakillerle icra edilmektedir.

Nakitsik tediyelelerin genişlemesi ve yerleşmesi bankalara kasa mevcutlarının üstünde kredi açmalarını sağlamaktadır. Evvelce bütün tediyeleler nakden yapıldığı vakit bir banka 500 bin liralık avans yaptığı takdirde bu parayı kasasında nakit veya banknot olarak bulundurmamak mecburiyetinde idi. Zira müstakriz nakden parayı almadan krediden istifa edemezdi. Binaenaleyh, bu halde mudiler tarafından bankaya yatırılmış olan paralar aynen müstakrizler arasında dağılmak suretiyle para el değiştirecek ve bankalar tarafından açılan krediler sayesinde tediye vasıtası artma-

yacaktı. Zamanımızda bankaların kredi açtıkları sanayici ve tacirler, emirlerine açılmış olan bu hesaplardan ancak mahdud bir kısmını nakden kullanırlar. Bu çeklerin hamilleri, ekseriyete, hesaplarını matluplandırarak alacaklılarına çekle tediyeatta bulunurlar, bu suretle tevdiat bankalarının kasa mevcutlarının 5 - 6 misli kredi açtıkları vakidir. Bu tarzda yapılan kredi muamelelerinde de hiçbir ihtiyatsızlık yoktur. Halkın bu şekilde tediyelelerini yapması itibarı izale etmediği gibi bankalar bu itimat havasını devam ettirdikleri müddetçe bu şekil muameleden de bir riske maruz kalmazlar.

Bankaların tevdiat ve alacaklı hesaplarında teessüs eden para kitlesinin kasa mevcutlarını aşması krediden neşet etmektedir. Bu suretle tediye vasıtaları kitlesi kredi muamelelerinin artması hareketlerine uymuştur.

Aslında bir kıymeti haiz olmıyan kâğıt para, çek ve polişe, imza vasıtası ile tediyeleleri kabul eden müstakrizler borçlularına kredi vermiş telâkki olunurlar.

Tediye vaadi, tedavüle müsait bir senet olmadan da vâki olabilir. Alacak ve borçlar, hiçbir nevi para ve hattâ kâğıt para bile müdahale etmeden banka kayıtları üzerinde yapılacak kayıtlarla da tasfiye edilebilir. Bu hal krediye müstenittir. Kredi bu suretle (kayıt parası) adı verilen parayı ihdas ederek mübadele mekanizmasının tekemmül etmesine yarar. Tediye vasıtası tesis eden kredi muamelesine bağlı kuvvet bizatihi bir kıymeti haiz değildir. Hudutsuz görünen ekonomik hayatın ufuklarını açar ve gidişini artırır. Fakat tehlike ihtimallerini de genişletir.

VIII — KREDİ VE SERMAYENİN TEKEVVÜNÜ :

Tediye vasıtalarının çoğalması, menkul kıymetlerin ihracı, kredinin yeni servetler yarattığı zehabını doğurmuştur. Böyle bir intiba kredi senetleri ile bu senetlerin temsil ettiği servetin birbirine karıştırılmasından ileri gelmektedir. Bir şirket istikraz akdettiği zaman tahvil sahipleri tediye ettikleri paralara mukabil tahvil alırlar. Bu tahviller kabili devir oldukla-

rından hâmilleri tahvillerini istedikleri zamanda satarak evvelce ödedikleri paralarını geri alabilirler. Diğer taraftan müstakriz şirket de çıkardığı tahviller mukabilinde aldığı paralara serbestçe sahiptir. Bu sermayelerle amelelerine yevmiyelerini öder, iptidai madde satın alır, istihsalini arttırmak için yeni fabrikalar kurar. Bu zahiri şekle göre aynı sermayeden hem mukriz ve hem de müstakrizin istifade ettiği görülür.

Hakikatte ortada sermayenin taaddüdü yoktur. Kredi insanların çalışmadan zengin olmalarını mümkün kılan bir sihirli asâ değildir.

Tahvil hamili sermayesini elde etmek için kendi yerine ikamesini kabul edecek üçüncü bir şahıs bulması lâzımdır. Hakikaten bu andan itibaren ikraz olunan para mukriz ile müstakrizin emirlerindedir. Çünkü ilk ikraz edenin yerine üçüncü bir şahıs girmiştir. İkraz tarihinden itibaren sermaye para şeklinde müstakrizin eline geçmiştir. Mukrizin ise eline bu paranın timsali olan ve kendisine muayyen bir vade sonunda tediye ve bir miktar para menfaat temin eden senetten başka birşey geçmemiştir. Fakat bunu yeni ve hakiki bir servet olarak telâkki ve mütalâa etmek doğru değildir. Bu senet hakiki sermayenin bir gölgesi, temsili ve örneğinden başka bir şey değildir. Bunun içindir ki bir memleketin serveti ölçülürken vatandaşlarının ikraz ettiği paraları hesaba katmak lâzımdır.

Aksi takdirde bir memleket vatandaşlarının karşılıklı borçlanmaları ve kredi vasıtaları ihdası suretiyle zenginliğe kavuşacakları gibi paradoksal bir netice hasıl olur.

Kredinin, bir sermayeyi bir elden diğer bir ele nakletmekten başka rolü yoktur. Binaenaleyh bu servet mübadelesinin yeni bir servet tevliid ve ihdas ettiği iddia olunamaz.

Mübadele, alınan ve satılan malları tevliid ve ihdas etmediği gibi kredi de sermayeyi yoktan vücuda getiremez. Kâğıt paranın mevcudiyeti kredinin sermaye yarattığı zehabını doğurmuştur. Bu şahıs tarafından ikraz olunan 10 bin lira muka-

bilinde alınan ve mukriz elinde mevcut olan bir senet ile temsil edilmekte olan (yani sermaye) meydana gelmez mi? Sırf şahsî bir noktâ nazara göre burada mevcut senet bir sermayedir. Bu senet mukriz için bir sermaye olabilir. Fakat memleket için bir sermaye değildir. Hakikaten, para veya mal şeklindeki sermayesini senet mukabilinde mübadele etmek istiyen diğer bir kimse mevcut oldukça bu senet nakli ve satışı yani iskontosu kabildir. Demek ki bu senet haddi zatında ve mahiyeti itibarıyla sermaye değildir. Belki bu senet, nukrizin ahara vermiş olduğu sermayesine mukabil diğer kimselerden sermaye tedarikine hadim olur.

Yalnız şu nokta iddia edilebilir : Bu kredi muameleleri hiç olmazsa gelecekteki serveti temsil ve ihya ederler. Bu tamamıyla doğrudur. Lâkin mademki servet, gelecekte tahakkuk edecek bir servettir, onları hesaba katmamak ve asla saymamak icabeder.

Müstakbel servet doğduğu günden itibaren hesabedilebilir. O zamana kadar serveti hazıra ile serveti müstakbele arasında daima şu büyük fark bulunacaktır: O da serveti hazıra mevcuttur, serveti müstakbele ise gayri mevcut ve mevhumdur. Elde olmayan ve fakat ümid edilen servet ile ne istihsal yapılabilir ve ne de yaşanabilir. Bir memleketin nüfus sayımı yapılırken cemiyetin gelecek nesilleri tatad ve hesap edilmediği gibi burada da serveti müstakbele mevcut imiş gibi hesabedilemez.

Hakikaten, basit bir mülâhaza ile kredi muameleleri evvelce mevcut bir parayı mübadeleden başka birşey yapmadığına göre mevcut sermaye kitlesini tezyid etmez. Fakat evvelce de görüldüğü gibi bankalar yalnız kasalarında mevcut paraları ikraz etmiyorlar. Bazı şartlarla müşterilerinin kredi hesaplarına matlup kaydetmekle, banknot ihrac etmekle yeni para mevcudu ihdas ediyorlar. Bu suretle piyasanın emrine konulmuş bu yeni membalar bir sermaye telâkki edilirse şüphesizdir ki kredi yeni sermaye yaratır.

Bir işletmenin istihsal ve mübadele ameliyelerinin dönmesine tahsis edilmiş bütün malları müessesenin devir sermaye-

sini teşkil eder. Ekseri sanayici ve ticari müesseseler bu sermayeleri kredi yolu ile elde ederler. Bankalar tarafından verilen avans veya iskonto edilen ticari senetler vasıtası ile müesseseler emrine tahsis edilen sermayeler istihallerini arttırmağa yaradıklarından onlar için sermaye teşkil eder. Bu suretle bankalar kredi muameleleri ile müesseselerin para mevcutlarını arttırdıkları ölçüde sermaye yaratmış olurlar.

Fakat cemiyet için bizzat sermaye yaratıldığı mülâhaza edilemez. Bankalardan para istikraz eden şahıs veya müesseseler fazla bir iştirak kuvvetine malik olurlar. Fakat bu paraları muayyen ve nisbeten kısa bir vade içinde ödemek mecburiyetindedirler. Kredi açan bankalar açtıkları krediler nisbetinde aktiflerinin arttığını, aynı zamanda kasa mevcutları azalmadan, görürler. Fakat pasiflerinin de üzerlerine çekilen çeklerle ve nakden yaptıkları ödemelerle veya alacaklı hesapları matluplandırmak suretiyle aynı zamanda ve muvazi olarak borçlarını da arttırmış olurlar. Binetice bir zenginlik yaratılmamış olur.

Bu suretle kredinin yarattığı kayıt parası bir servet değildir. Yalnız bir tediye vadidir ki, hakiki para olarak, tediye vasıtası olarak kullanılır. Eğer bu kredi parası istihsalin arttığı nisbeten fazla artarsa fiat yükselişi husule gelir. Çünkü istihsal aynı kalmış olduğu halde iştirak kuvveti ve dolayısıyla piyasada talepler suni olarak arttırılmış olur. Fiatların yükselişi, kısa bir zamanda nakdin tezayüdü ile bidayeten görülen iyi tesirleri izale eder. Bu da enflasyon namı verilen hâdiseyi meydana getirir. Tediye vasıtaları istihsal ile mütenasip olmayarak arttığı nisbette enflasyon da genişler. Enflasyon önüne geçilemez bir hal alır ve devam ederse sonunda halkın fakirleşmesi mukadderdir. Çünkü halkın bir kısmı hayali gelirle yaşarlar. Binaenaleyh, bu gibi ahvalde kredi servet yaratmaz, serveti mahveder.

Kredi ile yaratılmış kayıt parası ancak servet istihsaline kullanıldığı zaman bir sermaye olur.

Fakat kredi bizzat servet yaratmakla beraber servetin çoğalmasına fev-

BANKNOT BASIMI

Yazan . Memduh GÜPGÜOĞLU

Bugün «para» denilence hatıra ilk gelen sey kâğıt para yani banknottur. Bu itibarla, memleketimizde büyük mikyasta banknot basabilecek bir matbaanın da kurulmakta olduğu şu sırada, bankacı olsun veya olmasın çok geniş bir kütleyi alâkadar eden, hepimizin günlük hayatına bu kadar yakından girmiş bulunan banknotların ne şekilde basıldıkları hakkında malûmat vermeyi faydalı addediyoruz.

Biz burada fazla teknik teferruata girmeden daha ziyade banknot tab'ının esaslarını, bu arada bilhassa hâlen tedavülde bulunan banknotlarımızın ne şekilde basılmış olduklarını anlatmakla iktifa edeceğiz.

.*

Banknot basımı başlıca şu safhaları ihtiva etmektedir :

1. — Hazırlık safhası,
2. — Düz baskı safhası,
3. — Kabartma baskı safhası,
4. — Kontrol ve paketlenme.

Şimdi bunları sıra ile izah edelim.

1. — HAZIRLIK SAFHASI :

Bu safhayı da birkaç kısma ayırmak mümkündür :

a) Kâğıdın intihabı ve hazırlanması:

Banknot için kullanılacak kâğıdın

kalâde hizmeti dokunur. Kredi sayesinde ki istihsal tasavvur edilemeyecek derecede yükselmiştir. Zamanla ekonomik hayatı sarsan buhranlara ve bazı fenalıklarına rağmen denilebilir ki hiçbir maddi terakki ve ekonomik inkişaf kredisiz mümkün olmamış ve bundan sonra da olmyacaktır.

(Sonu var)

ehemmiyeti aşikârdır. Bu kâğıt hem mukavim olmalı, hem de lüzumundan fazla sert olmamalıdır. Islanma veya yıpranma neticesinde kolay kolay dağılmamalı ve sathı büyümemelidir. Kabartma baskıya tahammül edebilecek ve klişedeki en ince çizgileri dahi olduğu gibi aksettirebilecek evsafata olması da şarttır.

Hemen bütün banknotlarda filigran vardır (bizim banknotlarda ışığa tutulunca görülen Atatürk portresi gibi). Keza bir çok banknotlar emniyet çizgisini de ihtiva ederler. Bu çizgi banknot ışığa tutulunca gözüken şakulî ince çizgidir. Bu itibarla banknot basımında kullanılacak kâğıtların hazırlanması sırasında, taklit imkânsızlığını temin yolunda ilk adım olmak üzere, filigran ve emniyet çizgisi de konulur.

b) Banknotun resminin yapılması :

Basılacak banknotun eb'adını, renklerini, üzerindeki motifleri aynen ihtiva eden bir resmî banknot matbaasının resim atelyesinde mütehassıs ressamlar tarafından yapılır ve siparişi veren Hükümet veya Merkez Bankasına gönderilerek muvafaklatı alınır. Banknot üzerinde umumiyetle neler bulunması lâzımgeldiği, o memleketin hususiyetine göre hangi resim veya manzaranın konulmak istendiği siparişi verenler tarafından bildirilir; heyeti umumiyede güzellik, renklerde ahenk, taklit imkânsızlığı gibi teknik hususların temini matbaaya bırakılır.

c) Klişenin hazırlanması (Gravure):

Siparişi verenler tarafından resim olarak tasvip edilen banknotun aynı, iki sathlı olarak mütehassıs ve pek meharetli hakkâklar eliyle çelik levhalar üzerine kazılmaya başlanır.

Bu safha banknot basımında en çok

itina ve sabır istiyen, aynı zamanda uzun süren bir safhadır. Bir klişe vasatı üç ayda hazırlanır. Banknot klişesi hazırlıyacak ehliyet ve kabiliyette bir hakkâk ancak yirmi senede yetişmektedir; bunun ortalama yedi senesini çıraklık devresi almaktadır.

Klişe üzerindeki hemen bütün şekiller birer birer çelik kalemle elle kazılır. Yalnız hendesi çizgileri yapan fevkalâde hassas makineler icat edilmiştir. Bir banknotu dikkatle tetkik ettiğimiz zaman görülen sayılamıyacak kadar çok ve girift çizgiler bu makineler vasıtasile yapılır. Rivayete göre bu makinenin mucidi eserini ikmalden sonra çıldırmıştır.

Çizgilerden mürekkep motifler iki kısmıdır : Tek renk olanlarına «rosette», birden fazla rengi ihtiva edenlerine «duplex» denilir.

d) Klişenin silindirlere intikali (Transfert) :

Basılacak banknotun gerek yüzüne ve gerek arkasına ait olmak üzere hazırlanmış bulunan klişeler prova edilerek matluba muvafık oldukları görüldükten sonra kimyevî ameliyelerle asit içerisinde daha ziyade sertleştirilir ve tazyikle her biri müteaddit nüsha olarak bir silindir üzerine naklolunur. Bu suretle silindir bir defa dönüşünde aynı banknottan müteaddit nüsha tab'etmek imkânı elde edilmiş olur.

e) Mürekkebin hazırlanması :

Toz boyalar mütehassıslar tarafından, banknota verilecek rengin açıklık, koyuluk ve hususiyetine göre muayyen nisbetlerde macunla karıştırılır. Bu halita, hamur gibi yoğuran, aynı zamanda iki silindir arasından geçirerek boyanın iyice hallolmasını temin eden makineler yardımile kıvama getirilir. Mürekkebin bu silindirlere en az beş kere geçmesi lâzımdır.

2. — DÜZ BASKI SAFHASI :

Yukarıda izah ettiğimiz şekilde hususî surette imal edilmiş, filigranı ve kontrol çizgisini havi kâğıtlar basılacak banknotun ob'adına göre meselâ 10, 16, 27 banknotu

birden ihtiva eden tabakalar halinde kesilmiş olarak düz baskı (plate printing) makinesine getirilir.

Bu makinede ufak mürekkep yuvaları vardır. Basılacak banknot kaç esas rengi ihtiva ediyorsa (ki çok zaman üç renktir) bu kadar renkteki mürekkep o yuvalara konulur.

İlk baskıda banknotun ön yüzüne ait esas renkler tam banknotun eb'adında olmak üzere yan yana sütunlar halinde çıkarlar. Arka yüz ekseriya tek renklidir.

Bazan banknot üzerindeki imzalar ile seri ve sıra numaraları da bunu müteakip düz baskı ile konulur. Çok zaman da kabartma baskı işi bittikten, kusursuz sahipler kontrol neticesinde ayrıldıktan sonra evvelâ bir makinede imzalar, sonra diğer bir makinede de seri ve sıra numaraları otomatik olarak teselsül eder şekilde konulur.

3. — KABARTMA BASKI SAFHASI:

Banknot tab'ının asıl hususiyet arzedenden, onu diğer matbualardan ayırdeden ve aynen taklidi imkânsız hale getiren safhası budur.

Kabartma baskı (letter press) usulünde kâğıt, klişeyi ihtiva eden bir silindir ile altta diğer bir düz silindir arasında çok kuvvetli olarak sıkıştırılmak suretile hem motifler ve çizgiler banknota kabarık olarak geçirilmiş, hem de bu arada mürekkep kâğıda iyice yedirilerek asıl teferruatlı renkler verilmiş olur.

Banknotların yüzü ve tersi birer kere iki ayrı makineden geçer. Rozet ve düpleksler de bu esnada konulur.

4. — KONTROL VE PAKETLENME:

Düz baskı safhasından sonra bir kontrol yapılırsa da bu daha ziyade umumî mahiyette ve kabaca bir kontroldür.

Asıl ince ve dakik kontrol kabartma baskı safhasından sonra yapılır. Bu safhada yapılan ilk kontrolda bütün tabakalar birer birer gözden geçirilerek rengi kayanlar, hiç basılmamış veya kusurlu basılmış olanlar, filigranı sapanlar v.s. tespit edilir.

Bütün tabaka hatalı ise o tabaka tamamen çıkarılıp atılır. Arada kusurlu olanlar varsa bunlar üzerine renkli kalemle iptal çizgisi çekilir. Bu gibi hatalı banknotlara da hi seri ve sıra numaraları konulur.

Banknotun hususiyetine ve matbaanın usullerine göre yüz kısmının ayrı, arka kısımların ayrı kimseler tarafından kontrolünün yapıldığı vâki olduğu gibi aynı banknotun her bir kısmının ayrı kimseler tarafından kontrol edildiği de görülen hallerdendir.

Kontrol sonra tabakalar hususî bıçaklarla kesilerek banknotlar teker teker meydana çıkarılmış olur. Bunlar da yenden ele alınarak kenarlardaki beyaz çizginin (marge) kontrolü yapılır. Ufak fazlalıklar ayrıca elle işleyen makinelerle kesilir. Çok az marj kalmış veya hiç kalmamışsa bu gibi banknotlar da kusurlu sayılarak iptal edilir.

Bu arada daha evvelki kontrollarda hatalı oldukları görülerek üzerleri renkli kalemle çizilmiş olanlar da birer birer ayrılır. Bunların yerine, bir kenarda ihtiyat

olarak numara basılmamış halde bulunduran banknotlardan alınır ve üzerlerine yine elle işleyen makinelerle hatalı olanların aynı numaralar konulur. Bu numaraların klîşesi büyük makinedeki numaralarının aynı olduğundan bunların ayrı makinede konmuş olup olmadığının tefriki hemen hemen imkânsızdır.

Bu şekilde hazırlanan ve hiç bir hatası bulunmadığını emin olunan banknotlar sayıcılara teslim edilir. Bunlar banknotları sayarak yüzerlik paketler halinde ayırırlar. Bundan sonra paketler üzerine bandlar çekilir. Yüzlük paketler de onar onar birleştirilmek suretile binlik paketler halinde kartonlar arasında bağlanır. Bunlar da içerisi kalay levha kaplı, su geçmez bir kenarından belli etmeden açılması imkânsız tahta sandıklar içerisinde ambalâjlanarak sevke hazır hâle getirilir.

Son olarak, banknot matbaalarında gerek personel ve gerek hariçten girip çıkanlar için fevkalâde sıkı emniyet tedbirleri alınmasının mutad olduğunu da ilâve etmek isteriz.

YAKINDA ÇIKIYOR TİCARİ—MUZAAF MUHASEBE BİLGİSİ

Yazan HİKMET KEYMAN

Umumî Muhasebe Kültürünü Genişletip Olgunlaştıran,
Bu bilgi ve Kültüre dayanan bir Muhasebe
Pratiği Sağlayan Orijinal bir eser.

Amortisman ve Kredi Sandığı

Yazan : Sait MAYTER

XVIII, inci asırdan beri bir çok memleketlerde kurulmuş olan (Amortisman Sandıkları) Devletin, taahhütlerine riayet eden asil bir borçlu gibi hareket etmek azminin birer delilidirler.

Sert prensipler vazeden mali mevzuat çok defa Hazineye, borcun itfası mevzuunda, çıkacak fırsatlardan istifade imkânını vermez.

Halbuki, mukavelevî itfalar dışında, elverişli şartlardan istifade ile Borsadan tahvil mübayaa edilerek borcun azaltılması da mümkün olabilir.

Devlet borçlarının her memlekette gittikçe artan hacmi sebebiyle devlet tahvilleri piyasaları da her yerde büyük bir ehemmiyet arz etmeğe başlamıştır.

Filhakika Devlet Tahvilleri kurlarının, mali piyasada zaman zaman vukua gelen, geçici temevvüçlerden, korunması Devlet itibarı bakımından hayati bir ehemmiyet kesbetmiştir.

Lüzumlu müdahalelerle piyasanın tanzimi ve elverişli şartlardan istifade ile borcun azaltılması vazifeleri müstakil bir hükmi şahsiyeti haiz (Amortisman Sandıkları) na bırakılmıştır.

Memleketimizde de 1935 yılında bu maksatla kurulmuş bir (Amortisman Sandığı) mevcut bulunuyordu. Fakat bu Sandık gerek sermaye ve teşkilât ve gerek kanunî selâhiyetler ve imkânlar bakımından lâyıkile teşhiz edilmediğinden yaptığı hizmetler zaruri olarak mahdud kalmıştır.

Devlet itibarı ile ilgili bulunan bu sahada modern mali teknik icapları hâkim kılınmak maksadile mevzu yeniden ele alınmış ve 10 Temmuz 1953 tarihinde yürürlüğe giren 6115 sayılı kanunla hükmi

şahsiyeti haiz bir (Amortisman ve Kredi Sandığı) teşkil olunmuştur.

Modern bir hüviyetle eski müessese yerine geçen (Amortisman ve Kredi Sandığı) nın başlıca vazifelerini iki grupta mütalâa etmek mümkündür :

I — Devletin iç ve dış borçlarına ait tahvillerin ve bonoların piyasasını düzenlemek, bu borçları tevhit, tahvil, tahkim veya elverişli şartlarla itfa için gereken muameleleri yapmak,

II — Âmme sektöründe sanayi, maden, ulaştırma, enerji ve su işleriyle uğraşan veya bu gibi işlerin finansmanına yardım etmekle vazifeli bulunan Devlet idare, müessese ve teşekküllerinden İcra Vekilleri Heyeti kararile tesbit olunanlara uzun vadeli ikrazlarda bulunmak,

Sandığa bu vazifelerini başarabilmesi için şu kaynaklar sağlanmıştır :

I — Sermayesi 250.000.000 liraya çıkarılmıştır.

II — Sandık bu sermayenin iki misli olan 500.000.000,— liraya kadar uzun vadeli istikraz tahvili çıkarabilecektir.

III — Sandığa bunlardan başka mevduat munzam karşılıklarının idaresi de tevdi olunmuştur.

Bilindiği gibi eskiden Bankalar nezdindeki mevduatın % 20 sini Tahvillerine yatırmak mecburiyetinde idiler. Devlet ise ancak Bütçe ihtiyaçları için o da Büyük Millet Meclisinin müsaadesile tahvil ihraç edebilir. Munzam karşılıklarını tahville tesis etmek mecburiyetinde kalan Bankalara ihtiyaçları miktarında tahvil temin etmek müşkil olmuştur. Son yıllarda Hükümetin isabetli iktisadî politikası neticesi yurt kal-

kınması büyük bir hızla inkişaf etmekte ve iş hacmi ve millî gelir artışlar kaydetmektedir.

Bu hal millî tasarrufun gelişmesine ve Bankalardaki mevduatın artmasına sebep olmuştur. Bu suretle Bankaların % 20 nisbetindeki munzam karşılıkları da artmış ve bunların tahvile tesisi daha da güçleşmiştir.

Sırf Bankaların tahvil ihtiyacını karşılamak üzere devletin tahvil çıkarması talep edilemeyeceğine göre bu karşılıkların Hazinesin kefaleti altında (Amortisman ve Kredi Sandığı) hesabına Merkez Bankasına yatırılması uygun görülmüş ve bu husus Bankalar kanununa ek olarak çıkarılan 6112 sayılı kanunla temin edilmiştir.

Bu suretle genişleyen Sandık kaynaklarından yurdun kalkınmasında istifade edilmesi düşünülmüştür.

Sandıktan uzun vadeli kredi talep edebilecek müesseseler halen :

Eti Bank,

İller Bankası,

Devlet Demiryolları işletmesi ve

Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu'ndan ibaret bulunmaktadır. Âmme sektöründe sanayi, maden, ulaştırma, enerji ve su işlerle uğraşan bu müesseselere yapılan ikrazlar yekûnu, Sandığın birinci hesap dönemine ait 1953 malî yılı bilançosuna nazaran, 96.000.000,— liraya balığ olmaktadır. Bu ikrazdan :

Enerji Sektörüne	36.273.000,— lira
Maden »	23.727.000,— »
Sanayi »	14.000.000,— »
Su »	12.000.000,— »
Ulaştırma »	10.000.000,— »

96.000.000,— lira

isabet etmiştir.

Mevduatta yıldan yıla kaydedilen artışlar Sandıkça yapılan ikrazların daha da artacağına bir delil teşkil etmektedir.

Devletin malî müesseseleri arasında yer almış bulunan (Amortisman ve Kredi Sandığı) yeni teşkilât kanunuyla âmme kredisi ve iktisadiyatı sahalarında aldığı vazifelerin ciddiyetle mütenasip bir duruma getirilmiştir.

YAKINDA ÇIKIYOR TİCARİ—MUZAFA MUHASEBE BİLGİSİ

Yazan HİKMET KEYMAN

Umumî Muhasebe Kültürünü Genişletip Olgunlaştıran,
Bu bilgi ve Kültüre dayanan bir Muhasebe
Pratiği Sağlayan Orijinal bir eser.

Osmanlılar devrinde malî işlerimiz

Hüseyin Namık ORKUN

Osmanlı İmparatorluğu hudutlarını genişlettikçe malî işleri de o nisbette büyümüştü. Fatih ve Yavuz zamanında malî işlerimiz çok genişlemiş idi. Birinci ve İkinci Beyazıt devrinde ise siyasi vaziyetin karışması dolayısıyla malî müzayaka da başgöstermişti.

Fatih Sultan Mehmet, Uzun Hasan'a karşı sefere çıktığı vakit ordusuna avans olarak yüz yük akça vermiştir ki bu para şimdi bizir paramızla 20 - 30 milyon lira değerindedir. Yavuz Sultan Selim ise İran seferine çıkarken paraca sıkıntı çekmiş ve bazı tüccarlardan para almış ise de sonra Mısır ve İran seferi kendisini bu sıkıntıdan kurtarmıştır. Bu sayede sarayın hazinesini altın ile doldurmuştur. Rivayete göre «benim altın ile doldurduğum hazine benim mührüm ile mühürlensin. Benden sonra gelenlerden her kim hazineyi doldursun onun mühürü ile mühürlenir.» diye vasiyet etmiştir. Hazine yani Enderun hazinesi bugüne kadar hep Yavuzun mühürü ile mühürlenmekte idi.

Kanunî Sultan Süleyman zamanında malî kudretimiz son derece artmış ise de devlet ihtişam ve debdebe içinde yaşadığı, bir çok mimarî eser vücuda getirildiği için o nisbette de masraflar artmıştı. Kanunî'nin son seferi olan Sigetvar seferinde paraya ihtiyaç hasıl olduğundan padişah saraydaki bazı altın ve gümüş eşyayı darp-haneye göndertmiş, para bastırmıştır. Bu sırada devletin varidatı 193,088,000; masraf ise 189,657,000 akça olup bütçede bir miktar açık bulunmakta idi.

Sokollu devrinden sonra israf alıp yürümüş olduğundan bütçenin açığı da arttı. Fakat varidat da 293,400,000 akça idi. Varidatın artmasına şu sebepler gösterilmektedir : 1 — Münhal kalan tumar ve

zeametler başkalarına verilmemiş, hazineye varidat kaydedilmiştir.. 2 — Müskirat vergisine zam yapılmıştır.. 3 — Bazen vezirler veya ileri gelenlerden birisi idam veya nefy edilirse malları da müsadere edildi. 4 — Paranın ayarı indirilmişti.

Sultan Süleyman zamanında bir dirhem gümüşden üç akça basıldığı halde sonraları bu miktar son derece indirilmişti. Devletin para esaslı akça üzerine idi. Çok sonra akça yerine kuruş kaim olmuştur.

İlk devirlerde devletin varidatı cizye, Osmanlılara bağlı hükümetlerden alınan vergiler, hasların getirdiği hasılat, gümüş ve tuzlalardan alınan paralardı. Masraf ise varidata nazaran pek az idi. Çünkü tımarlı sipahiler, vezirler ve diğer ümera, devlet erkânı kendi has ve tımarlarından para almakta idiler. Devlet hazinesi bunlara bir para ödememekte idi. Yalnız yemniçiler, dergâh âli sipahileri ve bazı ulema yevmiye almakta idiler. Varidatın fazlası cami, köprü, mescit, medrese, han, hamam gibi binaların inşasına sarf olunurdu.

Yıldırım Beyazıt zamanına kadar Osmanlı sarayına debdebe ve ihtişam girmemiştir. Birinci Murat zamanında Evrenos beg padişaha yüz köle, yüz cariye, hediye etmişti ki bu köle ve cariyelerin ellerinde altın ve gümüş tepsiler içinde altın ve gümüş evani bulunmakta idi. Padişah ise bunları kendine mal etmeyip hepsini olduğu gibi Mısır Sultanına hediye etmiştir.

Yıldırım Beyazıt zamanında sadriazam olan Ali Paşa memlekete debdebe ve ihtişam getirmiş, bundan sonra altın klapdan ile işlemeli ve altın düğmeli elbiseler giyilmeğe başlanmıştı. Saray halkı bu şekilde giyinmeğe ihtimam etmekte idi. Oğlunu mücevherler içinde gören Yavuz Sultan Selim'in:

— Süleyman!.. Anan ne giysin!.. dediği meşhurdur.

Fatih zamanına kadar Osmanlı paraları gümüşden basılırdı. Fatih ise Macar altunu vezninde ve ayarında altun basdırmıştır. Fakat masraflar ölçülü, hesablı, evvelce tanzim edilmiş bütçeye göre yapılmadığından bazen de hazinede para kalmazdı. Padişah da öteden beriden para tedarik ederdi. Bu yüzden en büyük padişahlarımız dahi dışarıdan para tedarik etmişlerdir.

Kanuni zamanında devletin hududları son derece genişlemiş, o nisbette de debdebe ve ihtişam artmıştı. Paranın vezninin düşürülmesi, malî işlerin bozulmasına rağmen umumî ahvalde bahahlık müşa- rağmen umumî ahvalde bahahlık müşa- Mustafa efendi tarihinde Sigetvar seferinde para sıkıntısı çekildiği halde arpanın kilosunun on akçayı geçmediğini yazmaktadır. On akça iki dirhem gümüş demektir.

Üçüncü Murat para sarf etmek hususunda pek cömert davranmadığından hazineyi para ile doldurmuştu. Bundan sonra gelen padişahlar bir müddet para sıkıntısı çekmediler. Avusturya, İran seferinde sıkıntı çekmeden para sarf edildi. Daha sonra cülus bahşişleri dahi veremeyecek hale geldiler. Bir cülus bahşışı 300 milyon akça tutmakta idi. Bu verilmediği takdirde memlekette kargaşalık çıkması muhakkaktı. Asker parasızlığı tanımaz, bahşişini isterdi. Sultan İbrahim'in cülusunda sadrazam olan Kemankes Kara Mustafa Paşa maliye işlerimizi düzeltmeğe çalışmış, varidat ve masarif karşıladırılmış, işleri yoluna koymağa muvaffak olmuştu. Ondan

sonra tekrar bozuldu. Hattâ askere ulufe veremeyecek hale gelindi.

Avrupa'dan Türkiye'ye saat, çuha, şeker gibi emtia buna karşılık çok miktarda zahire ve diğer mahsulat gitmekte idi. Bu yüzden memleket Macar altunu, esedi denilen altun, karakuş denilen altun girmiş, bizim para da gittikçe kıymetini kaybetmişti. Hattâ 1010 tarihinde bir altun 220 akçaya iken sadrazam Yemişçi Hasan Paşa zamanında 120 kuruş, 80 akçaya düşmüştü.

1064 tarihindeki meşhur Tarhoneu lâyihası tarihimizde pek maruftur. Buna göre 14,500 kese varidat, 16,400 kese masarif olduğu anlaşılmaktadır. Burada bir açık mevcut isede bu rakamlar hazineye giren ve çıkan paralardır. Halbuki Mısır'dan, Eflak'dan, Buğdan'dan ve daha diğer eyaletlerden gelen paralar ile başka varidatımız da vardır ki bunlar deftere geçmemiştir.

Viyana bozgunundan sonra savaş bitmemiş, muhtelif devletlerle uğraşmak iüzümü hasıl olmuş, bu yüzden yeni asker toplama ve masarifde bulunmak icap etmişti. Bundan dolayı türlü türlü vergiler ihdas olunmuş, saraydaki altun ve gümüş eşyadan başka vezir ve diğer zenginlerden iane şeklinde altun ve gümüş alınarak para basdırmış olup üç mangır bir akça adedilmişti. Daha sonra iki mangır bir akça sayılmıştır.

Üçüncü Mustafa paraya düşkün olduğundan hazineyi altun ve gümüş ile doldurmuş isede sonra Rusya seferinde bu paralar sarfedilmek icabetmiştir.

(Sonu var)

Belçika Bankalarında Ticari Kredi Muameleleri

II

Yazan : Rahmi ULUDAĞLI

GAYRI MENKUL KARŞILIĞI KREDİ :

Banka teminat olarak gösterilen gayri menkul karşılığında açılan bu kredi gayri menkullerin ipoteksiz veya ipotekli oluşuna göre iki suretle yapılır.

1 — İpoteksiz muamelelerde, gayri menkuller bir mukavelename ile bankaya teminat olarak gösterilir. Ayrıca ipotek tesciline lüzum yoktur. Gayri menkullerin eksperler marifetiyle tesbit edilen kıymetlerinin % 50 - 60 ı nisbetlerinde kredi açılır.

2 — İpotekli muamelelerde, bankaya karşılık gösterilecek gayri menkullere banka lehine birinci derecede ipotek vazedilir. Gayri menkullerin kıymeti banka eksperleri tarafından tesbit edilerek, kıymetlerinin % 50 - 60 ı nisbetinde kredi açılır. İpotek muamelesi notere tasdik ettirilir.

Her iki muamelede de kredi hesabı cari şeklinde açılır. Tediye çek veya senetle yapılır. Faiz ve komisyonlar her üç ayda bir umumî hükümlere göre açılan kredi miktarı üzerinden tahakkuk ettirilerek hesaplarına zimmet kaydedilir.

Gayri menkul karşılığı muamelelerde aşağıda yazılı hususların göz önünde tutulması lâzım gelmektedir :

a) İpotek tescili kredi müddetiyle takyit edilirse, hesap kapandığı zaman gayrimenkuller serbest bırakılır. Müddetle takyit edilmezse ikinci ve müteakip muameleler için de ipotek hükmü devam eder.

b) Bu hesap üzerine müşteri çek, bono, poliçe keşide edebilir. Müşteri üzerine

keşide edilen senetler bu hesaptan ödenebilir. Her türlü teşebbüsler için bu krediyi kullanmak mümkündür.

c) İpotek birinci derecede olacaktır.

d) Eğer tesbit edilen kredi de bir depasman husule gelirse, sekiz gün zarfında müşterinin bu depasmanı ya nakden ödemesi veyahut başkaca bir karşılık göstermesi lâzım gelmektedir.

e) Belçika Millî Bankasından kredi temin etmek üzere, borç senedi Millî Bankaya iskonto ettirilecek olursa masrafı müşteriye ait olur.

f) Banka kredinin vadeden evvel kesileceğini müşteriye bildirecek olursa, müşterinin vadesi gelmemiş senetlerinin de ödenmesini ister veya vadelerini bekleyebilir.

g) Müşteri bu kredi üzerine bankaya ciro ettiği senetlerden herhangi birisini, vadesinde, malî bir mazeret beyan ederek, ödemezse diğer bütün senetlerinin de ödenmesi de muacceliyet kesbeder.

h) Teminat gösterilen musakkafat, açılan kredi miktarı üzerinden, sigorta ettirilir.

j) İpotek, eksper ve diğer bilûmum masrafları müşteriye aittir.

EMTİA KARŞILIĞI KREDİ :

Bu muamelede karşılık gösterilen menkul malların bankaya terhin edilmesi lâzımdır. Teminat olarak kabul edilecek emteanın çabuk bozulmayacak cins ve evsafftan olması ve iyi muhafaza edilmesi şarttır. Bankaya karşılık gösterilen emteanın

cinsi, evsafı, miktar ve kıymeti beyannamede açıkça gösterilir. Bankanın eksperlerince tesbit edilecek fiyat ve kıymetleri üzerinden, emteanın cinsine göre, marj tenzil edildikten sonra kalan miktar üzerinden kredi açılır. Emtea, açılan kredi üzerinden, müddetine göre sigorta ettirilir ve sigorta poliçesi bankaya devredilir.

Emtea bankanın depolarında veya bankaya kiralanan depolarda muhafaza edilir. Terhin edilen emteanın kıymetinde % 10 tenezzül görülürse, açığın kapanması için ya munzam teminat gösterilir veya hut bu açık miktar nakden kapatılır.

Yediemin suretiyle emtea karşılığı avans muamelesi de yapılmaktadır. Bilhassa transit antrepolarında bulunan emtea üzerine bu şekilde muamele yapılmaktadır.

Bu kredi de hesabı cari şeklinde cereyan eder. Her üç ayda bir açılan kredi miktarı üzerinden faiz ve komisyon tahakkuk ettirilerek hesabın zimmetine geçirilir.

2 — İSKONTO KREDİSİ : (Crédit d'escompte) :

İskonto kredisi, ticarî muamelelerden mütevellit bono, poliçe ve çeklerin Ticaret Kanunu hükümleri dahilinde bankaca iskonto edilmesine denir. Tanzim edilecek senetlerin kanunî vasıfları haiz bulunması ve ticarî muameleden mütevellit olması şarttır. Bu kredinin açılması için müşterinin tüccar olması ve ticaret siciline kaydedilmiş bulunması lâzımdır.

Bu kredinin açılması için tüccarların veya şirketlerin evvelâ bankaya bir beyanname ile müracaat etmesi lâzımdır. Müşteri bu beyannameye menkul ve gayrimenkul servetini, borçlarını ve alacaklarını, talep eylediği kredinin nev'ini, miktarını ve ne maksatla istediğini ve teminatının ne olacağını ayrı ayrı yazacaktır.

Müşteri hakkında ayrıca ransenyöman bürosu tarafından tetkik yaptırılır. Mali ve ticarî durumu müsait ise istediği kredi bankaca açılır.

Ajanslar kendi başlarına bu krediyi açmak selâhiyetini haiz değildir. Kredinin

açılması için şubelerde kredi komitelerinin tasdiki lâzımdır.

İskontoya kabul edilecek bono ve poliçelerin azamî vadeleri üç ayı geçemez.

İskonto kredisi de teminatın nev'ine göre başlıca altı kısma ayrılmaktadır :

- 1 — Şahsî itibara müstenit açık kredi,
- 2 — Şahsî kefalete müstenit kredi,
- 3 — Fatura karşılığı kredi,
- 4 — Esham ve tahvilât karşılığı kredi,
- 5 — Gayrimenkul karşılığı kredi,
- 6 — Bayi iskontosu.

ŞAHSİ İTİBARA MÜSTENİT AÇIK KREDİ :

Müşterinin yalnız şahsî itibarı nazarı itibara alınarak muayyen bir had dahilinde bir iskonto kredisi açılır. Usulen beyanname alınması ve mukavele tanzimi şarttır. Tek imza ile müşteri tarafından tanzim edilecek bono ve çekler veya müşteri üzerine keşideli ödenmesi lâzım gelen senetler bu hesaba geçirilmek suretiyle vadelerinden evvel iskontoya kabul edilir. Faiz ve komisyon, senetlerin müddetlerine göre, ihtiva ettikleri meblâğ üzerinden hesap edilir. Komisyon asgari 10 Belçika Frankından az olamaz.

ŞAHSİ KEFALETE MÜSTENİT :

Kasa kredisinde olduğu gibi müteselsil kefil ve borçlu olmak suretiyle şahsî kefalete müsteniden açılmaktadır. Yalnız burada faiz ve komisyon senetlerin vadelerine göre hesap edilir.

FATURA ÜZERİNE İSKONTO KREDİSİ :

Vadeli ve taksitli olarak müessese ve dairelere satılan herhangi bir emtea bedelini eğer satıcı daha evvel almak isterse, tanzim edeceği faturalardan bir nüshasını banka için hazırlar. Alıcının kabulüne arz edildikten ve kabul şerhi alındıktan sonra bu fatura bankaya ciro edilerek vadesinden evvel fatura muhteviyatını iskonto ettirebilir. Bu muameleye fatura üzerine iskonto muamelesi denilmektedir.

Fatura muhteviyatı üzerinden, poliçe ve bonolarda olduğu gibi binde bir nisbetinde faturaya ayrıca damga pulu yapıştırılır. Ayrıca bir senet tanzim edilmez.

Faturaların azami % 80 ni nisbetinde kredi açılabilir. Alıcının mal bedelini kabul ettiğini mutlaka bankaya yazılı olarak bildirmesi şarttır. Eğer on gün zarfında faturayı kabul hakkında bankaya bir cevap verilmezse, banka faturaları iskonto ya kabul etmez ve krediyi açmaz.

Eğer fatura muhteviyatı alıcı tarafından vadesinde ödenmezse, fatura muhteviyatı satıcı hesabına zimmet kaydedilerek takibata geçilir ve hesap kapatılır.

ESHAM VE TAHVİLÂT KARŞILIĞI İSKONTO KREDİSİ :

Kasa kredisinde olduğu gibi esham ve tahvilât terhini suretiyle müşteriye bir borçlu carî hesap açılır, gerek kendi tanzim edeceği senetler ve gerek ödenmesi için namına gelen senetler kredi haddi dahilinde iskonto edilerek bu hesaba geçirilir.

Devlet tahvilleri için açılan kredilerde nisbet % 80, esham karşılığında açılan kredilerde % 50 dir.

Faiz ve komisyon iskonto edilen senetlerin vadelerine göre hesap edilir.

BAYİ İSKONTOSU :

Herhangi bir tacirin yaptığı vadeli satışlardan dolayı müşterilerden almış olduğu senetler karşılığında açılan krediye bayi iskontosu kredisi denilmektedir. Mahsatan tüccar senedi vadesinden evvel bankaya iskonto ettirmek isterse banka açtığı

ğı kredi haddi dahilinde ibraz edecekleri senetleri, tüccar tarafından bankaya ciro edilmek suretiyle iskonto ya kabul eder.

Bu muamele için şu şartlara riayet edilmesi lâzım gelmektedir :

- 1 — Senetler azami üç ay vadeli olacaktır,
- 2 — Müşteri tarafından senet muhteviyatı kabul edilmiş olacaktır,
- 3 — Belçika Millî Bankasına reeskont ettirilecek evsafı haiz bulunacaktır.

Faiz ve komisyonlar diğer muamelelerde olduğu gibi senet vadelerine göre hesap edilir.

3 — KABUL KREDİSİ : (Crédit d'acceptation) :

İhracatçı firmalara Belçika Millî Bankasının kabulü üzerine açılan iskonto kredisine kabul kredisi adı verilmiştir.

İhraç edilen emtea bedeli üzerinden tanzim edilen çek, bono ve poliçeler bankaca iskonto edilerek Belçika Millî Bankasının kabulüne arz edilir. İhraç edilen mal bedelleri tahsil edilince Millî Banka, senet tutarlarını, senedi iskonto eden banka hesabına geçirerek mahsup muamelesini yapar.

Belçika Millî Bankasınca şayanı kabul görülmeyen senetlerin iskontosu yapılmaz.

Bu muamele için de müşterinin şahsî veya maddî teminat göstermesi ve diğer kredi muamelelerinde olduğu gibi müşteriden beyanname ve taahhütname alınması lâzımdır,

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Banka, Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü

Yazan :

Doçent Dr. Avni ZARAKOLU

Zamanımızda bankalar, küçük büyük ferdi tasarrufları topluyarak, bir taraftan kredi kanalı ile, diğer taraftan iştirak ve tesis yolu ile muasır ekonomiyi finanse eden müesseseler olarak, türlü bilim kollarını tetkik mevzuu olmaktadır. Modern banka organizasyonunun mümkün kıldığı nakitsiz tediye sistemi, kredi hacmi ile fiyatlar ve iktisadî faaliyet arasındaki yakın münasebet ilh. genel ekonomi teorisinin mevzuuna giren türlü meseleler ortaya çıkardığı gibi, kredi ticareti yapan bir işletme olarak, bankalar, işletme ekonomisi, muhasebe ilmi, hukuk ilmi ilh. gibi çeşitli bilimlerin tetkik mevzuu olmaktadır.

Modern bankaların gerek millî ekonomi bakımından vazifelerini gereği gibi yapabilmeleri, gerekse işletme olarak rasyonel bir şekilde işliyebilmeleri için banka idarecilerinin ileri görüşlü, teşkilâtçı, gerekli teknik, iktisadî, ve hukukî bilgiye sahip kimseler olmaları, iyi bir banka teşkilâtı, banka personelinin hiç olmazsa muayyen banka muamelelerinde ihtisas sahibi bulunmaları şarttır. Fakat bunun için daimî bir çalışmaya, bir takım ihtisas müesseselerinin ilmi araştırma ve çalışmalarından faydalanmağa ihtiyaç vardır. İleri memleketlerde bu nevi müesseselerin türlü-süne tesadüf olunmaktadır. Memleketimizde bu sahada ilk adım, Türkiye İş Bankasının 2/8/1954 tarihli tesis senedi ile atılmış bulunuyor. Ankara Hukuk Fakültesi'nin iş birliği ile kurulan bu enstitü **Bankacılığın hukukî cephesini** tetkik mevzuu olarak ele almaktadır.

Para ve kredi işleri ile meşgul bir müessese olarak, bankaların kuruluşları, teş-

kilâtları, idareleri, yaptıkları çeşitli muameleleri, muhasebe ve hesap işleri, vergi mükellefiyetleri ilh. çeşitli hukuk kolları ile ilgili bulunmaktadır. Devlet müdahaleciliği, yeni yeni tediye ve kredi usullerinin meydana gelmesi, banka muamelelerinin nevinin artması bankaların tabi bulunduğu hukukî hükümleri gittikçe artırmaktadır. Zamanımızda banka muamelelerinin bu hükümlere uygun olarak icrası bir ihtisas işi haline gelmiştir.

Türkiye İş Bankası tarafından 2/8/1954 de Ankara Hukuk Fakültesi'nin işbirliği ile kurulan «Türkiye İş Bankası Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nün gayesi, memleketimizde banka ve ticaret hukuku sahasında araştırma, çalışma ve yayınların geliştirilmesi şeklinde hulaşa edilebilir.

2/11/1954 tarihinde ilk içtimasını yapan enstitü kurulu, enstitünün faaliyete geçmesi için gereken ilk tedbirleri almış bulunmaktadır. İlk iş olarak Türkiye ve yabancı dillerde yayınlanmış banka ve ticaret hukuku ile ilgili neşriyattan mürekkep bir ihtisas kütüphanesi teşkil etmeğe, belge, mevzuat, mahkeme karar ve içtihatları ve kupür arşivlerini meydana getirmeğe çalışmaktadır. Bu çeşitli dokümantasyon enstitünün ilmi araştırma ve incelemeleri için lüzumludur. Bu lüzumlu hazırlıklardan sonra, enstitü, araştırma ve incelemelere gereği gibi başlayabilecek, öğretim ve yayım görevini ifa edebilecek duruma gelecektir. Bu görevler tesis senedinin ikinci maddesinde şöyle izah edilmiştir :

1) Banka, ticaret ve sigorta hukukunun bütün kollarında ilmi araştırma ve incelemeler yapmak, yaptırmak ve bu mahi-

yetteki çalışmalarını, burs vermek, yayın kolaylıkları temin etmek, müsabakalar açmak suretiyle desteklemek;

— Banka, sigorta ve ticaret hukuku tarihi sahasında ilmi inceleme ve araştırmalar yapmak, yaptırmak ve bu mahiyet-teki çalışmalarını desteklemek;

— Türk hukukunun ticaret, sigorta ve bankacılık sahasındaki problemlerini tesbit ve ilmi şekilde tetkik ve tahlil etmek;

— Yabancı memleketlerde banka ve ticaret hukuku sahasındaki gelişmeleri takip etmek ve Türk hukukçularına ve bankacılarına tanıttırmak;

— Bankacılık ve ticaret hukuku ile ilgili kanun, proje ve tasarıları ilim ve memleket realiteleri bakımından incelemek ve bu hususta aydınlatıcı yayınlar yapmak;

2) Hususî veya resmî müesseselerin müracaatı üzerine banka ve ticaret hukuku sahasında araştırma ve incelemeler yapmak;

3) Ders, seminer, konferans veya kurslar vasıtasıyla ilgili kimselerin banka ve ticaret hukuku sahasında yetişmesini ve gelişmesini ve halk arasında bankacılık ve ticaret hukuku bilgilerinin yayılmasını sağlamak;

4) Enstitü çalışmalarından faydalı görülenleri yayınlamak, banka ve ticaret hukukuna ait eserlerin, bilhassa orijinal monografik çalışmaların yayını teşvik etmek;

— Banka ve ticaret hukuku sahasında Türk Hukuk Literatürünü zenginleştirecek yabancı dildeki eserleri Türkçeye tercüme ettirmek ve yayınlamak;

— Banka ve ticaret hukuku sahasında Türkiye'deki son gelişmeleri yabancı memleketlere tanıtmak için yabancı dillerde yayınlar yapmak;

5) Enstitü banka ve ticaret hukukunun gelişmesi için resmi makamlarla, Türk ve yabancı üniversite ve fakültelerle ve bilhassa Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile iş birliği yapacaktır.

Bu madde, enstitü görevlerinin münhasıran bankacılığın hukukî cephesi ile ilgili olmakla beraber, ne kadar şümüllü olduğunu, bu sahada yapılacak ne kadar çok

iş bulunduğunu göstermektedir. Hakikaten bir banka işletmesinin zamanımızda karşılaştığı hukukî meseleler pek mütelevvidir. Bunların halli için üniversite içinde veya dışarda çalışan mütehassıs kimselerin mesailerinin böyle bir enstitü kanalı ile birleştirilmesi, banka işletmelerinin rantabilitelerine müsait şekilde tesir yapabilecek faydalar temin edebilir.

Banka muamelelerinin hukuka uygun olarak ve en rasyonel bir şekilde icrası, muhtelif kredi nevilerinin ve teminatlarının tabi olduğu hukukî rejim, zamanımızda ortaya çıkan çeşitli tediye usullerinin tabi olduğu hükümlerin bilinmesi ve bu tediyelerin bu hükümlere göre rasyonel bir şekilde icrası; «Bunlar diğer memleketlerin bankalarında nasıl yapıyor?» «Bizde nasıldır?» «Nasıl olmalıdır?» gibi hususların incelenmesi ve en doğru yolun bulunarak bankaların istifadesine arz edilmesi enstitü için yapılacak masrafların yerinde olduğunu ifadeye kâfi gelir. Memleketimize böyle bir müesseseyi kazandıran Türkiye İş Bankası'na ne kadar teşekkür edilsede yeridir.

Banka enstitüye senede 50 000 TL. sın geçmemek üzere bir fon ayırmağı taahhüt etmiştir. Bunun dışında diğer bankalardan, Üniversitelerden, fakültelerden, resmî müesseselerden, sigorta şirketleri vesair müesseselerden yapılacak yardımlar, yayın satış bedelleri, enstitü öğretim ve araştırma faaliyetleri dolayısıyla ilgililerden alınacak olan ücretler, bağış ve teberrular enstitünün diğer gelir kaynaklarını teşkil etmektedir.

Türkiye İş Bankası Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nün millî bankacılığımız bakımından büyük bir boşluğu doldurduğuna şüphe yoktur. Her banka muamelesi hukukun bir kısmı ile ilgilidir ve devlet müdahaleciliğinin artması ile banka muamelelerinin tabi bulunduğu hükümler tenevvü kesbetmiştir. Meselâ eskiden basit bir şekilde ceryan eden döviz alım satımı, 1930 dan beri tatbik edilen döviz tahdidatı karşısında, sadece satış aktinin tabi olduğu umumî hükümleri bilmekle hallolacak bir muamele olmaktan çıkmıştır. Döviz hukukunu bilmek, sık sık değişen döviz hükümlerine göre kambyo mu-

amelelerini en rasyonel bir şekilde yapmak lâzımdır. Keza bir misal olmak üzere satıcının alıcıya, alıcının satıcıya itimat etmemesinden doğan akreditif muamelesini zikredebiliriz. Bu muamelenin hukukî mahiyeti nedir? Havaleye dair hükümler akreditife tatbik edilebilir mi? Ne gibi resimlere ve ne şekilde tabidir? Tetkiki lâzım gelen bu gibi misaller teaddüt ettirilebilir. Zamanımızda bankacılığın karşılaştığı bu mütenevvi meselelerin, bankacılık enstitüsünde ilim ve tatbikat adamlarının iş bölümü ve iş birliği esasına göre mesai sarfederek aydınlatılması memleketimizde hergün adetlerinin arttığını müşahade ettiğimiz bankacılarımızın işlerini kolaylaştırması bakımından çok elzemdir.

Bu bakımdan bilhassa şu noktaya işaret etmek yerinde olur : Enstitü bir çoklarının zannettikleri gibi, Hukuk Fakültesi'nin inhisarında, içine kapanmış bir müesseseye değildir. Enstitü, üzerine aldığı vazifeyi yapabilmesi için bankacılıkta ihtisası

bulunan bütün iktisatçılarımızın, hukukçularımızın, tatbikatçıların teşriki mesaisini lüzumlu görmektedir. Enstitünün kitaplık ve arşivleri, ilmi araştırma yapan Türk ve yabancıların istifadesine açık bırakılacaktır. Enstitü ilerde açacağı ders, seminer, konferans ve kurslar için tanınmış ilim ve tatbikat mensuplarının mesailerinden istifade edebileceği gibi, enstitü çalışmalarından faydalı görülenler yayınlanacak, banka ve ticaret hukukuna ait eserler, bilhassa orijinal monografilerin yayını teşvik edilecek, yabancı dilden tercemeler yaptırılacaktır. Enstitünün işliyeceği mevzular pek geniştir. Bankaların en eski muamelelerinden birisi olan, iskonto muamelesinin hukukî mahiyetini, tabi olduğu hükümleri incelemek ve bankalara bu hususta en rasyonel hareket tarzını tavsiye etmek bile ehemmiyetli bir iştir.

Hep beraber enstitünün azami fayda sağlamasına, Türk bankacılığının mükemmelleşmesine çalışalım.

Ticaret ve Tevdiat Bankalarında Likidite Meseleleri

Alman Bankaları (*)

Yazan : Asım Süreyya İLOGLU

Sermaye teşekkülü mevzuunda buna elverişli paraların ait olduğu hesapta toplanması ve bunların muayyen maksatlar dahilinde kullanılması büyük bir rol oynadığından, kanun bu nevî paraların kısa vadeli paralardan ayrı bir idareye tabi tutulmasını emir ettiği gibi, mudilere de hakikat halde, kısa vadeli ile kullanmak istedikleri paraları, münhasıran yüksek faiz almak maksadiyle tasarruf tevdiatı hesabına yatırmamaları lâzım geldiğini hatırlatan bazı hükümleri ihtiva etmektedir.

Hiç şüphesiz bir kimsenin bir Bankaya «tasarruf tevdiatı hesabına» para yatırması o para üzerinde tasarruftan kat'i bir ferakat ifade etmemekle beraber, normal iş sahasında tekrar kullanılmasına zaruret hasil olacağı evvelden tahmini mümkün olan paralara, tasarruf tevdiatına elverişli para nazariyle bakmamak ve bunları, bu noktai nazara göre kullanmak icabeder. Vâzii kanun, yukardaki satırlarda işaret ettiğimiz maksadın hasil olabilmesi ve tasarruf tevdiatının hakikî mahiyetlerinin tebarüz ettirilmesi için aşağıda saydığımız hükümleri koymuştur. Şimdi bu hükümlerden en mühimleri üzerinde duracağız.

Madde : 22 —

1 — Tasarruf tevdiatı plâsmanlar icrasına hizmet eden ve tediye muameleleri icrasına mahsus olmayan hesaplara yapılan tevdiattır. Bu tevdiatın mümeyyiz vasfı, bilhassa mukabilinde tasarruf cüzdanı verilmesidir.

2 — Tasarruf tevdiatından tediye, ancak tasarruf cüzdanlarının gösterilmesiyle mümkün olur. Tevdiat tamamen iade bulunduğu takdirde cüzdanlar geri alınır.

(*) Geçen sayının devamı.

3 — Tasarruf tevdiatı üzerine havale vermek suretiyle tasarruf olunamaz. Bu hesaplar üzerine çek de çekilemez.

Madde : 23 —

4 — Tasarruf tevdiatı üzerinden yapılacak tediye, ihbarsız olmak kaydıyla bir ay zarfında üçyüz markı geçemez. Daha büyük tediye için evvelden ihbarda bulunmak lâzımdır. Vadenin hululünden evvel, ödenen paralar avans telâkki edilerek buna göre faiz yürütülür.

Madde : 24 —

5 — Tasarruf tevdiatı ayrı plâsmanlara tâbi tutulacaktır. Bankalar murakabe dairesi tasarruf tevdiatının ne suretle plâse edileceğini bir talimatname ile tesbit edecektir. Tevdiat kullanılırken emniyet ve seyyaliyet hususlarına icabı veçhile ihtimam edilecektir.

Madde : 25 —

6 — Tasarruf tevdiatı kabul eden kredi müesseseleri, tasarruf muamelelerini, (tasarruf tevdiatları hesaplarıyla bunların karşılanması için gerekli olan plâsmanları) Umumî muhasebelerinde diğer hesaplardan ayrı olarak yürütmeğe ve aylık hesap hülâsalarile senelik bilânço ve kâr ve zarar hesaplarında ayrı göstermeğe mecburdurlar. Sene sonu hesaplarında tasarruf muamelelerinden ileri gelen her türlü masraflar, diğer masraflardan tefrik edilerek gösterilecektir.

**

İSVİÇRE BANKALARINDA LİKİDİTE MEVZUU

İsviçre'de 8/11/1934 tarihli Bankalar ve tasarruf sandıkları kanunu, bu kanun hükümleri altına giren Bankalar ile tasarruf sandıkları ve bunlara benzeyen diğer

müesseselerin likiditeleri bakımından tabi oldukları şartlar hakkında bir kaç esaslı hükmü ihtiva etmekte, ve bu hükümlerin tatbik tarzını ayrıca çıkarılacak bir nizamnameye bırakmaktadır. Nizamnameye 8/11/1935 tarihinde tatbik mevkiine konmuştur. Bahis kanununun mevzuumuzla ilgili esas hükümlerle bunların tatbikina müte-dair nizamnamenin en mühim maddelerini dair nizamnamenin en mühim maddelerini, aşağıda sırasıyla gözden geçireceğiz.

**

İsviçre Bankalar ve tasarruf sandıkları kanununun üçüncü kısmı, «öz kaynaklar ve likidite» başlığını taşımakta ve bu kısmı teşkil eden dördüncü maddede şöyle denilmektedir :

«Bankalar :

- a — Kendi öz kaynaklarıyla angajmanlar yekûnu arasında;
- b — Bir taraftan emre hazır mevcutlariyle kolaylıkla paraya çevirmeleri mümkün aktifleri;

Diğer taraftan da, kısa vadeli angajmanları arasında;

Ölçülü bir nisbet muhafaza etmeğe ihtimam edeceklerdir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında da, «Bankaların mahiyet ve faaliyet nev'ileri nazarı itibare alınmak suretiyle, normal zamanlarda tahakkuk ettirilmesi icap eden ölçülü nisbetlerin tesbiti ve emre hazır mevcutlariyle kolaylıkla paraya çevrilmeleri mümkün aktiflerin; ve kısa vadeli angajmanların nelerden ibaret olduğunun tâyini keyfiyetinin, bahis mevzuu ettiğimiz nizamnameye bırakıldığı bildirilmektedir. Şimdi nizamnamenin bu hususta koyduğu hükümleri birer birer ele alarak tetkiklerimize devam edeceğiz.

NİZAMNAME MADDELERİ

Madde 10 —

Kanunun dördüncü maddesinde kasd olunan mâna dahilinde öz kaynaklar :

- a — Tamamiyle ödenmiş sermayeden;
- b — % 50 nisbetinde ödenmemiş bu-

lunan sermayeden ibarettir. Ancak bu takdirde Bankanın elinde diğer % 50 bin hissedarlar tarafından ödeneceğine dair bir teahhütname bulunması lâzımdır.

c — Belediyelerin ve bunlara benzeyen diğer âmme teşekküllerinin, hususi vesikalar ile tevsik edilmiş ve kayıtsız ve şartsız garantilerini natık taahhütlerden;

ç — Banka, Kollektif veya komandit şirket olduğu takdirde, hudutsuz mes'uliyet kabul eden ortakların tamamen serbest bulunan teminat akçalarından;

d — Bilânçolarda irae edilen ihtiyatlardan (kıymetleri şüpheli görülen alacaklar ile, her nev' vergi ve resimlerin ödenmesi ve inşaat, tekaüt ve hayır işleri için tefrik edilmiş bulunan karşılıklar çıkarıldıktan sonra),

e — Bilânçoda gözüken aktif bakiyesinden ibarettir. (Bu bakiye pasif ise, bunun özkaynaklardan indirilmesi icap eyler.

Madde : 11 —

Kanunun dördüncü maddesinde kasit olunan mâna dahilinde angajmanlar yekûnu (her türlü taahhüt ve vecibeler) bilânçoda irae olunan angajmanların umumi hey'etidir.

Madde : 12 —

Bankanın özkaynakları, asgari olarak:

a — Kantonel bankalarda, angajmanlar yekûnunun, % 5 ine,

b — Ortakların hudutsuz mes'uliyetlerine müsteniz, kooperatiflerde angajmanlar yekûnunun % 5 ine,

c — Diğer bankalarda, karşılıkları, İsviçre'de mevcut gayrimenkuller ile emniyet altına alınmış bulunan angajmanların yüzde beşine, diğer her nev'i angajmanların yüzde onuna müsavi olmalıdır.

**

Yukarıya nakil etmiş bulunduğumuz nizamname maddeleri, İsviçre Bankalar ve tasarruf sandıkları kanununun, «özkaynakla ve likidite» başlığını taşıyan dördüncü maddesini tefsir ve tavzih eden nizamnamenin, onuncu, onbirinci ve onikinci maddeleridir. Bu üç madde de sırasıyla :

Kanunun kasd ettiği mâna dahilinde

(**) Almanca metinden tercüme olunmuştur.

özkaynaklar ile, bankaya teveccüh eden angajmanlar yekûnu ve yine bu özkaynaklar ile angajmanlar yekûnu arasında bulunması icap eden nisbetler tasrih ve ifade olunmuştur. Şimdi doğrudan doğruya Likidite mevzuu ile alâkalı bulunan nizamname maddeleri üzerinde duracağız. Bu maddeler bize evvelâ nizamnameye göre :

Emre hazır mevcutlar (disponibiles) ler ile kolaylıkla paraya çevrilmesi mümkün aktifler; (actifs facilement réalisables) ve kısa vadeli angajmanlar (engagement à Courts termes) tabirlerinin mânaları gösterdikten sonra :

a) Emre hazır mevcutlar ile kısa vadeli angajmanlar;

b) Emre hazır mevcutlar ve kolaylıkla paraya çevrilmesi mümkün aktifler ile kısa vadeli angajmanlar arasındaki nisbetlerin neden ibaret olması lâzım geldiğini tasrih etmektedir.

Madde : 13 —

Kanunun dördüncü maddesinde zikredilen emre hazır mevcutlar (disponibilités) ler kasa mevcudiyile İsviçre Millî Bankasında her an münakale yoluyla tasarruf edilebilecek mevcutlardan ve İsviçre postalarının Çek Postal hesabından ibarettir.

Madde : 14 —

Aşağıda gösterilen kıymetlere, kanunun dördüncü maddesinde kasd olunan mâna dahilinde kolaylıkla paraya çevrilmesi mümkün aktifler (actifs facilement réalisables) nazariyle bakılır.

a) İsviçre Millî Bankası tarafından İskontoya kabul olunan ticari senetlerle, hazine bonoları ve tahviller;

b) İsviçre Millî Bankası nezdinde rehin edilmesi mümkün ticari senetler, hazine bonoları ve tahviller;

c) Bankalar nezdindeki derhal çekilebilecek, yani «à vue» paralar ile vadeleleri bir ay zarfında hulûl eden paralar;

ç) Vadeleri üç ay zarfında hulûl eden hazine bonoları ile birinci sınıf Banka «acceptation» ları veya yabancı keşideci veya muhatıpların bunlara benzeyen senetleri;

d) «Report» muameleleri dolayısıyla

ikraz olunan paralar ile vadeleri bir ay zarfında hulûl edecek rehin mukabili ikrazlar;

e) Vadeleri bir ay zarfında hulûl eden mevsim kredileriyle akreditiflerden mütevellit krediler ve İsviçre Millî Bankası nezdinde terhini mümkün tahviller mukabili açılmış bulunan hesabi cariler,

f) Bir ay zarfında ödenecek kuponlar.

Madde : 15 —

Aşağıda sayılan angajmanlara kanunun dördüncü maddesinde kasit edilen mâna dahilinde kısa vadeli angajmanlar nazariyle bakılıyor.

a) Sahipleri tarafından istenildiği vakit veya bir ay zarfında çekilebilecek olan paralar;

b) Çek hesapları veya ibrazında ödenecek borçlu hesaplar;

c) Henüz ibraz edilmemiş çekler ile müessesece kısa vadeler dahilinde ödemesi derpiş edilen taahhütler;

ç) Bir aylık vade içinde ödenmesi icap eden vadeli borçlar;

d) Bir ay zarfında ödenmesi talep edilmiş olan tasarruf cüzdanı mevduatı;

e) Biray zarfında ödenmesi talep edilmiş olan diğer cüzdanlar üzerindeki mevduat;

f) Henüz ödenmeler istenmemiş olan tasarruf cüzdanı mevduatının yüzde onbeşi;

g) Henüz ödenmeleri istenmemiş olan diğer cüzdanlar üzerindeki mevduatın yüzde onbeşi,

h) Bir ay zarfında ödenmesi icap eden kasa bonolar Leons de coisse.

i) Bir ay zarfında ödenmesi lâzım gelen poliçeler ve Banka kabulleri,

j) Rapor muamelelerinden ileri gelen angajmanlar.

Yukarıdaki maddelerde İsviçre Bankalar ve Tasarruf Sandıkları Kanununa müsteniden çıkarılan nizamnamede evvelâ öz kaynaklar tabirinden ve bunu takiben de angajmanlar Umumî Heyet tabirinden ne mânalar anlaşıldığını gördükten sonra sırasile «emre hazır mevcutlar» ve kolaylıkla paraya çevrilmesi mümkün kıymetler» tabirlerinin ifade ettikleri mânaları anladık. Bundan sonra da «kısa vadeli an-

gajmanların» nelerden ibaret bulunduğunu gördük; şimdi aşağıya naklettiğimiz onaltıncı ve onyedinci maddeler ile evvelâ :

«Emre hazır kıymetler ile kısa vadeli angajmanlar arasına; bunu takiben de emre hazır kıymetler ve kolaylıkla paraya çevrilmesi mümkün kıymetler ile kısa vadeli angajmanlar arasındaki nisbetlerin nelerden ibaret olması lâzım geleceğini göreceğiz :

Madde 16 —

Emre hazır mevcutlar, sureti umumiye en az olarak :

Kısa vadeli angajmanlar yekûnunun, umumi angajmanlar yekûnunun % 15 ini geçmiyen miktarının % 2,5 una,

Kezalik, kısa vadeli angajmanlar yekûnunun, umumi angajmanlar yekûnunun % 15 ile % 20 si arasında bulunan miktarının % 3 ne;

Kezalik, kısa vadeli angajmanlar yekûnunun, umumi angajmanlar yekûnunun % 20 si ile % 25 i arasında bulunan miktarının % 4 üne;

Kezalik kısa vadeli angajmanlar yekûnunun, umumi angajmanlar yekûnunun % 25 ini tecavüz eden miktarının % 5 ine tekabül etmelidir.

Madde 17 —

Kolaylıkla elden çıkarılması mümkün aktifler ile emre hazır mevcutlar sureti umumiye en az olarak, kısa vadeli angajmanlar yekûnunun, umumi angajmanlar yekûnunun % 15 ini geçmiyen miktarının % 25 ine;

Kezalik, kısa vadeli angajmanlar yekûnunun, umumi angajmanlar yekûnunun % 15 ile % 20 si arasında bulunan miktarının % 30 una;

Kezalik, kısa vadeli angajmanlar yekûnunun, umumi angajmanlar yekûnunun % 20 si ile % 25 i arasında bulunan miktarının % 40 ına;

Kezalik kısa vadeli angajmanlar yekûnunun, umumi angajmanlar yekûnunun % 25 ini tecavüz eden miktarının % 50 sine tekabül etmelidir.

İsviçre Bankalarında Likidite mevzuu üzerindeki tetkiklerimizi bitirmeden evvel, gerek Banka Kanunun, gerek bu kanunun tatbikine müteallik nizamnamenin «Tasarruf tevdiatı» hakkındaki hükümlerini de buraya nakil etmeği muvafık bulduk. Evvelâ kanunun «Tasarruf tevdiatı» başlığını taşıyan on beşinci maddesini nakil ediyoruz :

«Tasarruf» kelimesinin herhangi bir kelime ile birleştirilmesi suretile meydana gelen hesap isimlerini taşıyan hesaplar üzerine tasarruf tevdiatı kabulüne ancak, hesaplarını âleni bir surette ortaya koyan Bankalar selâhiyetlidir. Diğer teşebbüsler «tasarruf» tevdiatı kabulüne mezun olmadıklarından ne firmalarında, ne faaliyetlerinde müteallik reklâmlarda, — kendilerine yapılmış bulunan faizli tevdiat dolayısıyla — «Tasarruf» tabirini kullanamazlar.

Her mudin tasarruf tevdiatı üzerinden iflâs halinde beş bin franka kadar üçüncü dereceden bir tercih hakkına maliktir. Bir tasarruf cüzdanıyla, muhtelif şahıslar alâkadar olduğu takdirde, bunların hepsi tek bir mudi halinde mütalâa olunurlar.»

Nizamnamenin «tasarruf» mevzuıyla alakalı 27 inci maddesi :

Gerek «tasarruf», gerek «tevdiat» hesabıyla bunlara benzeyen hesaplar kabul eden bankalar, gişelerinde ve reklâmlarında «tasarruf» tevdiatı için ödedikleri faizi ayrıca göstermek mecburiyetindedirler.

Kantonal hükümetlerin garantisini hazırlayan «tasarruf» tevdiatı mukabilinde verilecek tasarruf cüzdanlarına, bu kabul tevdiatın her mudi için beş bin franga kadar; kanunî bir rüçhan hakkına malik olduğu kayıt ve işaret olunabilir.

**

Bundan evvel Alman Banka ve Kredi Kanununu tetkik ederken, orada «tasarruf» tevdiatı üzerinde durduğunu görmüş idik. Alman kanun vâzii, evvelâ «tasarruf tevdiatının» iktisadî mahiyetini izah ettikten sonra, Bankacılık tatbikatında tasarruf tevdiatının tabi tutulacağı muameleleri göstermiştir.

İsviçre Bankalar kanununda bu yolda iktisadî bir izah mevcut değildir. Ancak «tasarruf» tevdiatının hususî bir muameleye tabi tutulacağını gösteren tatbiki mahiyeti haiz bazı kayıt ve şartlar vardır.

Bahsimizin bu kısmını bitirmeden evvel doğrudan doğruya Likidite mevzuu etrafında Alman ve İsviçre Banka kanunları hakkında basit bir mukayese icrasını muvafık buluyoruz.

Her iki Banka kanununda evvelâ angajmanların umumî hey'etiyle özkaynaklar arasında behemhal belli bir nisbetin mevcut olması, talep olunmaktadır. Bundan sonra asıl likidite konusunda Alman Banka Kanunu (emre hazır mevcutlar) ve (kolaylıkla paraya çevrilmesi mümkün kıymetler) ile pasifte yer alan muhtelif taah-

hütler arasında toptan bazı azami nisbetler kurduğu halde (sırasıyle % 10 ve % 30 nisbetleri) İsviçre Bankalar Kanununun tatbikine müteallik nizamnamede bu mevzuda biraz daha teferruata dayanılarak kurulmakta ve kısa vadeli angajmanların nev'ilerine ve bunlarla umumî taahhüt ve vecibeler arasındaki nisbetlere nazaran (emre hazır mevcutlar) ile (kolaylıkla paraya çevrilmesi mümkün kıymetlerin) muayyen yüzdelerde olması talep olunmaktadır. Diğer bir ifade ile İsviçre de bu mevzuda hareketli bir barem konmaktadır. Alman Kanununda ise bir defa için azami nisbetler tâyin olunmuş ve bundan inhiraf selâhiyeti yani her bankanın nev faaliyet mevzuuna nazaran bu azami nisbetlerden ayrılma selâhiyetli, bankalar murakabe dairesinin takdirine) bırakılmıştır.

(Devamı var)

Millî Plânlama

Çeviren : Menteş ERTAY

Halk kütlesini para biriktirmeğe teşvik etmenin ikinci şartı da tedavülde bulunan paraya hükümetçe sağlam bir istikrar sağlanmasıdır. . Seneden seneye veya aydan aya paranın kıymeti tahavvül etmekte ise ihtiyarî tasarrufların geniş ölçüde artmasına intizar etmemelisiniz, Mali, igtimai ve hukukî istikrar nüfusunuzun ihtiyarî tasarruflarında mühim bir rol oynamaktadır.

Mikyas-Model üzerinde münakaşalar yaptığımız sırada görüldüğü üzere az kalkınmış memleketlerde gelir seviyesi düşük olduğu için normal şartlar altında bu memleketlerde mühim ihtiyarî tasarruflar beklenemez. Bu memleketlerde kalkınma neticesinde artan gelir nisbetinde bir tasarruf hareketi beklenmelidir. Hususiyle, bazı arızî sebeplerle kütlenin gelirinde artışlar hasıl olduğu zamanlarda tasarruflarda da müsbet inkişaf elde etmek imkânı vardır. Meselâ, 950 senesinin ikinci yarısıyla 951 yılı içinde kauçuk, yün, kalay ve pamuk gibi ham madde fiyatlarının ani ve mühim yükselmeler kaydetmesi neticesinde birçok az kalkınmış memleketler gelirinin buna muvazi olarak arttığı görülmüştür. Şüphe yok ki gelirdeki bu tezeyüdü tevezzü tarzı memlekettten memlekete değişmektedir. Kauçuk zer'iyatında olduğu gibi bu tezeyüdü tamamen yabancı teşebbüslere intikal etmesi de mümkündür. Bununla beraber muayyen bir müddetin geçmesinden sonra bu gelir artışının yerli çiftçi ve işçilere dağılması temayülû mevcuttur. Pamuk üzerinde düşünürsek görürüz ki çiftçiler umumiyetle dünya piyasa hareketlerine karşı kayıtsız bulunduklarından ve çok defa gazetede okumadıklarından fiyatlar hakkında fikir sahibi olmayabilirler. Binaenaleyh ilk günlerin fiyat artışlarından çiftçilerin faydalanmaması mümkündür. Fakat zaman geçtikçe fiyatlar hakkındaki haberler yayıl-

makta ve daha fazla pamuk mübayaa etmek gibi rekabet hareketlerinin tesiri ile fiyat artışları çiftçiden yapılan alımlara da müessir olmaktadır. Gelirde hasıl olan ani artışların lüzumsuz yatırımlara ve zarurî olmayan istihlâk maddelerine artmasını önlemek ve bu artışları kalkınma programının finansmasında kıymetlendirmek gerektir.

Az kalkınmış memleketler mevzubahis olduğu zaman çok defa karışıklığa sebep olan gelirin dağılışı ile ihtiyarî tasarrufların artışı arasındaki münasebet üzerinde de bir iki söz söylemek isterim. Bu gibi memleketlerde tasarruf meselesi ele alındığı zaman umumiyetle iktisatçılar, iktisat kitapları tamamıyla başka karakteri haiz memleketlerde inkişaf ettirilen metodları ve bilhassa iktisadî zihniyet bakımından formalist bir veche arzeden İngiltere'nin durumunu nakletmektedirler. Filhakika İngiltere'de iktisadî kalkınma büyük ölçüde ihtiyarî tasarruflarla finanse edilmiştir. İngiltere'de seri bir kalkınma devresi olan 1879 veya 1815 den 1900 veya 1913'e kadar olan zaman için finansmanın geniş ölçüde ihtiyarî tasarruflarla yapıldığı ve ihtiyarî tasarrufların mühim nisbette artışı na da gelirin dağılışında mevcut olan yüksek derecedeki müsavatsızlığın (temerküzün) sebebiyet verdiği doğrudur.

Kalkınma programının finansmanı maksadıyla yapılan vergi tarhiyatı bahsinde gerek programın yürütülmesinde ve gerekse finansmanında müşküllere sebep olan bir nokta üzerinde biraz durmak isterim. Bu nokta, geri kalmış memleketlerde vergilemenin hedefidir. Az gelişmiş bir memlekette vergi tarhiyatının maksadı kalkınma programı için lüzumlu paranın temini değildir. Bu memleketlerde tarhiyatın gayesi, gerek âmme sektörüne dahil ve gerekse hususî şahıslar tarafından tatbika

konacak projelerin muhtaç olduğu çelik, çimento gibi malzeme ile hizmet ve dövizlerin lüzumsuz istihlâk sahalarıyla rekabete lüzum kalmadan sağlanması olmalıdır. Bu nokta mühimdir. Çünkü gelişmemiş memleketlerde umumî kanaat, vergi tarhiyatının Devlet kalkınma programının enflasyona hacet kalmadan yürütülmesi veya bütçe muvazenesinin temini maksatlarıyla yapıldığı merkezindedir.

Kalkınma programının finansmanı için enflasyon yoluna gitmektense bütçeyi mütevazın tutmak çok daya iyidir. Enflasyon yolu ileride görüleceği üzere kalkınma programını birçok sebeplerle felce uğratabilir. Normal bütçeye mutad gelirlerle mütevazih kılarak kalkınmaya müteveccih yatırımlar için enflasyona müracaat etmek fikri de oldukça rağbet görmüş ise de bu da salim bir yol değildir. Hernekadar kalkınmanın bizzatihi kendisi evvelce görüldüğü üzere gelir ve sermaye imkânları yaratıyorsa da bu mülâhaza kalkınmanın enflasyonla finanse edilmesine kâfi bir sebep teşkil etmemelidir. Devletin normal masrafları gibi kalkınma için yapılacak yatırımların da cari gelirlerden elde edilmesi lâzımdır. Bir baraj inşa ederken bu barajdan 20, 40 hattâ 80 sene faydalanacağınızı hesaplarsınız. Fakat baraj 10 veya 20 sene sonra elde edeceğiniz çimento ile inşa edemezsiniz. Barajdan 40 sene istifade edebileceğimiz düşüncesi onun şimdiki menabiiğimizle inşa edilmesi zaruretini tahfif edemez. Bu durum karşısında bütçenizi yaparken, gelirinizin kalkınma programı finansmanına kifayet edip etmediğinin araştırırken normal masraflarla yatırımları ayırmağa, daha doğrusu yatırımlar için başka ve mutad masraflar için de başka bütçe tanzim etmeye mahal yoktur.

Aklı başında her insan yaptığı masrafların neticesi üzerinde durmaktadır. Farzediniz ki bankaya para yatırdınız veya 5 sene sonra size daha fazla para kazandıracak bir tahsile başladınız ve bunun için masraf ettiniz. Bu nevi sarfiyatın bilfarz havyar yemek için yapılan masraftan farklı olduğuna şüphe yoktur. Bu masraflardan öğrenim için yatırdığımız para hakikatte bir envestismandır. İleride daha çok kazanmanıza yardım edecektir.

Havyar için yaptığınız masraf ise normal masraflardandır. İki türlü masraf için düşünceleriniz başka başkadır. Bunun gibi devletlerin de normal masraflarla yatırımları — bütçe içinde vahdeti muhafaza etmeye rağmen — ayrı ayrı mütâlâa etmeleri bir çok bakımlardan faydalıdır. Bu sayede yatırımların neticelerini tesbit ve iktisadî tahlillerin yapılması mümkün olmaktadır. Fakat tekrar edeyim kalkınma programının normal masraflardan farklı yollarla finanse edilmesinde ciddi ekonomik sebepler yoktur.

Bütçe hakkındaki bu mülâhazaları hülâsaten tekrarlayalım: Önümüzde bir programın tahakkukunu istiyoruz. Kendi kendimize diyoruz ki bizim için lüzumlu olan programın tahakkuk etmesidir. Para mevzuu bizim için bir mesele değildir. Parayı nasıl olsa temin edebiliriz. Finansman için lüzumlu para meselesini bu şekilde küçümsemek bu bahisde en kötü bir harektir. İkinci mülâhaza: vergilerden elde edilecek gelirlerle normal bütçemizi mütevazı tutarız. Kalkınma programı için para temininde sıkıntı çekmeye lüzum yoktur, onu enflasyonla finanse ederiz, nasıl olsa kalkınma programı ileride bize daha çok gelir temin edecektir. Onun için yükün tamamını şimdiki nesle çektirmeye sebep yoktur. Bu yolun, birincisine nazaran mahzurları daha az ise de ekonomik bakımdan tatmin-kâr olmadığına şüphe edilmemelidir. Üçüncü mülâhaza gerek normal masrafları gerek yatırımları mutad gelirlerle karşılamak suretiyle iki türlü sarfiyatı ihtiva eden bütçenin mütevazın kılınmasıdır ki en salim yol budur.

Üçüncü şık da maksada kifayet etmemektedir. Enflasyondan sakınmak istiyorsanız — ki enflasyondan sakınmak zarureti üzerinde ileride ehemmiyetle duracağım — ekonomik siyasetinizin bütçenizin mütevazın kılınmasına inhisar etmemelidir. Gerek hususî ve gerek âmme sektörüne müteallik kalkınma projelerine lüzumlu olacak menabii istismar eden lüzumsuz yatırımlarla istihlâkin vergileme yolu ile önlenmesine çalışılmalıdır. Başka bir ifade ile eğer hususî teşebbüsler doğrudan müstahsil yatırımlar yapmazlarsa âmme kalkınma programı ne kadar mükemmel olur-

sa olsun gayeye ulaşamazsınız. Bu itibarla hususî yatırımlar için dahi vergileme yolu ile provizyonlar ayırmak mecburiyetindesiniz. Ekonomik kalkınmayı plânlayan birisi veyahut böyle bir işte çalışan ve finansmanlar için lüzumlu vergileri hesaplayan bir kimse için envestismanın âmme veya hususî bir yatırım olmasının farkı yoktur. Başka bir deyimle, memleket için uygun vergi miktar ve nisbeti umumî bütçeyi mütevazin kılan miktar ve nisbet değildir. Enflasyona lüzum kalmadan umumî ve hususî sektöre dahil kalkınma projelerinin tahakkukunu mümkün kılacak şekilde lüzumsuz yatırım ve istihlâki kâfi derecede tenkis eden vergi nisbeti bir memleket için doğru ve lüzumlu olan vergi nisbetidir.

Şimdi, umumî kalkınma programı içinde yer alan hususî sektöre ait envestismanların bir çok az kalkınmış memleketlerde ihtiyarî tasarruflarla karşılanamayacağını yukarıda izah etmiş'ik. Bu böyle olunca memlekette tatbik edilecek vergi sisteminin bu maksat için bütçede bir fazlalık yaratması lâzımdır. Bu hususu bir misalle daha açık olarak göstereyim. Farzediniz ki kalkınma programınız yüz milyon liralık bir yatırıma ihtiyaç gösterecektir. Cari masraflarınız için de ikiyüz milyon lâzımdır. Bu durumda, size üçyüz milyon temin edecek vergilerle işi halletmiş olmazsınız. Zira, yüzmilyonluk âmme yatırımlarının verimli bir hale gelmesi için çok muhtemeldir ki başka bir yüzmilyona ihtiyacınız olacaktır. Bu da hususî teşebbüslerin yapacağı yatırımlardır. Türkiye de âmme yatırımları genel olarak hususî yatırımlara muadil bir seviyede yürümektedir. Hususî yatırımların âmme yatırımlarından yüksek olduğu memleketlerde vardır. Eğer yüzmilyonluk hususî yatırımların yarısının ihtiyarî tasarruflarla finanse edilebileceği kabul olunursa bütçenizde bu maksat için ellimilyonluk bir karşılık bulunmalıdır. Bu hale nazaran vergi yoluyla üçyüzmilyon değil 350 milyonluk bir gelir sağlamalıyız. Vergileme imtiyazı Devletin inhisarında olduğu için vergi sisteminin

hususî yatırımların ihtiyacını da derpiş etmesi gerektir.

Çok mahdut bazı az gelişmiş memleketlerde halkın ihtiyarî tasarrufları hususî sektörün yapacağı yatırımlardan fazladır. Bu gibi hallerde vergilerin, bütçeyi mütevazin kılacak bir seviyeye indirilmesi mahzurlu değildir. Fakat unutmamalı ki az kalkınmış memleketlerin hemen % 90 nında vaziyet bunun aksidir. Yani halkın tasarrufları özel yatırımlara kifayet edecek seviyede değildir. Ve yukarıda söylediğimiz üzere bu memleketlerde hususî yatırımların tasarruflarla karşılanamayan kısmını ihata edecek ölçüde bütçede bir gelir fazlasının bulunması şarttır. Aksi takdirde yapacağınız finansmanları enflasyola temin etmiş olacaksınız.

Umumî kalkınma programının ihtiyaçlarına nazaran vergilerle temin edilen 50 milyon fazlalık (bütçe fazlası) hususî yatırımlara ne şekilde faydalı olacaktır?

Bu sualin cevabı yukarıda verilen izahatın tekrarımdan ibaret olacaktır. Biliyorsunuz ki vergi sisteminin gayesi kalkınma programı için para temini değildir. Vergi sisteminin gayesi kalkınma programı için para temini değildir. Vergi sisteminin hedefi kalkınma programı ile rekabet edecek lüzumsuz istihlâk ve yatırımların menabiniiz üzerindeki baskısını bertaraf etmektir. Bu lüzumsuz sarfiyatı bertaraf ederek menabiniizin kalkınma programı emrinde serbest tutmak istiyorsunuz. Bu 50 milyon hususî müteşebbislere verilmek üzere toplanmış değildir. Bununla beraber, teknik bakımdan hükümetin bu parayı hususî müteşebbislere vermesi veya ikraz etmesi mümkündür. Bu iş para teknolojisini ilgilendiren bir meseledir. Fakat 50 milyon fazlalık bu şekilde kullanılmamış olsa bile bütçe ile takip edilmek istenen gaye hasıl olmuş bulunacaktır. Çünkü maksadımız bu 50 ünitenin lüzumsuz istihlâk ve yatırımlara kaymasına mâni olmak ve kalkınma finansmanını enflasyona başvurmadan temin etmektir.

(Devamı var)

Dünya'da ve Türkiye'de Bankacılığı İlgilendiren Haberler

Derleyen Hilanet KEYMAN

Milli Bankalarımızın Yıldönümleri

1954 yılında Millî Bankacılığımızın mühim olaylarından biride «Türkiye İş Bankası»nın 30 ncı ve Yapı Kredi Bankasının da 10 uncu çalışma yıllarını idrak etmesi ve kutlulanmış olmalarıdır.

Memleket ekonomisinde ve bankacılığında değerli ve başarılı hizmet ve hamle-

lerle örnek bankalarımız mevkiini alan her iki müessesenin gösterdikleri başarıların devamını ve bu mutlu günü kutlularken; iki bankanın tetkik ve takdire şayan görülen durum ve faaliyetlerini Bankacılık âlemine memleket ve halkımız efkârına yaymağı da mesleğimiz ve dergimiz hesabına şerefli bir hizmet saymaktayız.

30 uncu yıldönümü münasebetiyle

İŞ BANKASININ 30 YILLIK GELİŞMESİNE KISA BİR BAKIŞ

1924 yılındaki 2.469.235 liralık mevduat yekûnu 1953 de 644.290.183 lira oldu

(Türkiye İş Bankası önümüzdeki 26 Ağustos perşembe günü kuruluşunun otuzuncu yıldönümünü kutlayacaktır.

Bu münasebetle, millî Bankacılığımızın önderi olan ve Büyük Atatürk tarafından kurulan Türkiye İş Bankasının 30 yıllık çalışma ve gelişmelerini belirten ve banka tarafından hazırlanan aşağıdaki malûmatı okuyucularımıza sunuyoruz:)

İş Bankasının doğuşu

Atatürk önderliğinde Millî Mücadeleden istiklâlini kazanarak çıkan milletimiz, memleketin çeşitli sahalarda kalkınmasını temin yolunda, yeni hamlelere hazırlanıyordu. Bu sırada, millî bir anlayışla sevkedilecek, modern bir kredi müessesesinin lüzumu şiddetle hissedildi. Bu dâvanın ehemmiyetle ele alınması gerekiyordu. Atatürk bir gün İmar, İskân ve Mübadele Vekili Mahmut Celâl Beyi çağırdı ve kendisine 250,000 lira vererek «bunu nemalandırınız» dedi.

Celâl Bayar memleket ekonomisinin temellerinde millî bir bankanın bulunması mevzuunu böylece ele amış oluyordu.

Bundan tam 30 sene evvel 26 Ağustos 1924 yılında Ankara'da dört odalı mütevazı bir evde resmî küşadı yapılan TÜRKİYE İŞ BANKASI millet hizmetine girdi.

Banka inkişaf yolunda

İş Bankası faaliyete dörtte biri ödenmiş bir milyon lira ile başladı. Bu sermaye, bankanın gösterdiği inkişafa mütenazar olarak kısa bir zamanda beş milyon liraya yükseldi. 1954 yılı başında Türkiye İş Bankasının ihtiyat ve karşılıklarla beraber öz sermayesi 67.195.555 liraya ulaştı.

Bankanın Şubeleri

Banka kuruluş yılı olan 1924 te biri Ankara'da diğeri İstanbul'da olmak üzere iki şubeye malik bulunuyordu. Müteakip senelerde şube şebekesi Banka muamelelerindeki inkişafa müvazi olarak artmış ve 31/7/1954 tarihinde faaliyette bulunan şube, ajans, bürolarının adedi 147 ye yükselmiştir. Bu rakam hususî surette teşekkül etmiş millî bankalar arasında en yükseğidir. Aşağıdaki tablo on senelik devreler itibariyle şube şebekesinin inkişafını göstermektedir.

	1924	1934	1944	1954/VII
Şube	2	37	45	92
Ajans		2	3	53
Büro				3
	2	39	48	148

Bankanın mevduat ve plâsmanlarındaki inkişaf

1924 bilânçosu : 12.554 lirası tasarruf, 2.456.682 lirası ticari olmak üzere 2.469.236 lira mevduat ve 953.897,— lira plâsman göstermekte idi.

İlk bilânçoyu tetkik eden Umum Müdür Mahmut Celâl Beyefendi, 12.554.— lira gibi çok mütevazı bakiye gösteren tasarruf mevduatını işaret ederek (kısa bir zamanda on iki milyona çıkarılmalıdır) sözleriyle hedefi gösterdi. Bu hedefe çok kısa bir zamanda varılmıştır. Bugün üç yüz milyon liraya yaklaşmakta olan tasarruf bakiyesi, o vakit verilen karardaki ileri görüşün, bu görüşe ayak uydurmasını bilen banka personelinin verimli çalışmasının ve vatandaşın İş Bankasına karşı olan itimadının iftihar edilecek bir neticesi olarak ortada durmaktadır.

Mevduat ve plâsmanların on senelik devreler itibariyle inkişafı aşağıda görülmektedir :

	Plâsman	Mevduat
1924	398.205	2.469.236
1934	28.181.034	51.894.199
1944	141.931.792	171.340.550
1953	545.486.315	644.290.183

Bankanın hizmetleri ve iştirakleri

İş Bankasının memlekete yaptığı sayısız hizmetlerin başında; Türk elemanlarıyla bankacılık yapılabileceğini isbat etmesi, tasarruf fikir ve terbiyesini telkin suretiyle millî tasarrufun teessüsüne ön ayak olması, millî sanayiî kurulmasında ve inkişafında modern işletmeciliğe âlem-darlık etmesi, bilhassa zikre şayan olanları teşkil etmektedir.

Kömür, şeker, mensucat ve sigorta sanayiînin kurulmasında İş Bankası rehberlik etmiştir.

1950 yılından butarafa memleketin girdiği büyük kalkınma hamlelerinde İş Bankası kendisine düşen vazifeleri yerine getirmekten bir an hali kalmamış yeniden kurulmakta olan şeker, çimento, mensucat sanayiî ile enerji tesislerine sermaye yatırdığı gibi sınaî kalkınmamızda değerli hizmetler ifa edecek olan (Sınaî Kalkınma Bankası) nın büyük hissedarları arasında yer almıştır.

Ecnebî sermaye ile müşterek teşebbüsün ilk adımı da İş Bankası atmıştır. General Elektrik ve Unilever - İş Türk Ltd. Şirketi bu teşebbüsün eserlerini teşkil eylemektedir.

İş Bankası çatısı altında bugün iki bin aşan genç çalışmaktadır. Memlekette kurulan ve her gün kurulmakta olan bankaların çeşitli idare kademelerinde İş Bankasından yetişmiş orada feyiz almış kıymetli elemanlar yer almaktadır. İlk kuruluş tarihinde mahdut bir kaç elemanın bulunmasındaki zorluğa karşılık bugün kendi bünyesinde ve diğer müesseselerde üç bine yakın Türk gencine mektep olmak vasfı, İş Bankasına büyük bir şeref vermektedir.

İş Bankasının millî tasarruf fikrinin teessüsünde oynadığı rol

Yeni kurulan bir memleketin ekonomik hamlelerine hâkim olan esas tasarruf fikridir. İş Bankası bu fikrin teessüsünde kendine düşen vazifeyi başarmasını bilmiştir. Halkımızı tasarrufa teşvik için açtığı kampanyalarla tasarruf fikrini bütün kullaklara fısıldamış... O meşhur kumbarası ile mektep çocuğuna gündeliklerini biriktirip nemalândırmanın zevkini en tatlı yoldan aşılarmıştır.

Tasarruf fikir ve terbiyesinin telkininde ve millî tasarrufun gelişmesinde İş Bankası, önderlik rolüne devam etmektedir.

Modern işletmecilik

Millî sanayiînin kurulmasında ve inkişafında İş Bankası, modern işletmeciliğe âlem-darlık etmiştir. Bu arada: Kömür, şeker, mensucat cam ve sigorta sanayiînin kurulmasında ve inkişafında İş Bankasının oynadığı nâzım rol bugünkü mesut ve müspet neticeleri doğurmuştur.

Türk halkı İş Bankasına güveniyor

İş Bankası 30 yıldanberi başarı ile neticelendirdiği sayısız memleket hizmetlerinin en tabii neticesini bugün vermiş bulunuyor. Yerli, yabancı herkes İş Bankasına mutlak bir itimat besliyor. Bu arada, her yıl büyük bir hızla artan mevduat mik-

tarı hakımızın İş Bankasına gösterdiği itibar ve emniyetin en büyük delilidir. 1953 sonunda İş Bankasına yatırılan mevduat tutarı geçen seneye nazaran 142.694.102.11 lira artış kaydederek 644.290.183,46 liraya yükselmiş bulunuyor.

(Akşam) dan

Yapı ve Kredi Bankası

1944 - 1954 de Hizmet ahlâkı, rehberi halkın güveni, desteği olmuştur

Herkesin hakkı

Yapı ve Kredi bankasında hissedar hakkı, müşteri hakkı ve çalışanların hakkı aynı ölçüde ve daima hürmet ve dikkatle gözetilmiştir. Bankanın gözönünden ayırmadığı baş prensiplerden biri budur.

Müşteriye hizmet

Müşteriye iyi muamele, süratli hizmet, krediye ihtiyacı olan tüccara en büyük bir anlayış zihniyeti içinde ve vaktinde yardım, şikâyet sebeplerini en kısa zamanda ortadan kaldırmak bankanın başlıca iş prensipleri arasındadır.

Çalışma saatleri

Bankanın çalışma saatlerini iş hayatına uydurmak ve öğle tatilleri de dahil günün her saatinde açık kalmak suretile vatandaşların banka hizmetlerini fasilasız bir surette görmeğe bilhassa dikkat etmiştir.

Vatandaşların yanbaşında vazife

Banka hizmetlerini müşterilerinin ihtiyaçlarına göre ayarlamayı kâfi görmemiş, memlekette ve şehirlerde şubelerinin sayısını çoğaltarak bütün iş yerlerinde vatandaşların yanbaşında vazife almak çıktırını da açmıştır. Yapı ve Kredi Bankasının İstanbul'da 29, İzmir'de 5 Ankara'da 4 ve diğer vilâyetlerdekilere beraber memlekette 62 şubesi vardır.

İlk defa ev ikramiyesi

Mevduat sahiplerine ilk defa ev ikramiyesi vermek suretile vatandaşları para biriktirmeye teşvik etmiş, diğer bankalar tarafından da hemen tatbik edilen ev ikra-

miyesi sayesinde bankalara gelen tasarruf mevduatı büyük ölçülerde artmıştır. Yapı ve Kredi Bankasında mevduat 10 senede 300 milyon lirayı geçmiş bulunuyor.

Devlet tahvillerini kıymetlendirme

Vatandaşın elindeki Devlet Tahvillerini saklanacak bir kıymet olmaktan çıkarak kullanmak hakkile para gibi vatandaştan almak ve sahibine temin ettiği nema ile gelirini çoğaltmak suretile Devlet Tahvillerine rağbeti arttırmıştır.

Kadın bankacılar

Türk kadınına müstakil olarak banka idre etmek fırsatını ilk defa Yapı ve Kredi Bankası vermiştir. Galatasaray şubesi, müdürü de dahil olmak üzere, bütün memurlarıyla kadın bankacıların idaresi altında muvaffakiyetli bir örnektir.

Hususi sermayeli bankalar

Memleketimizde tamamen hususi sermaye ile yeni bankalar kurulması Yapı ve Kredi Bankasının verdiği başarılı örnek sayesinde mümkün olmuştur.

Köyde bankacılık

Umurbey köyünde açılmış olan şube, bankanın köyde görebileceği hizmetleri denemektedir. Bütün sene işsiz oturan kadın ve çocuklar şimdi Umurbey köyünde güzel halılar dokumakla meşguldürler.

Reklâm sahasında canlılık

Hizmetlerini vatandaşlara duyurmak için reklâmdan en geniş ölçüde istifade eden ve bankacılık âlemine de bunu kabul ettirerek modern memleketlerde olduğu gibi reklâmcılık sahasına hız veren ilk banka Yapı ve Kredi Bankasıdır.

Çalışma ve kazanma sahalarını genişletmek için

Bir kâr mevzuu olarak değil, sırf memlekette şahısma ve kazanma sahalarını genişletmek için ve tamamen bir fedakârlık ve hizmet mahiyetinde krediler tesis etmek, aşağıda görüleceği gibi Yapı ve Kredi Bankasının programlarına dahildir ve yalnız Türkiye'de değil, dünyada sosyal sahalarda bu türlü vazifeler alan sayılı bankalardan biridir.

Esnaf kredileri

Çalışmalarının mahiyeti itibariyle bankalardan kredi temin etmeleri müşkül veya imkânsız olan küçük esnafa bankada yaptığı tasarrufun üstünde işinin ihtiyacı kadar kredi temin ederek çalışmalarını kolaylaştırır.

Meslek kredileri

Yüksek tahsillerini bitirerek hayata başlamak üzere yazıhane, muayenehane veya iş yeri açmak isteyen gençlere ilk adımlarında yardımcı olmak üzere meslek kredileri ihdas edilmiştir.

Etüd kredisi

Yüksek tahsil görmüş veya yüksek tahsil görmemiş olmakla beraber iktisadî hayatımızda kıymetli tecrübeler kazanmış, fakat malî imkânları Avrupa'da etüd yapmaya elverişli olmayan kimselere görgülerini arttırmak üzere etüd kredisi vermiştir.

Teknik staj kredisi

Teknik veya Sanat okulları mezunları Avrupa memleketlerinde staj yapmak üzere fabrika ve imalâthane buldukları takdirde Banka kendilerine bu imkândan faydalanmalarını temin etmek üzere teknik staj kredisi açar.

Sağlık kredisi

Anadolu'da doktoru ve aczacısı olmayan köylerde vazife görmek isteyen genç doktor ve eczacılara buralarda tutunabilmeleri için bir ilk yardım olmak üzere sağlık kredileri açmayı Yapı ve Kredi Bankası memleket sağlığına bir hizmet saymaktadır.

YAPI ve KREDİ BANKASININ KÜLTÜR HİZMETLERİ

Kültür hizmetlerini vazifeleri arasında sayan ve kurulduğu günden itibaren bu türlü hizmetler gören ilk banka Yapı ve Kredi Bankasıdır. Doğan Kardeş mecmuası ve kitapları ile çocuklara; Aile ve Resimli Hayat mecmuaları ile büyüklere okuma zevki vermeye çalışmış ve çalışmaktadır.

Bursa'yı tarihi ve sanat eserleri ile tanıtan ilk büyük eser, onuncu yıldönümümüzde çıkan İstanbul ve Türkiye kitapları bankanın sayılı kültür hizmetleri arasındadır.

Yine onuncu yıldönümünde Banka, koymuş olduğu Sanat ve Kültür Mükâfatları ile resim ve musikide yeni eserlerin vücade gelmesine, ahlâk ve terbiye sahasında tanınmış büyük bir Amerikalı müellifin «İyi insan, iyi vatandaş» adlı bir kitap yazmasına vesile olmuştur.

İstanbul'da vatandaşların tiyatro ihtiyaçlarını seviyeli bir şekilde karşılamaya çalışan Küçük Sahne tiyatrosu Yapı ve Kredi Bankasının eseridir.

Banka ileride Küçük Sahneyi seyyar bir sahne olarak memlekete teşmil etmeyi de vazifeleri arasına almıştır.

Millî oyunların yeniden canlanması için 22 vilâyetten mahallî oyun ekipleri seçilerek yapılan Millî Oyunlar Müsabakası, kaybolmaya yüz tutan Türk folkloruna bir hizmettir.

BANKA TİCARİ KREDİLERİNE YENİ BİR ŞEKİL VERİLİYOR

Ticari kredilerin istihsalî kıymetlendirecek bir hale getirilmesi için yapılan esaslı çalışmalar son safhaya girmiş bulunmaktadır.

Ticari kredilerin, istifçiliğe yer verilecek bir şekilde kullanılması ve buna mukabil, verimli sahalarda ihtiyaca cevap ve-

recek ve istihsalî kıymetlendirecek bir hale getirilmesi gayesiyle İktisat ve Ticaret Vekâletiyle Merkez Bankası arasında ya-

pılan çalışmalar sona ermiş bulunmaktadırdır.

İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı'nın da hazır bulunduğu bir toplantı sonunda, bu hususların karşılıklı olarak görüşülüp konuşulması için Banka Umum Müdürlerinin bir toplantıya çağırılması karar altına alınmıştır.

Bu maksatla Banka Umum Müdürleri yarın sabah Merkez Bankasında toplanarak görüşmelere başlayacaklardır. Toplantının, bu hususlara taallük eden ruznamesi alâkahlara gönderilmiştir.

Bu toplantılar neticesinde, son zamanlarda gerek esnaf, gerek tüccar ve gerekse müstahsil bakımından şikâyet edilen kredi darlığının önleneceği ve diğer taraftan da çeşitli spekülasyonlara yer veren hattâ gayrimenkuller üzerinde karaborsa yaratan hallerin ortadan kalkacağı tahmin edilmektedir.

(Zafer) den

DÜNYA BANKASININ 1955 KONFERANSI İSTANBULDA OLACAK

Beynelmilel para fonu ve Dünya Bankası guvernörleri konferansının gelecek yıl toplantısı için İstanbulun intihap edildiği konferans koridorlarında öğrenilmiştir.

Bu konferans eylül aylarında toplanmakta olduğundan gelecek yıl toplantısının da eylül 1955 te olacağı şüpheisizdir.

Milletlerarası para fonu ve banka idarecileri toplantısının son oturumunda söz alan Türkiye delegesi Ferudun Cemal Erkin, fon idarecilerinin 1955 te yapacakları toplantı yerinin İstanbul olarak seçilmesinden dolayı hükûmetinin duyduğu memnuniyeti belirtmiş ve İstanbul'un muhtelif kıt'alara giden yollar kavşağı olması dolayısıyla de bu kararın yerinde olduğunu ilâve etmiştir.

Delege, para fonu idarecilerin gelecek yıl İstanbul'da kaldıkları müddetçe istirahatlerinin temini hususunda hükûmetinin elinden gelen bütün gayreti sarfedeceğini beyan ederek şunları ilâve etmiştir: «Milletlerarası para fonu idarecileri İstanbul'a gelmekle Türk mucizesini görmek imkânında bulacaklardır.

BANKA KREDİLERİNE DAİR YENİ KARARLAR ALINIYOR

Banka Umum Müdürlerinin dünkü toplantıları Banka kredileri haklı ihtiyaçla telif edilecek kredilerin gayri iktisadi sahalarda istimali bir spekülasyon mevzuu olması önlenecek, Başvekil de umum müdürleri kabul etti

Dün, Merkez Bankasında, İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı'nın riyasetinde toplanan, 28 bankanın umum müdürleri; kredi meselesi üzerinde durmuşlar ve memleketimizde her türlü kredinin daha kolaylıkla ihtiyaç ve zaruretlere uydurulması için gerekli şartlar ve bu hususta hükûmetin umumî murakabesi altında Merkez Bankası ile diğer bankaların işbirliği bahsi üzerinde fikir teatisinde bulunmuşlardır.

Toplantı müddetince, diğer bankaların müştereken Merkez Bankasıncı esnafa ve küçük sanat erbabına kadar genişliyen halk kredisi ile, ticaret ve sanayi kredilerinin tam ihtiyaç nisbetinde ve mahalline tevzi edilmesi, ihracatı ve çeşitli mahsullerin istihsalını süratlendirecek bir kredi politikasının güdülmesi, buna mukabil, kredilerin stokculuğa yer vermiyecek ve gayri menkuller üzerinde spekülasyon yapılmasına engel olacak şekilde kullanılması, kredinin gayri iktisadî sahalarda istimalinin men'i ve bankaların ortaklaşa bir sistemle çalışmalarının temini müzakere edilmiştir.

Bu arada İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı, Merkez Bankasıncı yapılmış olan hazırlıklar hükûmetçe varılan idari kararlar ve böyle bir politikayı gütmek maksadiyle Merkez Bankası statüsünde yapılması zarurî görülen tadiller hakkında izahat vermiştir.

Müteakiben banka umum müdürleri, hükûmetin Merkez Bankasıyle müşterek ifade ettiği hususların ihtiyaç ve taleplere en uygun şekilde hazırlanmış olduğunu belirtmişlerdir. Bunu takiben alınacak tedbirlerin müştereken düzenlenmesi için 10 kişilik bir komisyon seçilmiş ve derhal çalışmalarına başlamıştır.

Dün akşam saat 18.00 de, Başvekil Adnan Menderes, İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı riyasetinde banka umum mü-

dürlerini kabul etmiş ve kendilerinden iza-
hat almıştır.

İlgililerin belirttiklerine nazaran, alı-
nacak tedbirler neticesinde bir taraftan
iktisadî faaliyetin icabettirdiği kredi fe-
rahlığı temin edilecek diğer taraftan da
gayri iktisadî sahalara kredi intikaline,
stokculuğa ve gayri menkul spekülâsyo-
nuna mâni olunacaktır. (Zafer) den

BANKA İKRAMİYELERİ İÇİN YAPILAN TOPLANTI

Merkez Bankasındaki toplantıda Banka Umum
Müdürleri tatbik edilen şekillerin tadilini
kararlaştırdı

Haber aldığınıza göre evvelki gün
bankalar umum müdür ve temsilcilerinin
iştirakiyle Türkiye Cumhuriyet Merkez
Bankası Umum Müdürü Nail Gidel'in re-
isliğinde yapılan bir toplantıda hâlen tat-
bik edilmekte olan bankaların ikramiye şe-
killeri gözden geçirilmiş ve bu şekillerden
bazılarının müesseselerimizin vakar ve cid-
diyetine uymadığını, tasarruf sahipleri ta-
rafından da rağbet görmediği hususunda
tam bir mutabakata varılmıştır. Mevcut
ikramiye şekillerini tasarruf sahipleri için
daha cazip ve daha vasıflı bir hale getir-
mek üzere teknik komite tarafından hazır-
lanan esaslar bu toplantıda tetkik edilerek
icabeden ilâveler de yapılmak suretiyle da-
ha mükemmel bir hale getirilmiş ve 1955
yılı başından itibaren yürürlüğe konulması
karar altına alınmıştır. (Zafer) den

İŞ BANKASININ ÜÇ KÜLTÜREL TEŞEBBÜSÜ

İş Bankası 30 uncu yıldönümü muna-
sebetiyle 1920 den 1953 e kadar geçen otuz
üç sene içinde Celâl Bayar tarafından ve-
rilmiş olan bütün söylev ve demeçleri der-
leyen bir eser bastırmıştır. İnkılâp tarihi-
mizin mühim vesikalarından birini teşkil
eden bu eser «Celâl Bayar'ın söylev ve de-
meçleri 1920 - 1953» ismini taşımaktadır.

Diğer taraftan yine İş Bankası, ban-
kacılık ve ticaret hukuku sahasında araş-
tırmalarda bulunmak üzere Ankara Üni-
versitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde ku-
rulan Enstitünün masraflarını deruhte et-
miştir.

Yine İş Bankası üçüncü bir kültürel
teşebbüs olmak üzere, İstanbul Üniversi-
tesinin nezaretinde millî kültür eserlerinin
neşri ile meşgul olmak üzere bir «Millî
Kültür Eserleri Tesisi» kurmuştur.

(Akşam) dan

BANKALARDA TÂYİNLER

Mehmet Akın Sümerbank U. Müdürlüğüne
getirildi

Öğrendiğimize göre, Sümerbank U-
mum Müdürlüğüne, bu vazifeyi vekâleten
yapmakta olan Umum Müdür Muavini
Mehmet Akın tâyin edilmiş ve yeni Umum
Müdür dün vazifesine başlamıştır.

TEMYİZ İÇTİHA TLARI

Bankaların Aleni Mükâfat Vaadi İle İlgili Bir İctihat

Hukukî esaslar :

1 — Banka gazete ilânı ve müşterile-
re hesaplarındaki kadar para ikramiyesi
vermeği vaad etmiş ve mevduatın bin lira-
sı için bir kura numarası vermekle bera-
ber küsuru için de bir kur'a numarası ve-
rileceğini ve tevzi etmiş ve fakat küsürata
taallûk eden kur'a numarasına isabet vu-
kuunda verilecek ikramiye miktarını açık-
lamamıştır.

2 — Banka gazetede ki ilâm ile bro-
şürdeki izahatının bu yanıltıcı durumunu
müdrük olduğu gibi ayrıca gönderdiği plân
ile de müşterileri celp hususunda iyi niyet-
le hareket etmediği anlaşılmıştır.

3 — Bu itibarla bankanın bir kura nu-
marasına bin lira ikramiye tevzi etmesi
ve bankanın bin lira ile mes'ul olacağı dü-
şünülmemesi yolsuzdur.

TK : 21, 669, BK : 3, 8. MK : 3. 2999
sayılı Bankalar K.

Dâvacı : Maria

Dâvalı : Bankası T. A. Şti.

Dâva : Dâvacı vekili, dâvalı Bankanın Gazetelerle her sene 600 müşterisine kur'a ile «hesaplarındaki para kadar» ikramiye ödemeyi taahhüt etmesi üzerine, müvekkilinin de dâvalının Beyoğlu şubesinden ikramiyeli aile cüzdanı servisinde 10600 numaralı hesabı açarak 319.42 lira tevdi etmiş olduğunu 1952 yılı keşidesinde ikramiye kazananlar arasında müvekkilinin isminin ilân edilmiş olduğunu, müvekkilinin bankaya müracaatında kendisine ancak 219.42 lira kazanmış olup bunun da hesabına geçirilmiş olduğunu bildirdiklerini dermayanla dâvalının ilân suretiyle vaki gereğince 3000 liranın muhakeme masrafı ve vekâlet ücretiyle birlikte tahsilini istemiştir.

HÜKÜM : Dâvalı banka, bazı gazete ilânlarında «Broşür isteyiniz» demek suretiyle mevduat sahiplerini ikaz eylediği gibi kur'a numaralarıyla beraber keşide plânını havi broşürde dâvacıya posta ile göndermiş olduğundan varid olmayan dâvanın reddine, 116 lira vekâlet ücretinin dâvacıya tahmiline karar verildiğini natıktır.

TEMYİZ KARARI : (Duruşmah) Dâvalı, 1952 yılı ikramiye plânını havi ve mübrez gazetede beyanatı ile «Altı yüz tahliliye hesaplarındaki para kadar para ikramiyesi verileceğini» müşterilere vaid ve ilân etmiştir. Bankanın bu ilânı üzerine

tevdiat sahipleri ve bu meyanda dâvacı gösterilen plân dairesinde kur'aya iştirak etmek üzere Bankaya para yatırmış bulunmaktadır. Bankanın broşür halinde tab ve mevduat sahiplerine tevdiat sırasında tevzi ettiğini iddia eylediği 1952 yılı ikramiye plânında; mevduatın her bin lirası için bir kur'a numarası vermekle beraber küsuru için de ayrı bir kur'a numarası verileceği ve isabet vaki olacak numara için verilecek ikramiye miktarının azamî had-dinin bin lira olacağı gösterilmiş ve fakat küsurata taallük eden kur'a numarasına isabet vukuunda verilecek ikramiye miktarının ne olacağını ayrıca açıklanmamış ve bu kur'a için de aynı miktar ikramiye verileceği zehabını tevliit etmekte bulunmuş-tur. Dâvalı gazetede ki teklifiyle broşür-deki izahatının bu yanıltıcı durumunu müd-rik olduğundan kur'a keşidesinden bir gün evvel mevduat sahiplerine müdafaa veçhi-le izahatı havi «Dikkat» başlıklı yazılı plân göndermiş bulunmaktadır ki bu da müş-terileri celb hususunda Bankanın iyi ni-yetle hareket etmediğini göstermektedir. Bu itibarla gazetelerle vaki teklife ve tevzi ettiği broşürde verdiği izahata göre ban-kanın beher kur'a numarası için isabet eden tevdiat sahibine bin lira ikramiye tevzi etmesi icap edeceği ve Bankanın bu bin lira mes'ul olacağı düşünülmeksizin dâ-vacının bu miktar meblâğa müteallik iddi-asının da reddi cihetine gidilmesi usul ve kanuna muhalif ve dâvacının temyiz itirazları bu bakımdan varid bulunmuş oldu-ğundan temyiz olunan hükmün zikredilen sebeplerden dolayı BOZULMASINA itti-fakla karar verildi.

Çek, Poliçe ve Emre Muharrer Senetlerin Tedavül Şekillerile İlgili İçtihat

DÂVA : Dâvacı vekili, istihsal ettikleri haczi ihtiyatı kararının infazında müddeabihi temin edecek karşılık bulunmaması hasebiyle haczi ihtiyatının müstenidi bulun-an iki kıt'a çek bedeli tutarı 17.000 liralık alacak için iflâs yoluyla gerek şirket ve gerekse ortakların şahısları aleyhine yapılan takibe karşı şirketin fesih ve tasfiyeye girmesi hasebiyle itirazda bulunulmuş ve ortaklardan Ziya takibe karşı itirazda bulunmamış ve müvekkili şirketin alacağı çek-

lerle sabit olduğu cihetle itirazın ref'i ile müddeabih 17.000 lira mahkeme veznesine depo edilmediği takdirde borçlu şirket tasfiye halinde bulunması itibariyle borçlu şirket tasfiye halinde bulunması itibariyle borçlu şirketin ortaklarının şahsan iflâs-larına karar verilmesini istemiştir.

HÜKÜM : Dâvalardan Rene : Dâvacının hâdisede çek ve poliçe ve emre muharrer senetlere müteallik lora ve iflâs Kanununun 167 nci ve müteakip maddelerine

tevfikan bir takibe salâhiyetli olmadığını ve hâdisede bahis mevzuu çekler şirket tarafından keşide edilmiş ve çek muhatabı olarak da dâvacı gösterilmiştir. Dâvacı işbu çekler tutarını çekin hâmiline ödemiştir. Şimdi, ödediği bu çekler muhteviyatının, bu çeklerin çekilmesine sebep olan mü-nasebeti hukukiyeye keşideci durumunda olan hali tasfiyedeki şirket riayet etmemiş olduğu için tahsilini teminen iflâs yolile takip yapılmakta ise de; çok ödenmekle rolünü ikmâl etmiş olduğundan çeki ödeyenin, hâdisemizde dâvacının, aynı çekte istinaden bir takip yapamayacağı; ve şirket tasfiye memuru ise: Tasfiye normal seyrinde devam ettiği müddetçe ve şirket mevcudunun borçlara ademikifayesi sabit olmadıkça hali tasfiyedeki şirketin iflâsına karar verilmeyeceğini; ve dâvacı vekili işbu iddialara karşı bahis mevzuu çeklerle dâvalılar aleyhine iflâs talebiyle yapılması m. mâni. İcra ve İflâs Kanununun 16' ve müteakip maddelerinde, bir hüküm olmadığını söylemişlerdir.

Evveleminde tebarüz ettirilmesi gereken nokta şudur ki, Çek, polîçe ve emre muharrer senedlerin nazariyatta «normal tedavül» denen bir hususiyetleri vardır. Bunun ifade ettiği mâna, işbu kıymetli evrakın tarihi tanzim ile vücut bulduğu ve ödeme ile varlığının sona erdiği. Bu iki ân arasında, bu kıymetli evrak ciro suretiyle tedavül eder. Ödeme vuku bulur bulmaz, artık vesaik kıymetli evrak vastını

zayı eder. Çünkü ihdasındaki fonksiyonunu yapmış ve devresini ikmâl etmiş addolunur. Ve bu suretle hukukan kıymetli evrak olarak haiz olduğu vasfını zayı eden bu vesaik zilyedi için sadece bir ispat vasıtası haline gelir. Ve bir alacağı temsil etmek vasfı kalmaz. İşte durum bu olunca, dâvacının takip mevzuu ittihaz eylediği çekler, hamili tarafından muhatabından yani dâvacıdan tahsil edilmiş, şu suretle ihdaslarındaki fonksiyonunu ifa ederek devrelerini tamamlamış ve binaenaleyh muayyen bir paranın ödenmesi emri olan vasıflarını kaybetmişlerdir. İşbu çekler sadece zilyedi olan dâvacı tarafından muhteviyatı bulunan paraların çekler namiline ödendiğini tevsik eden birer ispat vasıtası haline düşmüşlerdir. Bu itibarla İcra ve İflâs Kanununun 167 ve müteakip maddelerine tevfiikan bir takibe mesned olamazlar. Eğer çekler ödenmemiş olsaydı çeklerin hamili ancak çekin muhatabı aleyhine veya muhatapta karşılık bulunmaması halinde keşidecisi aleyhine hamil bir takip yapabilirdi. Böyle bir durum hâdisemizde bahis mevzuu olmadığına nazaran dâvacının ödediği ve vazifesi sona ermiş bulunan ve birer ispat vasıtası haline inkılâp etmiş bulunan çeklerle dâvalılar aleyhine yaptığı bir hüküm ifade etmez. Bu itibarla her üç dâvalının aynı müdafaayı tekrar etmesi bakımından iflâs isteminin reddine karar verildiğini natiktir.

«T. İktisat Gazetesi»

Bankacılıkta Bünye Değişiklikleri

Banka Etüdleri Beynelmîl Enstitüsü tarafından yayınlanan bir rapora işaret eden gazeteler Batı Avrupa bankalarının 1938 - 1939 senelerindeki bilânçolarında vuku bulan değişiklikleri vermektedirler.

Bu değişiklikler her memleketin kendi bünyesine göre değişen hususî iktisadî şartların tesiri altında kalmışsa da, bir çok memleketlerde 1938 den beri müşterek bir temayül göze çarpmaktadır. Rapor, bunu, selâhiyetli makamların iktisadî faaliyeti

kontrolda daha ileri gitmelerine ve iktisadî inkişafın seyrini tesir altına almaya çalışmalarına ve para ihdasına bir hükümet finansmanı olarak gitmelerine atfetmektedir. Banka bilânçolarının tahlilinde kulanılan ehemmiyetli mihenklerden biri de, kasa mevcudu (Merkez Bankalarındaki dahil) ile verilen krediler arasındaki nisbettir. Aşağıdaki tablo bu nisbetlerin muhtelif memleketlerde nasıl değiştiğini göstermektedir :

	1938	1945	1948	1953
Belçika	13	6	7	6
Danimarka	10	45	18	15
Fransa	—	14	7	6
İngiltere	11	11	8	8
Hollanda	—	7	5	3
İtalya	17	47	21	20
Norveç	6	15	21	17
İsveç	14	5	8	10
İsviçre	34	9	13	14

1938 de yatırım fırsatları gayri kâfi idi. Harp esnasında Devlet tahvillerine yapılan yatırımlarda büyük bir artış olmuş ve paraya kabili tahvil senetlerin çokluğu likit paraya olan ihtiyacı azaltmıştır. Danimarka ve Norveç gibi bu kabil memleketlerde enflasyon, kasa mevcutlarının göze çarpar şekilde artmasına sebep olmuştur. Harpten beri Belçika ve İtalya'da paranın krediye nisbeti aşağı yukarı sabit idi. Bu nisbet Danimarka, Fransa ve Hollanda'da düşmüş, Norveç, İsveç ve İsviçre'de ise yükselmiştir.

1938 den beri vâki en büyük bünye değişikliği, Devlet tahvillerine yapılan yatırımların nisbetinin artması teşkil etmektedir. Harp esnasında Norveç ve Belçika'da bu yatırımlarda vâki olan artış bilhassa göze çarpar şekilde idi. Devlet tahvillerinin 1930 dan evvel gayetle az bir rol oynadığı İsveç ve İsviçre gibi memleketlerde dahi bunların aktife nisbeti 1938 de % 3 iken 1945 de % 25 e çıkmıştır. Harp sonrası senelerinde Devlet tahvillerine yapılan yatırımlar, bankaların ticaret ve sanayie daha fazla kredi temin etmeleri dolayısıyla daha fazla kredi temin etmeleri dolayısıyla azalmıştı. Devlet tahvillerine yapılan yatırımlar aşağıda görüleceği ve hâlâ harpten öncekinden daha fazladır :

	1938	1945	1948	1952
Belçika	16	48	51	47
Danimarka	6	18	18	10
Fransa	—	—	21	19
İngiltere	37	63	57	50
Hollanda	—	73	68	58
İtalya	18	25	18	14
Norveç	12	62	29	13
İsveç	3	24	7	13
İsviçre	3	26	16	13

Bankalar tarafından verilen kredilerin hacimlerine gelince, harp esnasında bankaların Devlet tahvillerine yatırımları, hükümetlerin enflasyon yatırımları yüzünden çok artmış ve hususî teşebbüse verilen krediler ise azalmıştır. Harpten sonra vaziyet tamamiyle tersine dönmüş, iktisadî faaliyetler arttığından ticaret ve sanayie verilen krediler de artmıştır. 1952 de bankaların verdikleri kredilerin aktiflerine nisbetindeki büyük fark, aşağıdaki tablo da görüleceği ve hile, muhtelif memleketlerdeki banka sistemlerinin bünyevî farklarından ileri gelmektedir.

	1938	1945	1948	1952
Belçika	44	16	29	30
Danimarka	66	24	57	64
Fransa	—	—	59	60
İngiltere	40	16	22	27
Hollanda	—	9	16	24
İtalya	42	21	45	47
Norveç	63	17	43	57
İsveç	72	64	78	72
İsviçre	52	44	53	57

Bundan sonra, bankalar tarafından verilen kredilerin sermaye ve ihtiyatlara nisbetine geçen rapora göre, bankaların sermayelerinin en belli başlı vazifesi alacaklılarını yatırımlardan doğan zararlara karşı korumaktır. Hangi yatırımın zarar husule getirebileceğine karar vermek zor olduğundan yukarıdaki hesaba sadece krediler ile reeskontlar alınmıştır. Uzun vâdeli Devlet tahvillerinin gayri müsait şartlarla ve vakitsiz olarak satıldıkları zaman bilhassa zarar husule getirdikleri müşahade edilmiştir. Aşağıdaki tablo, verilen kredilerin bankaların sermayesine ve ihtiyaçlarına nisbetini göstermektedir :

	1938	1945	1948	1952
Belçika	32	28	23	21
Danimarka	23	30	17	16
Fransa	—	—	4	4
İngiltere	14	18	11	9
Hollanda	—	92	77	51
İtalya	21	10	2	3
Norveç	22	34	14	10
İsveç	17	14	13	11
İsviçre	28	25	16	14

(B.I.S.)

İhracat finansmanında beynelmilel rekabet

N. Z. Z. gazetesi, Beynelmilel İmar ve Kalkınma Bankası Başkanı Mr. Black tarafından bankanın son senelik toplantısında yapılan bir beyanatı neşretmektedir. Mr. Black, ihracat finansmanındaki — bilhassa sermaye malları mevzuunda — görülen artışa işaret etmektedir. İhracatçıların piyasa mücadeleleri gittikçe daha fazla orta vâdeli teslimat kredileri sahasında temerküz etmeğe başlamıştır. Fiyat, kalite ve teslim müddeti ehemmiyetlerini kaybetmişlerdir. Neticede, teslimat kredileri çok serbestçe yapılmış, rekabet tesiriyle gayri müsait kredi vâdeleri verilmiş ve ihracat kredileri başka çeşit finansmanları temin için verilmeğe başlanmıştır. Bu artış tehlikeli bir seviyeye kadar varmıştır.

Gazetenin yazdığına göre, Mr. Black'in ifade ettiği bu tehlike vârit değildir. Zira, sermaye malları alan memleketler kendilerine dışarıya verdikleri teslimat kredilerine geniş kaynaklar tahsis etmek gibi ağır bir ticarî külfet yüklüyorlar. Böylece emirlerindeki beynelmilel tediye vasıtaları mevcut istedikleri karşılamağa gayri müsait bir hale gelmektedir. Bu yüzden tediyeler geriye bırakılmakta ve ticarî borçlar, ister konsolide edilmiş ister ödenmiş olsun alacaklının kaybına sebep olmaktadır. Meselâ Brezilya'nın ticarî borçları, geçen sene, 10 Milyar Kruzero idi ve Amerikan ihracat - İthalât Bankası sadece Amerikan alacakları için 300 milyon dolarlık kredi vermek zorunda kaldı. Mamaafih, kredi sahasındaki beynelmilel rekabet artmakta devam etmektedir. Bünyeleri itibarile sermaye piyasasında, uzun vâde ile finanse edilmeleri lâzım gelen inkişaf projelerinin beş yıl gibi orta vâdelerle finanse edilmeleri en büyük güçlüğü teşkil etmektedir. Bu da borcun ödenmesini, yatırımın henüz meyvalarını vermeğe başlamadığı bir zamana isabet ettiriyor. Bundan başka, orta vâdeli kredi alan memleketler, amortisman tediyelerini kısa müddetler zarfında yapmak gibi bir güçlükle de karşı karşıya kalıyorlar.

İhracatçıların kendileri tarafından ve-

riilen kredilere tahsis edilen geniş kaynaklar, bir taraftan beynelmilel sermaye piyasasında uzun vâdeli krediler elde etmek güçlüğü ile karşı karşıyadır ve diğer taraftan, ihracat kredileri gayetle kolay bir şekilde elde edilebilmektedir. Tatbikatta uzun vâdeli ihracat kredileri vermek düşünüldüğü kadar mühim değildir ve bu kredile daima, hükümetler veya bu işle tavzif edilen teşekküllerce verilmektedir. Orta vâdeli ihracat kredileri mevzuundaki rekabet o hale gelebilir ki, mübayaayı yapan memleket teklifin cazibesine kapılarak normal şartlar altında girişmeyeceği yatırımları yapmağa kalkar. Hattâ, bu arada, tehlikeli yatırımlarda bile bulunur.

Bu rekabet bir az da, bir çok memleketlerde Devletçe verilen teminatlar neticesinde meydana gelmektedir. İhracatçı firmalar aynı zamanda, yabancı memleketlere verdikleri açık kredilerin ve âmme istikrazlarının kendi memleketleri iktisadiyatına olan tesirlerini de bilmek isterler.

İmar ve Kalkınma Bankası ve Bankacılık Etüdleri Beynelmilel Enstitüsü bu hususta bazı tedbirler teklif etmektedirler. Verilen kredilerin hiç bir zaman beş sene vâdeyi aşmaması âmir bir anlaşma kabul edilmesi, uzun vâde ile itfa edilmesi gereken yatırımların ihracat kredileriyle değil de uzun vâde ile ve sermaye piyasaları kanalıle finanse edilmesi, teklif edilen bu tedbirler arasındadır. Beynelmilel İmar ve Kalkınma Bankası bu fikre iştirak etmiş ve uzun vâdeli bir kaç kredinin birleşmesi halinde, tediyeinin ilk kısmının ifasını ticaret bankalarına bırakmış ve finansmanın geri kalanını kendi üzerine almıştır.

Beynelmilel İmar ve Kalkınma Bankası ve Bankacılık Etüdleri Beynelmilel Enstitüsü orta vâdeli kredilerle meşgul olacak bir teşekkül kurmak için çalışmalarına başlamışlardır. (B. I. S.)

İhracatın finansmanı için hususî bir müessese kuruluyor

Öğrenildiğine göre, Chase National Bank ve İhracat - İthalât Bankası, teğizat malzemesi ihracatını finanse etmek için büyük sermayeli bir şirket tesisi ta-

sarısı ile meşgul olmaktadırlar.

Bu yeni şirket, Amerikan ihracatçılarına orta vâdeli kredi sağlayacaktır.

Yüksek dereceli hükümet memurları, müzakerelerin müspet olarak ilerlediğini söylemekte iseler de teferruat vermediği red-detmektedirler, Mamafih, öğrenildiğine göre, Chase Bank, kurulacak şirketin mühim miktarda ikrazatta bulunmasını istemektedir. Bunlar, İhracat - İthalât Bankası tarafından garanti edilecektir. Bu Bankanın Statüsüne göre, ihracata verilen ikrazat miktarının % 100 üne kadar garanti verilebilir.

Chase National Bank'ın tasarısı Hükümet tarafından kuvvetle desteklenmektedir. Çünkü, hususi ikrazatı devlet finansmanının yerine ikame edecektir.

(Agefi)

Brezilya, Newyork'un ticaret bankalarından bir istikraz istiyor

Brezilya, sür'atle vahamet kesbeden dolar tediyelerini karşılamak için, Newyork'un ticaret bankalarıyla bir istikraz akdetmek üzere müzakerelerde bulunmaktadır.

Brezilya'nın alacağı kredinin yekûnu henüz tesbit edilmemiştir. Brezilya, Federal Reserve Bank nezdinde 157 milyon dolarlık bir altın ihtiyatına sahiptir ve bunu, talep ettiği istikraza karşı garanti göstermeğe hazırdır. Brezilya, önümüzdeki aylarda vâdesi gelecek olan poliçeleri ödemek için, bu istikraza muhtaçtır. Ayrıca, 1955 yılı başında, Hükümetin muhtemelen Export - Import Bank'ın bir yardımına müracaat edeceği de sanılmaktadır.

Brezilya'nın aylık dolar açığı, hâlen bilinmemekle beraber, bu açığın evvelce tahmin edilenden çok daha mühim olduğu na inanılmaktadır.

Ekim ayında yapılan tediyeler hakkındaki bir rapora göre, Ekim ayı açığı, Eylülde nazaran muazzam derecede yüksektir. Açık, son aylarda yapılan resmî tahminlerle aşmaktadır. Zira, kahve ihracatı saye-

sinde elde edileceği ümit edilen kazanç gayri kâfi ve hayal kırıcı olmuştur.

Mevzuubahis istikraz, Maliye Vekili'nin son iki ay zarfında başvurduğu ikinci müstacel krédidir. Eylülde, Federal Reserve Bank'tan, bir sene vâde ile, 160 milyon dolar istikraz etmişti. Bunun yarısı, evvelce mevcut olan ve istikrazın temdidini, yarısı ise yeni bir istikrazı teşkil etmektedir. Anlaşıldığına göre, Brezilya şimdiden, Eylülde elde ettiği krediyi bitirmiştir.

(Agefi)

Bir beynelmilel banka kurulacak

ZAFER gazetesi Anadolu Ajansına atfen New York mahreçli aşağıdaki haberi neşretmektedir :

Birleşmiş Milletler İktisadî Komisyonu Beynelmîlel bir malî şirket kurulması lehinde Türkiye, Fransa, Birleşik Amerika ve Brezilya dahil olmak üzere dokuz memleket tarafından verilen bir karar suretini Sovyet blokuna dahil beş memleketin muhalif reylerine mukabil ittifakla kabul etmiştir.

Kabul edilen bu takrîre beynelmîlel bankanın Birleşmiş Milletlerde izhar edilen görüşler ile mevcut malî müesseselerin çalışma şekillerini gözönünde tutarak bu malî şirket için bir statü tasarısı hazırlaması istenmektedir.

Gene aynı takrîrde hazırlanacak bu statünün tetkik edilmek üzere bu teşebbüse iştirak eden memleketlere gönderilmesi ve kendilerinden şirketin kurulması için gerekli sermayeyi tesis için ne miktar müzaheretle bulunabileceklerinin sorulması da bu bankadan talep edilmektedir.

Bundan maada takrîr, iktisadî ve sosyal konseyden genel kurulun gelecek devresine sunulmak üzere bir rapor hazırlanmasını temenni etmektedir.

Takrîrin kabulünden evvel yapılan müzakereler sırasında söz alan bir çok hatipler kurulacak beynelmîlel malî şirketin beynelmîlel bankaya bağlı bir teşekkül olarak çalışması lüzumu üzerinde durmuşlardır.

**İthalât - İhracat Bankası teşhizat
malzemesi ihracatçılarına
kredi**

Haber alındığına göre, İhracat - İthalât Bankası, bu hafta, teşhizat malzemesi ihraç eden iki Amerikan firmasına, dış piyasalarda gitgide artan ecnebi rekabetine karşı koyabilmeleri için kredi verecektir.

Kredi sağlayan firmalardan biri, ziraat malzemesi, diğeri ise buharlı makine imâl etmektedir.

Bu teşebbüs, 20 senedenberi ilk defa olarak yapılmaktadır. Böylece, Amerikan firmaları, Atlantik ötesinde yapacakları satışları finanse etmek için, bankanın sermayesine başvurabileceklerdir.

Bankanın bu kararı almasına sebep, ihracatçıları tarafından yapılan müteaddit şikâyetlerdir. Amerikan tüccarları, İngiliz, Fransız, Alman ve diğer rakiplerin sağladıkları kredileri temin edemediklerinden, müşterilerini kaybetmekten şikâyetçi idiler.

Zannedildiğine göre, 10 milyon dolara baliğ olacak bu iki kredi, bir başlangıç teşkil edecektir.

(Agefi)

**İSRAİL DEVLETİNE AİT 350 MİLYON
DOLARLIK TAHVİLÂTIN SATIŞA
ÇIKARILMASI**

Menkul Kıymetler ve Kambiyo Murakabe Komisyonu, İsrail Devletine ait 350 milyon dolarlık % 4 faizli tahvilâtın ihracına müsaade etmiştir. Amerika'daki İsrail'i Kalkındırma ve Finansman Kuruluşunun idaresinde yapılacak olan bu satış 26 Martta başlayacaktır.

(Agence Economique et Financière)

**BEYNELMİLEL İMAR BANKASI
AVUSTURALYA'YA 54 MİLYON
DOLARLIK BİR İKRAZDA
BULUNDU**

B. I. R. Avusturalya'ya 15 sene müddetle ve % 4 faizli 54 milyon dolarlık bir

ikrazda bulunmuştur. Bu kredi ziraatin geliştirilmesine, Avusturalya ormanlarının işletilmesine olduğu kadar demiryolu ve hava nakliyatının ve elektirik enjisinin de daha geniş sahalara yayılmasına sarfedilecektir.

Bu, mezkûr Bankanın Avusturalya'ya verdiği üçüncü kredidir. Böylece Avusturalya'nın bugüne kadar aldığı kredilerin yekûnu 204 milyon dolara baliğ olmuştur.

(Agence Economique et Financière)

**BİRLEŞİK AMERİKA VE AMERİKA-
LILARARASI BANKA**

Birleşik Amerika, Lâtin Amerika milletlerine Beynelmîlel Bankanın ve İhracat-İthalât Bankasının, kıymetlendirme tasarılarının finansmanı için ikraz edilmek üzere milyonlarca dolar ihtiyatı mevcut olduğunu bildirmiştir.

Hazine Vekil yardımcısı Mr. Overby, Lâtin Amerika'nın tabii servetlerini kıymetlendirmek için senevi 1 milyar dolar ikraz edecek bir müessesenin teşkili teklifine muhalefet etmiştir.

Mr. Overby bu beyanatı, Amerikalılar arası İktisadi Konferansta, Birleşik Amerikanın kâfi derecede yardımda bulunup bulunmayacağı ve Lâtin Amerika devletlerine asgari bir fiat kabul edip etmiyeceğine dair hararetli müzakereler devam ederken yapmıştır.

Fiatların garantisine gelince; Amerikan Delegatesi, Amerikan ekonomisinin böyle bir fiat tesbitine muktedir olamayacağını açıklamıştır. Halbuki Mr. Overby'nın beyanatından biraz evvel Şili Merkez Bankası Umum Müdürü söz alarak, Amerikan milletlerini, iktisadi gelişmeyi mümkün kılacak Amerikalılararası bir Bankanın tesisine davet etmişti.

Buna karşılık, Birleşik Amerika delegasyonu, böyle bir projeye kredi tahsis etmeyi reddederek, Cenubi Amerika Milletlerinin bu bankayı kendi kaynakları ile tesis etmelerini istemiştir.

(Agefi)

Türkiye Bankacılar Cemiyeti'ne Ait Heberler

Dergimizin 17 - 18 inci sayılarından sonra geçen zaman zarfında Türkiye Bankacılar Cemiyetine ait aldığımız haberleri neşrediyoruz :

Mesleğimizin büyük bir boşluk ve ihtiyaçlarından birini teşkil eyleyen,, büyük bir gecikme ve zorlukla kurulan cemiyetin gerek merkez, gerek taşra teşkilâtında başarılı çalışma ve gelişmenin kendini gösterdiği memnuniyetle müşahade olunmaktadır.

Şubeler :

Bu devre zarfında memleketimizin ve bankacılığının mühim merkezlerinden biri olan İzmir ile Eskişehir vilâyetlerinde cemiyetin şubeleri kurulmuştur. Bu şubelerin kurucularının ve idare heyetlerine giren bankacılarımızın isimlerini haberlerimizin sonunda veriyoruz. Kendilerini bu hayırlı teşebbüslerinden dolayı meslek namına candan tebrik eder; başarılar dileriz. Bu suretle Bankacılar Cemiyetinin şube adedi onbiri bulmuştur.

Bu arada Zonguldak, İzmir ve İskenderun şubelerinin açılmasına da teşebbüs edilmiş bulunmaktadır. Gösterilen alâka ve tempoya göre şube adedinin pek yakında daha da çoğalacağı kuvvetli bir ümittir.

Merkez :

Mesleğimizin mazisine nazaran senelerdenberi bir türlü kurulamayan ve geçen zaman cemiyetimizin taazzuv ve inkişafının da, pek kolay ve sür'atli olamayacağı şüphesizdir. İsticaldense dikkatli ve emin adımlar atarak muvaffakiyetleri tehlike ve akamete uğratmamanın da, pek haklı ve isabetli olarak, o kadar dikkat edilecek bir keyfiyet telâkki olduğu anlaşılmaktadır. Yaz tatilinden sonra muntazam bir toplanma ve çalışma imkânına kavuşan cemiyet idare heyeti, sonbahardan itibaren sıkı ve sistemli bir çalışmaya başla-

mıştır. Bu prensip ve azimle her hafta muntazaman toplanan idare heyeti, cemiyetin çalışmaları, alacağı şekil ve istikâmet üzerinde beliren muhtelif tasavvur ve düşünceleri ve bilhassa günün imkân ve şartlarını nazarı itibare almak suretiyle heyet üyelerinden *** bu konudaki müzakerelere esas olmak üzere bir çalışma raporu hazırlanmıştır. Bu raporun görüşülmesi sonunda; mesleki sahada seri konferanslar verilmesine karar verilmiş ve tatbikata geçilmiştir. (°) Bir bankacılık kursu açılması mevzuunda da ayrıca tetkikler yapılmaktadır. Sosyal alanda da, meslekdaş ve üyeler arası toplantılar yapılmasına karar verilmiş ve teşebbüse geçilmiştir. Ayrıca bu işlerle uğraşacak hususî komiteler de kurulmuştur. Bütün bu çalışmaların üstünde olarak ve ilerideki çalışma ve teşebbüslere imkân sağlaması bakımından bir lokal temin etmek hususu da ön plâna alınmış ve imkânları aranmağa başlanmıştır. Hülâsa, bütün üyelerin, üzerlerin hususî vazife olarak cemiyet işlerini yürütmeğe candan gayret sarfettikleri anlaşılmaktadır. Bu arada cemiyet işlerinin yürütülmesinde büyük bir alâka gösteren ve ötedenberi cemiyetçi çalışmalarıyla memleketimizde tanınmış olan Halk Bankası Umum Müdürü Sayın Nusret Uzgören'in ciddî ve sıkı çalışmalarını herkesin dikkat ve takdir nazarlarını çekmiş bulunmaktadır.

T. Bankacılar Cemiyeti, Türk Bankacılığının kurucusu ve büyüğü olan Reisi-cumhurumuz Sayın Celâl Bayar'a takdim olunmuştur. Buna ait haber dergimizin baş sayfasına derc ettiğimiz resim sahifesinde yer almıştır. Sayın Cumhurreisimizin cemiyete gösterdiği iyi kabul ve ilgi cemiyetimiz için en hayırlı ve kayde şayan bir haber ve müjde olarak kayde lâ-yktır.

(Banka)

(°) S. Prof. Dr. Muhlis Ete'nin verdiği konferans aynen neşrolunmuştur. Gelecek konferans ta yakında verilecektir.

Bilindiği gibi Tüzüğümüzün (2) inci maddesinde Cemiyetimizin kuruluşundaki maksat ve gayeler :

1 — Bankacıların meslekî bilgilerini artırmak (c)

2 — Bankacılık Enstitüsünün kurulmasına yardım etmek (d)

3 — Bankacılık mesleğinin memleket-te genişlemesine yardım etmek (b)

4 — Memleket içinde dışındaki Bankacılık hareketlerini takip etmek ve âzalarına bildirmek (e)

5 — Bankacılar arasından manevî ve maddî dayanışmayı artırmak (a) olarak gösterilmiştir.

Bu maddelerden mülhem olarak Cemiyetimizin çalışma istikâmetini :

a — Meslekî kültür,

b — Sosyal ve meslekî birlik sahasında toplamak ve ifade etmek mümkün-dür.

Meslekî kültür sahasındaki çalışma ve Hizmetlerimiz

Meslekî Kültür sahasındaki çalışma ve hizmetlerimizi bugünkü ve gelecekteki im-kânlarımıza göre :

1 — Bir lokalimiz olmadığına göre şimdilik umumî yerlerden (Sayın Nusret Uzgören'in tahsis eylediği yerden) istifade ederek, ayrıca yapılacak bir programla münakaşalı ve münakaşasız konferanslar verebiliriz.

2 — Mesleğimiz için çok mühim olan Bankacılık Enstitüsünün kurulmasına çalışılmakla beraber bir Bankacılık Kursu açarak âzalarımıza bir program dahilinde «Umumî Bankacılık malûmatı» vermenin de mühim ve başarılı bir çalışma olacağı düşüncesindeyim.

Bu konuda tatbiki sahadaki meslekî bilgileriyle beraber nazarı malûmata sahip ve etütleri bulunan meslekdaşlarımızdan öğretmen ve konferansiyeler olarak istifade etmek kabildir. Kurs için Üyelerimizden bir ücret almak ve öğretmenlerin mesai-lerini değerlendirmek de kabil olur. Kurs üyelerimize tahsis edileceği için bu Kurs-

dan istifade etmek isteyenlerde üye olacaktırlar.

3 — Lokalimiz olduğu zaman hemen bir kütüphane kurmak üyelerimizin müta-lâasına tahsis etmek zaruridir.

Bu lokalimizin kurulmasında tahakkuk ettirilecek bir iştir.

4 — Neşriyat yapmak : Cemiyetimizce Bankacılığa ait neşriyat yapılması da düşünülebilir. İleride Bankacılık Kursu kurulduğu zaman — Milli Bankacılık ve mevzuatımıza göre tertipleneceğinden — derslerini kitap halinde de neşredip taşradaki kursdan istifade edemeyen Üyelere vermek oldukça faydalı olur sanırım.

5 — Bildiğimiz gibi şimdilik Cemiyetimizin yayın organlığı vazifesine memnuniyetle tahsis edilen Banka Dergisi dünya'da ve Türkiye'de bankacılığı ilgilendiren haberler servisiyle memleket içinde ve dışındaki Bankacılık haberlerini mehma-emkân yaymağa çalışmaktadır. Bu servimiz tekâmül ettirildikçe cemiyetimizin bu amacına daha geniş ve vasıflı hizmetler görebileceğimizi ummaktayız. İleride Cemiyetimiz yukarıki maddelerde anlatılan faaliyetleri kurup genişlettikçe bu sahada da faydalı hizmetler görebilecektir.

B — Sosyal ve meslekî birlik sahasındaki çalışma ve hizmetlerimiz :

Henüz bir lokalimiz olmadığına göre, Bankacıların tanışma ve toplantılarını lokal tedarikine kadar geçen sene olduğu gibi uzamıyan fasıllarla toplantılar tertip etmektedir. Zamanımızın cemiyet ve insanları çalışmakla beraber sosyal münasebetlere de ziyadesiyle muhtaç ve meyyal olmaları itibarıyla bu sahayı da hiç ihmal etmemek lâzımdır. Münasip bir lokalimiz olduğu takdirde arkadaşların daimî olarak toplanmaları ve hasbihalleri daha geniş sahadada kabil olacaktır. Bu itibarla bu işin teferruatını lokal teminine bırakmak ve ondan sonra düşünmek yerinde olur.

Tüzüğümüz 2. maddesinin a fıkrasında bahsi geçen Bankacılar arasında maddî ve manevî dayanışmayı artırmak yolunda ifade ettiğimiz meslekî birlik ve

arkadaşlarımızın derd ve ihtiyaclarına de-
lâlet etmek keyfiyeti de şimdilik ileride
taazzuv edip büro vesair teşkilâtımız ku-
rulduktan sonra organize ve tahakkuk et-
tirilebilecek bir mevzu olarak mütalâa ve
kabul etmek doğru olur. Mamafih şimdilik
zuhur edecek münferit vakaları nazara
almak icabını yapmak pek tabii kabil olan
ve ihmalı gerekmeyen bir hususdur.

Yukarıda bu günün imkânlarına göre
kabataslak ortaya koyabildiğimiz çalışma-
larımızın esası, evvel emirde aşağıda arz
edip ehemmiyetle üzerinde duracağımız
iki hususun tahakkukuna vabestedir dü-
şüncesindeyiz şöyleki :

1 — Her ne bahasına olursa olsun
azami gayret sarfederek bir lokal temin
etmek olmalıdır.

TÜRKİYE BANKACILAR CEMİYETİ İZMİR ŞUBESİ

KURUCU AZALAR LİSTESİDİR

Adı ve Soyadı	Banka İsmi ve	Vazifesi
Kemal San	T. C. Ziraat Bankası	Müdür Muavini
Davut Giresunlu	» » » »	» »
Nejat Halulu	» » » »	» »
Nurettin Ather	» » » »	Şef Muavini
Cumhur Yeygel	» » » »	Memur
Reşat İzdeş	» » » »	Vezneci
Nezih Falay	» » » »	Memur
Emin Yakuphanogullarından	» » » »	»
Ali Güleralp	» » » »	»
Haydar Danışment	» » » »	»
Kudret Perktas	» » » »	»
Hamdi Ebegil	» » » »	»
Enver Altınöz	» » » »	Baş Veznedar
Nezih Özkeskin	» » » »	Vezneci
Halit Başkalpakçı	» » » »	Memur
İsmail Sezmener	» » » »	»
Muzaffer Ayhan	» » » »	»
Dündar Abanozoğlu	» » » »	»
Behçet Başak	» » » »	Muhasebeci
Sevim Şirlner	» » » »	Şef Muavini
Süleyman Koray	» » » »	Muhasebeci Muavini
Kemâl Atakay	» » » »	Memur
Hayriye Tekeoğlu	» » » »	»
Albert Alazraklı	» » » »	Şef
Rukiye Görgeç	» » » »	»
Kâzım Keser	Türk Ekspres Bankası	Müdür
Sami Yülgören	Akbank	Ticari Krediler Şefi
Mustafa Alkanlar	»	Tevdiat Şefi
Bervin Hepataç	»	Ticari Krediler Muavini
Vecdi Gerçekler	Denizcilik Bankası	Şef
Veysel Oğuz	» »	»
Şahap Kebare	» »	»
Nejat Güler	Sümerbank İzmir Şubesi	Memur
Orhan Aygüden	» » » »	»
Süheylâ Kolday	T. C. Ziraat Bankası	»
Nafiz Ergezen	T. C. Merkez Bankası	»
Tevfik Sirmen	» » » »	Şef
Nejat Tunk	» » » »	Memur

Adı ve Soyadı	Banka İsmi ve	Vazifesi
Eşref Pekelman	T. C. Merkez Bankası	Şef
Güzin Toparlak	> > >	Memur
Atilla Acar	> > >	>
Sadı Bayu	> > >	>
Celâl Gürsel	> > >	Şef
Baha Gürsel	> > >	>
Fadıl Sezgin	Türkiye İş Bankası	Memur
Celâl İrtem	T. C. Ziraat Bankası	Şef
Orhan Dünyaogulları	T. C. Ziraat Bankası	Veznedar
Mürtaza Eden	Türkiye Kredi Bankası	Muhasebeci
Enveri Amırac	Osmanlı Bankası	Şef
İlyas Katolon	Osmanlı Bankası	>
İlhan Uluscu	T. İş Bankası Yenigün Ajansı	>
Emel Giray	Yapı Kredi Bankası	Memur
Nezihi Altıok	Türkiye Garanti Bankası	>
Talât Erhan	Türkiye Emlak Kredi Bankası	>
Sami İnan	Akbank	>

İ D A R E H E Y E T İ

Reis	: Davut Giresunlu	T. C. Ziraat Bankası Müdür Muavini
Reis Vekili	: Tevfik Sirmen	T. C. Merkez Bankası Tahsisler Şefi
U. Kâtip	: Rukiye Görgeç	T. C. Ziraat Bankası Memur
Muhasip	: İlhan Ulusçu	Türkiye İş Bankası Yeni Gün Ajansı Şefi
Faal Âza	: Mecdi Gerçekler	Denizcilik Bankası İzmir Şubesi Şefi
> >	: Nafiz Ergezen	T. C. Merkez Bankası Memuru
> >	: İsmail Sezmener	T. C. Ziraat Bankası Memuru
Yedekler	:	
	Sami Yılğören	Akbank Ticari Krediler Şefi
	Kâzım Keser	Türkiye Ekspres Bank Müdürü
	Nezihi Altıok	Garanti Bankası Şadırvanaltı Memuru
	Enveri Âmiral	T. C. Ziraat Bankası Şefi

M U R A K I P L A R

	Celâl İrtem	T. C. Ziraat Bankası Şefi
	Nurettin Ather	T. C. Ziraat Bankası Şef Muavini
	Cumhur Yeygel	T. C. Ziraat Bankası Memuru
Yedekler	:	
	Mustafa Alkanlar	Akbank Tevdiat Şef Muavini
	Şahap Kebare	Denizcilik Bankası Muhasebe Şef Muavini
	Emel Giray	Yapı Kredi Bankası Memuru

Türkiye Bankacılar Cemiyeti Eskişehir Şubesi Kurucular Hey'etinin Kuruluş Tutanağı

Türkiye Bankacılar Cemiyetinden alınan selâhiyet ve 26/5/1954 tarih ve 12 sayılı kararına istinaden mezkûr Cemiyetin Eskişehir Şubesinin açılması maksadiyle aşağıda isim ve ikametgâhları yazılı kurucular hey'eti 19/10/1954 tarihine tesadüf eden Salı günü saat 17 de Türkiye Emlâk Kredi Bankası Eskişehir Şubesinde toplan-

mış atide yazılı olduğu üzere karara varmıştır.

1 — Cemiyetin Eskişehir Şubesinin açılması uygun görülmüştür.

2 — Kuruluş İdare Hey'eti asil ve yedekleriyle murakıpların asil ve yedeklerinin gizli reyile seçimi yapılmış olup bunların isimleri ile meşguliyetleri ve ikametgâh adresleri aşağıda gösterilmiştir:

KURUCULAR HEY'ETİ

Adı ve Soyadı

Fahri Günay
Hakkı Tiryaki
Cevat Baykara
Nahit Gürevin
Kemâl Pekkan
Sabahattin Ertürk
Ömer Ünel
Behiç İzgi

İ ş i

T. C. Ziraat B. Eskişehir Şb. Müdürü
Osmanlı Bank. Eskişehir Şb. Müdürü
T. İş Bankası Eskişehir Şb. Müdürü
Yapı ve Kredi Bankası Eskişehir Şb. Müdürü
Akbank Eskişehir Şubesi Müdürü
Pancar Kooperatif Bankası Genel Md. Muavini
T. Ticaret Bankası Eskişehir Şb. Müdürü
Pancar Kooperatif Bankası Merkez Müdürü

Türkiye Bankacılar Cemiyeti Eskişehir Şubesi İdare Hey'eti İsil ve Yedek Üyeleriyle Murakıplar Asil ve Yedek Üyelerinin İsimlerini Gösterir Listedir

İdare Hey'eti Asil Üyeleri

Fahri Günay
Hakkı Tiryaki
Cevat Baykara
Nahit Gürevin
Sabahattin Ertürk
Ömer Ünel
Cahit Aldanmazlar

T. C. Ziraat Bankası Eskişehir Şubesi Müdürü
Osmanlı Bankası Eskişehir Şubesi Müdürü
T. İş Bankası Eskişehir Şubesi Müdürü
Yapı ve Kredi Bankası Eskişehir Şubesi Müdürü
Pancar Koop. Bankası Genel Md. Muavini
T. Ticaret Bankası Eskişehir Şb. Müdürü
T. Emlâk Kredi Bankası Eskişehir Şb. Müdürü

İdare Hey'eti Yedek Üyeleri

Behiç İzgi
Dündar Özbil
Salm Kurtel

Pancar Koop. Bankası Merkez Müdürü
T. Ticaret Bankası Eskişehir Şb. Müdür Muavini
Akbank Eskişehir Şubesi İkinci Müdürü

Murakıplar (Asil Üyeler)

Bektaş Erdem
Ahmet Kabadayı
Necmettin Eldem

T. İş Bankası Eskişehir Şb. Müdür Muavini
T. C. Ziraat Bankası Eskişehir Şb. Muhasebecisi
Halk Bankası Eskişehir Şb. Küçük Sanatlar Şefi

Adı ve Soyadı	İ ş i
Mesul Balcı	Eskişehir Halk Bankası Küçük Sanatlar Şefi
Mustafa Sezgin	T. Emlâk Kredi Bankası Eskişehir Şb. Md. Vv.
Azmi Akın	T. İş Bankası Eskişehir Şubesi Muhasebecisi
Cahit Aldanmazlar	T. Emlâk Kredi B. Eskişehir Şubesi Müdürü
Bektaş Erdem	T. İş Bankası Eskişehir Şubesi Müdür Muavini
Azmi Akın	T. Emlâk Kredi B. Eskişehir Şb.sı Md. Muavini
Fethi Başeden	T. Emlâk Kredi B. Eskişehir Şb.sı Muhasebecisi
Sezal Tunalı	T. Emlâk Kredi B. Eskişehir Şb.sı Muamelât Şefi
Ahmet Kabadayı	T. C. Ziraat B. Eskişehir Şb. sı Muhasebecisi
Dündar Özbil	T. Ticaret B. Eskişehir Şb. sı

KİTAPLAR

Meslekî Yayınlar

Atalay MÜSTAFÂ : Türk Millî Bankacılığı (Bankacılık ve Tarihçesi) Ankara, 1954 Yıldız Matbaası 212 sah. Fiyatı 5 lira.

Aka DOĞAN : Modern Ticaret Bankacılığı İstanbul 1954. Pulhan Matbaası 120 sah. Fiyatı 4 lira.

İffet NİGÂR : Bankalarda muvaffakiyetin sırrı Ankara 1954 Desen Matbaası sah. 244, Fiyatı 7,5 lira.

Tumay TURHAN : Dış Ticaret Bankacılığı Tuynun Yayınevi sah. 91, Fiyatı 7,5 lira.

Türk Bankacılığının Belli Başlı Davaları

(Bankacılık Politikamız) *

Prof. Dr. Muhsin ETE

- I — Tblğin mevzuu ve çerçevesi
- II — Bankacılığımızın mahiyet bakımından istihalesi
- III — Mall Müesseselerimiz ve finanse ettikleri kredisahalaları
- IV — Bankalarımızda tedahül san'at
- V — Banka firmasının hakiki banka mevzularına tahsis edilmesi
- VI — Bankaların ve Şubelerinin kuruluş yerleri
- VII — Bankalarımızda personel davası
- VIII — Bankalarımızın ikramiye veya piyango işleri
- IX — Banka işletmeciliğine müteallik bazı teknik meseleler
- X — Devletle banka arastındaki münasebet (bankalarımızın mürakebesi)
- XI — Bankacılık sahasında mesleki teşekküllerimizin rolü

Muhterem arkadaşlarım,

I — Tblğin mevzuu ve çerçevesi :

Memleketimizde de kuruluşunu büyük bir memnurlukla karşıladığımız (Türkiye Bankacılık Cemiyeti) ilk mesleki toplantısını yaparken benden bir konuşma istenmesi, bu mevzuda çok fazla bir ihtisasım olduğundan değil, memleket ekonomisine ve iktisat siyasetine müteallik mes'elelerde daha ziyade bir koordinasyon unsuru olarak çalışmağı itiyat etmiş olmamdan ötürü olsa gerektir. Bana bu fırsatı vermelelerinden dolayı kendilerine teşekkür ederken, muhtelif bankalarımızın çeşitli branslarında çalışan bankacı arkadaşlarıma çok kısa süreceğini şimdiden arzedeceğim konuşmamda, belki fazla bir yenilik getiremeyeceğimden dolayı özür dileyerek, sözlerimin bankacılığımızın, bazı dâvalarına inhisar edeceğine işaret etmek isterim.

Arkadaşlarım,

Bu güne kadar yapılan bütün gayret-

(*) Bu konferans «T. Bankacılar Cemiyeti»nin tertip eylediğı seri konferansların açılışı ve birincisi olarak 23.11.1954 tarihinde Halk Bankası salonunda verilmiştir.

lere rağmen, bankacılık politikamızın bütün esasları tesbit edilmiş değildir. Her politikada olduğu gibi, **Bankacılık Politikası** da yalnız devletin alacağı tedbirlerden değil, aynı zamanda mesleki teşekküllerin yardımlarıyla tekemmül eden bir politikadır. Memleketimizde ise, ne birincisinin ne de sonuncusunun matlûp şekilde işlendiğı iddia edilemez. O halde, geç dahi olsa, Türkiye Bankacılık Politikasını, başka bir ifade ile **Bankacılık Ekonomisine** ve işletmesine müteallik tedbirleri bundan böyle elbirliğiyle beraber tahakkuk ettirmeğe mecburuz: tıpkı iktisaden gelişmiş diğer memleketlerde yapıldığı gibi!

Hepinizin malûmu olduğunu bilmekle beraber, bir noktayı bir kere daha tekrarlayalım ki, para ve kredi ticaretiyle meşgul olan bankalar, millî ekonomide bir gaye değil, memleketi ve milleti refaha kavuşturmak için bir vasıttan başka bir şey değildirler. Fakat bir çok vasıtalarda olduğu gibi, bu vasıtayı çok dikkatli kullanmak, istimal etmek ve fakat suistimal etmek **lâzımdır**.

İşte bu sebepten dolayıdır ki, çok hassas olan bu **itibar müessesesini**, korumak ve fakat aynı zamanda mürakebe etmek

Bankacılar Cemiyeti İdare Heyetinden
(Halk Bankası Umum Müdürü)
S. Nusret Uzgören Konferansı açarken

S. Prof. Muhlis Ete Konferansı açarken

için bir takım mevzuat tedvin edilmiş, bunun yanında bir çok anlaşmalar yapılmış, velhasıl bu mesleğin gelişmesi için türlü tedbirler alınmıştır.

II — Bankalarımızın mahiyet bakımından istihalesi :

Bilhassa son senelerde bir çok hususî bankaların ortaya çıkmasıyla takriben 50 kadar banka ile karşı karşıyayız. Bir vakitler bankalarımızı :

I — Yabancı bankalar ve millî bankalar sonraları.

II — Âmme bankaları ve hususî bankalar diye ayrılırken son yıllarda

III — Büyük bankalar (çok şubeli) ve küçük bankalar diye bir tasnife tâbi tutarak her bir katagori üzerinde İmalî fikirde bulunmak mecburiyetindeyiz.

Bu gün bir taraftan Osmanlı Bankası ve Selânik Bankası gibi tarihî hususiyetleri olan bankalar, diğer taraftan Hollanda Bankası ve banka Di Roma ecnebi müesseseler hariç, ecnebi bankalar, Türkiye'de ayrıca şube açma mevzuu üzerinde ısrar etmemektedirler. Türk banka-

larının inkişaf etmiş teknikleri buna ihtiyaç göstermemektedir.

Buna mukabil devlet daha doğrusu âmme bankalarıyla hususî bankalarını nisbet edersek, temsil ettikleri sermaye ve teşkilât bakımından âmme bankalarının el'an ağır basdıklarını görüyoruz.

Merkez Bankasını biran için bir kenara ayırarak, şahsiyeti hükmiyelerinin muhtelif olmalarına göre, âmme bankalarının.

— Ziraat Bankası	} İktisadî Devlet
— Sümer Bank	
— Eti Bank	
— Emlâk Bankası	} Anonim
— Denizcilik Bankası	
— Vakıflar Bankası	
	Şirketi

— İller bankası) Nev'i şahsına münhasır olan bir âmme müessesesinden tereküp ettiğini görürüz.

Âmme Bankalarının çalışma sahaları, henüz âmme yardımından müstağni olmayan iktisadî sahalalarının finansmanıdır. Fakat bu işi yaparken finansmanın yalnız devlet sektörüne değil, hususî sektöre tercih edilmesi, bilhassa bu günkü iktisat rejimine göre bir lâzimedir. (Sümer ve

Eti Bankların yalnız devlet sanayi ve maden sahalarını finanse etmelerinde olduğu gibi).

Daha aktüel olan bir problem büyük banka daha doğrusu çok şubeli banka ve küçük yahut mahallî banka mevzuudur. Bu problem banka politikamızda münakaşa edilmeğe değer bir mes'ele olarak ortaya çıkıyor.

Bunun yanı başında yeni yeni bankaların ortaya çıkışı, bankacılıkta kuvvetli bir cereyan ifade eden banka temerküzünden bizi uzaklaştırmaktadır.

Banka mürakebesini güçleştiren bu temerküz üzerinde durulacak bir keyfiyettir.

III — Mali müesseseler ve finanse ettikleri kredi sahaları :

Mali müesseselerimizi bir kere de finanse ettikleri kredi sahaları itibariyle tasnif edersek, burada,

A — **İstihlâk kredisinin**, İstanbul Emniyet Sandığının az gelişmiş çeşitlerinden maadâ, pek natamam şekilde inkişaf ettiğini,

B — **İstihsal kredisinin** daha doğrusu produktif kredinin,

a) Tesisat kredisinin (devlet sanayii için Sümer Bank, hususî sanayiinin Sanayi Kalkınma Bankası tarafından, buna mukabil

b) İşletme kredisinin, bilhassa hususî sektörde inkişaf etmediğini görmekteyiz.

Bankalar ve Tasarruf Sandıkları :

Başka memleketlerde bankaların yanında inkişaf etmiş olan tasarruf sandıkları bu hususta mevcut 1711 sayılı tasarruf sandıkları kanununa rağmen İstanbul Emniyet Sandığı, hariç gelişmemiştir! banka ve kredi siyasetimizin tedvininde bu nokta üzerinde de durmak gerekecektir.

IV — Bankalarımız ve tedahül şân'at :

Yine banka siyasetimizi ve bununla alâkalı olan mevzuatın tedvin ederken, esaslı olarak ele alınması icabeden bir mevzu da, bankalarımızın dar manâda bankacılık faaliyeti yanında ne dereceye kadar, diğer ticarî ve sınaî muamelelerle

doğrudan doğruya veya muvazaa yoluyla meşgul olmalarıdır mes'elesidir.

İhtisas bankacılığı sistemi gittikçe tarıhe karışmakla beraber, **kontinan** sistemi dediğimiz **üniversal** yahut bir çok muameleleri nefsinde toplayan bankacılık sistemi nihayet - ün - nihaye **kredi muamelelerine** istinat etmektedir. Bankaların normal participation hadlerini aşarak sanayi, ticaret veya sigortacılığa kaymaları hükümetleri ve bankerleri bir hayli düşündürmüştür.

V — Banka firmasının hakiki banka mevzularına tahsisi :

Başka memleketlerde banka adı mahiyeti, karakteri ve fonksiyonu bakımından hakikaten bankacılığı istilzam ettiren kredi müesseseleri kullanmaktadırlar. Bankalar bilhassa riskleri tevziini mümkün kılmak mevduat ve ikrazat bakımından daha fazla miktarda müşteriye hitap edebilmek gayesiyle, ihtisas bankacılığından vaz geçerken, bizim muayyen bir mevzu için banka tesis etmeğe kalkışmamıza ve hattâ bankacılıkla hemen hiç alâkası olmayan iktisadî veya sosyal maksatlı tesislerin banka halinde ortaya çıkmalarına mesâğ verilmemelidir. Öğretmen Bankası, Turizm Bankası, Sağlık Bankası, Talebe Bankası gibi adları taşıyacak olan müesseseler gayelerine başka adlar takmakla ve başka firma intihap etmekle daha fazla yaklaşılabirler. Kaldı ki, başka memleketlerde bu nev'i bankalara tesadüf ediyormuyuz? edemiyoruz ve edemeyiz, çünkü banka mefhumunun delâlet ettiği muayyen ve sarîh manâ vardır, **kredi ticareti yapmak**; bir talebe veya öğretmen veya İşçi Bankası mutad meslek olarak kredi ticareti mi sececek; yoksa mensuplarının sosyal bazı ihtiyaçlarını mı giderecek; bu millî teşekküllerin paraları işletecek ve namlandıracaklarsa ve bu bu gün bir meslek haline gelen malî ve sosyal müesseselerle daha iyi yapabilirler. Bunları kuran vatandaşlar bankacılığın bu ekonomik fonksiyonunu tam manasiyle takdir etmeseler bile, Bankacılar Birliğinin ve hükûmetin buna meydan vermemesini, işin ciddiyeti bakımından, çok lüzumlu buluruz.

VI — Banka şubelerinin toplandıkları semtler :

Bankalarımızın bilhassa İstanbul ve Ankara ve kısmen İzmir gibi şehirlerimizde muayyen semtlerin muayyen caddelerinde toplanması keyfiyeti de göze çarpmaktadır. Gerçi başka memleketlerin merkezlerinde veya büyük şehirlerinde de büyük bankaların ana caddelerde bulundukları bir vakıadır. Büyük şehirlerde bir bankalar caddesi vardır Nitekim Ankara'da Atatürk Bulvarının Flusa yakın kısmı bir Bankalar Caddesi manzarası taşıyor, İstanbul'da Galata'da Voyvoda Caddesinin bir adı Bankalar Caddesi ve Bahçekapı'da eski ve büyük bankaların temerküz ettiği bir semt mahiyetinde idi, fakat son senelerde hemen bu bölge bankalar şubeleri Bahçekapısı semtinde, Bankalar Caddesinde ve İstiklâl Caddesinde tekasüf etmiş ve hattâ Şişli'ye doğru ilerlemeğe başlamışlardır. Kadıköy, Fatih gibi semtlerinde hatırı sayılır derecede banka şubeleri açmakla şehirlerimizde «Bankalar Çarşısı» meydana gelmektedir.

Her biri büyük fedakârlıklara mal olan bu şubelerin, mudi'in ayağına gitmek suretiyle servisleri inkâr olunmamakla beraber, tesise muktezi masrafların gayrı müstahsil karakterini de unutmamak iktiza eder, bu kadar yayılmanın mevduat bakımından faydası olmakla beraber, muhtelif bankalara ait şubelerin bu kadar sık, bu kadar yan yana olması bu tarzı rekabetin daima fayizli neticeler doğuracağına inandırmaktan bizi biraz uzak tutmaktadır. Binaenaleyh bankaların aralarında görüşecekleri ve anlaşacakları mes'elelerden biri de bu «kuruluş yerleri» olacaktır.

VII — Bankalarımızda personel davası :

Her müessesenin olduğu kadar, banka işletmesinin ruhu mesabesinde olan insan faktörü başka bir ifade ile banka memuru, üzerinde durmak lâzımdır. Bilhassa bankalarımızın sayısı arttıktan ve banka memuruna olan ihtiyaç gittikçe tezayüt ettikten sonra, memurun kantite ve kalitesinin ıslâhı üzerinde sür'atle harekete

geçmek icabettiği, hepinizin teslim ettiği tahmin ederim, bankanın kredi müessesesi, kredinin, ismi üzerinde, bir itimat müessesesi olduğuna göre, bu işletmelerin her kademesinde çalışacak insanların yeter derecede ve moralité bakımından çok üstün olmaları şüphe götürmez bir hakikattir. (Banka sırrı) çok mukaddes bir mefhumdur. Bu sırrın muhafazası için banka elemanlarının müesseselerine sadakatle bağlanmaları ve mümkün olduğu takdirde müesseselerini sık sık değiştirmemeleri icabetmektedir. Nitekim iktisaden ileri memleketlerin bankalarında değişmeler tarzı teamülden değildir.

Diğer taraftan idare elemanlarının banka ile direkt ve endirekt alâkadar olan başka işlerle meşgul olması da pek mümkün değildir. Memurların müşterilerle olan münasebetlerinde bankanın menfaatlerini rencide edebilecek, risk ihtimallerini artıracabilecek (ihmallar) (iltimaslar) en şiddetli cezaî müeyyideler vardır.

Bundan başka banka memurlarının haiz olmaları gereken nazari ve tatbiki bilgi, hemen hemen tesbit edilmiştir. Bankacılıkta umumiyetle çıraklıkla başlayan mesleğin yetiştirme tarzı (formation) tesbit edilmiştir. Meselâ büyük bankalarda yetişen genç eleman :

- 4 ay hesabı cari servisinde
- 2 ay umumî vezne servisinde
- 2 ay senedat servisinde
- 3 ay kambiyo ve senedat ve menkul kıymetler muhasebesinde
- 6 ay vesaik ve akreditif servislerinde
- 3 ay umumî muhasebede
- 6 ay muhabere servisinde
- 6 ay kontrol servislerinde

ehliyetine, istidadına, çalışkanlığına göre staj görmektedir. Her eleman servis şefinden yeter derecede not alınca kadar serviste verilen her işi yapmak mecburiyetinde, icabında diğer servislere gittikten sonra yeter derecede not alamadığı servise avdet etmektedir. Yine icap ettikçe servisleri mevsimlerin ve muamelelerinin hususiyetlerine göre dolaşmak zorundadır. Ehliyetle beraber, personel servisin-

Dinleyiciler konferansı dinlerlerken

de ahlâkî meziyetler üzerinde açık ve gizli siciller tutulmaktadır. Bonservislerin, takdirnamelerin itasında pek ciddi hareket edilmektedir.

Bütün bu hususların daha ciddi tatbiki hususunda yeni bankalar kanununun hükümler ihtiva edeceğini memnunlukla işitiyoruz. Fakat birlik ve cemiyetin de bu mes'ele üzerinde çok hassas davranması, bu teşekküllerin ehemmiyetlerini artırmak bakımından ve meslekî itibar ve tesanüdü takviye etmek son derecede mühimdir.

Banka elemanlarının ücret baremine gelince :

Bizde devlet bankalarının 3659 sayılı barem kanununa tâbi olmalarına mukabil hususî bankaların yeknesak bir baremleri mevcut değildir. Başka memleketlerde meslekî teşekküllerin müdahaleleriyle muayyen baremler, muayyen katagori hizmetler için norm haline gelmiş muayyen ücretler (tarife ücretleri) tatbik edilmektedir. Kanunla tesbiti doğru olmasa bile, bankaların zamanla bu ücret mevzuu üzerinde mu-

ayyen anlaşmalara varacaklarını zannedirim.

VIII — Mevduat celbi için bankalarımızın ikramiye ve piyango tertip etmeleri:

Türkiye Bankalarının bir hususiyeti, bir orijinalite'si haline gelen ikramiye daha doğrusu piyango mevzuu bütün şiddetiyle aktualitésini muhafaza etmektedir.

Bankalarımız bu uğurda o kadar gayret sarfetmişler, o kadar yenilik getirmişlerdir ki, garp memleketlerinde «Türkiye Bankalarının piyango mevzularında meydana getirdikleri orijinalité'ler hakkında bir konferans versek, hem çok alâka toplan hem de dinleyicilerin hayrette bırakacak marifetler sunmakta müşkülât çekmeyiz...» Piyangoculuk efkâr ve harekâtında kismete el'an mühim bir yer veren halka hakikaten çok cazip gelmekte ve şuurlu bir tasarruf terbiyesi yerine, mevduatın sağlayacağı nama, istikbale karşı emniyet gibi sağlamak yerine daha çok biran önce piyangodan faydalanmak gibi maksatlar güdüldüğü aşikârdır.

Sosyal, etik ve hattâ ekonomik bakımdan bir çok mahzur arz etmesine rağmen, piyangoonun bankalarımızın mevduatlarının artmasında 1 numaralı âmil, olduğunu da kabul etmemek imkânsızdır.

Başka memleketlerde pek az taammüm etmiş bir çoklarında hemen hiç bilinmeyen bu usulün bizde de muayyen şartlara tâbi olması zamanı gelmiş bulunmaktadır. Nitekim bankalarımız ve hükümetimiz bu işi bir düzene sokmak için toplanmağa ve bu mevzuda bazı mühim kararlar almağa başlamışlardır.

Kaldı ki, bankalarımızın bilhassa bu şekilde faydalanarak topladıkları mevduatın terkiibinde vadesiz mevduat en mühim kısmı teşkil eder. 3 milyarlık bir mevduat yekûnunda 500 milyona yakın bir kısmı vadeli mevduat olup, bununda çoğu Emekli Sandığıyla İşçi Sigortası gibi sosyal müesseselere aittir. Uzun zaman vadeli mevduat bakımından mühim bir rol oynayan Emniyet Sandığı bile, vadeli bakımından eski ehemmiyetini kaybetmiştir.

IX — Banka işletmeciliğine müteallik bazı teknik mes'eleler :

Bir açılış konuşmasının çerçevesi dahiline banka işletmesine müteallik teknik mevzuları sıkıştırmak güçtür. Kaldı ki bu hususlarda senelerdenberi bankacılıkla meşgul kıymetli arkadaşlarım benden çok daha selâhiyetlidir, cemiyetinizin müteakip toplantılarında her biri ele alınacak ve derinliğine tetkik edilecektir.

Bu mühim mevzular arasında bankacılık tekniğini ıslâhı ve modern usullerin ihdâsı üzerinde durmak, bankalarımızda Muhasebe ve Maliyet Muhasebesini, istatistikten daha fazla faydalanma, iş programları ihzar ve tatbikatına ehemmiyet vermek; bankalarımızda istihbarat servislerini piyasa tetkiklerini ciddî ve modern bir hale ifrâğ etmek ve buna benzer esaslı ıslâhata lüzum olduğuna zannedersem hepimiz müteffikiz.

Bankalarımızda likidite, exjibilité ve ankes nisbetleri üzerinde bir taraftan hükümetin diğer taraftan bankaların muayyen normlar üzerinde ittifak etmeleri lâzımdır.

Faiz ve iskonto hadlerinin piyasanın hakikî ihtiyaçlarıyla hem ayar bir hale getirilmesi de üzerinde durulacak çok mühim bir mes'ele olarak durmaktadır.

Diğer taraftan banka muamelelerinin daha basit bir hale getirilmesi, ikrazatın mühim bir kısmını yalnız bonolara istinad-dan kurtarmak, çok külfetli olmakla geri bir durum arz tediyatı nakdî şekilden kurtarıp gayrı nakdî bir hale ifrâğ ederek çek ve havale şekillerini adapte edebilmek için bütün bankaların biran önce takas odalarına girmeğe teşvik etmek ve bunu zamanla müşterilerine de telkin etmek, para piyasasını canlandırmak ve sermaye piyasasını yaratmak hususunda suskripsiyon muamelelerine ön ayak olmak ve nakit borsasıyla münasebetler tesis etmek, Merkez Bankasıyla olan münasebetleri takviye etmek gibi ıslâh ve halledilmesi gereken nice mevzular olduğunu takdir edersiniz Bütün bunlar hükümetten ziyade sizlerin ve birliklerinizin gayretlerini bekliyor. Ben bunların ancak bir kısmını önünüze sermekle iktifa ediyorum.

X — Devletle bankalar arasındaki münasebetler, Bankalar mürakebesi :

Millî ekonomi teşkilâtının en hassas cihazlarından biri olan bu itibar müesseselerinin her memlekette devlet tarafından mürakebe edildiği malûmdur. Başvekâlet Umumi Mürakebe Heyeti tarafından bir vakitler getirdiğimiz dünya memleketlerinin banka mürakebe mevzuatı «Aufsichtigesetzeder Welt» adını taşıyan külliyat da en liberal iktisat rejimli memleketten en koyu sosyalist rejimli memlekete kadar, devletlerin bankaların mürakabesiyle çok yakından meşgu oldukları görülür.

Bizde bankaların mürakabesini alâkadar eden kanunlar 2999 sayılı Bankalar Kanunuyla, Ticaret Kanunudur. Bankalarımızı mürakabe eden resmî merciler ise Maliye Vekâleti bir taraftan para politikasını tanzim etmek diğer taraftan halkın bankalara yatırdığı mevduatı kollamak ve dolayısıyla bu malî müesseselerin likidite ve solvabilitelerini takibetmek maksadiyle yeminli banka mürakabelerini bankaları mürakabe ettirmektedir.

Ticaret Vekâleti ise, memleketin kredi

ve banka politikasını tedvin, memleketin umumî kredi ihtiyacını tesbit ve bankaların bu sahada oynadıkları rolü takibederken, bankaların iktisadî faaliyetlerin müsaait kredi imkânlarıyla ve sağlam esaslar üzerine kurulmuş mazbut banka hizmetlerinin yapılp yapılmadığı, ikrazatın hakikî istihsal ve ticareti teşvik ve millî tasarrufların produktif faaliyetlere tercih ettirilip ettirilmediğini mürakabe etmekle mükelleftir.

Her iki Vekâlet tarafından yapılması gereken bu mürakabenin, teşkilâtın ademi kifayesinden ve eleman noksanlığından gerekli şekilde yapıldığı iddia edilemez.

Merkez Bankası tarafından reeskont zaviyesinden yapılan mürakabe daha ziyade tahkik mevzuundan ileri gitmemektedir. Bunun dışında bir kısım devlet bankaları **Başvekâlet Umumî Mürakabe Heyetinin** mürakabesine tâbidir. Bunlar : 1) Ziraat Bankası, 2) Sümer Bank, 3) Eti Bank, 4) Emniyet Sandığı mecburi, 5) Vakıflar Bankası munzam, 6) Emlâk Kredi Bankası ile, 7) Denizcilik Bankası ihtiyarî olarak bir devlet mürakabe cihazı olan Umumî

Mürakabe Heyetinin mürakabesine tâbi olurlar. Bu teşkilât doğrudan doğruya mürakabe ettiği bankaları, Avrupa ve Amerika Banka Mürakabe Şirketleri gibi, muamele ve hesapları türlü cephelerden tetkik eder, Rantabilite, likidite, solvabilite, exhibilite, disponibilite keyfiyetleri muayyen ölçülere vurularak nazarı itibare alınır. Kredi muameleleri yanında bankacılık hizmetleri ve bankaların millî ekonomide oynadıkları role kadar tetkikten geçer.

Banka mürakabesini mevzuunu geçerken, şurasına da işaret etmek isteriz ki, banka işletmeciliğinin hususiyetten dolayı, bu konudaki devlet mürakabesinin, meselâ sigorta şirketlerinin mürakabesine nazaran çok daha güç olduğu aşikârdır.

Nitekim Birleşik Amerika'da devlet mürakabesinin mevcut olmasına rağmen, yüzlerce ve binlerce hususî bankaların ortaya çıkması neticesinde tahaddüs eden «krach» ın önüne geçilememiştir.

Banka mürakabesi ne kadar mükemmel olursa olsun, bankaları mühim zararlardan kurtaracak mevkide olamaz. Buna mukabil esaslı bir mürakabe insan hırsı-

T. Bankacılar Cemiyeti İdare Heyeti Prof. Dr. Muhlis Ete ile beraber Kemal Yakar, Cevat Girin, İskill Hebel, Nusret Uzgören, Muhlis Ete, Mithat Akdora, Sungur Babaoğlu, Hikmet Keyman

nın bazı aşırı hareketleri veya çok kere siyasi tesirler neticesinde vukua gelen kredi tahsislerini önlemek hususunda devletin banka siyasetini masun tutmağa yardım eder.

XI — Bankalar Birliği, Bankacılar Cemiyeti ve Bankacılık Hukuku arasındaki münasebetler ve bu müesseselerin bankacılık politikasındaki rolleri :

Bir çok sahalarda meslekî birliklerin teşekkülüne mukabil bankacılığımızda birlik hareketine çok geç başlanmıştır, dersek hata etmiş olmayız. Bazı bankalarımız arasında (Gentlement Agreement) tarzındaki anlaşmalarda daimî ve umumî karakter taşıyamamışlardır. Nihayet geçen sene «Bankalar Birliği ve onu takiben biri Ankara diğeri veya şubesi İstanbul'da olmak üzere «Bankacılar Cemiyeti» vücade getirilmiştir. Yine bundan bir kaç hafta önce gazetede gördüğümüz bir havadise göre Türkiye İş Bankasının bir donation'u ile Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi-ne bağlı bir «Bankacılık Hukuku Enstitüsü» kurulmuştur.

Bankalar Birliğinin ekonomik faaliyetler arasında bir branş ifade eden meslekî ve objektif bir karakter olmasına mukabil, Bankacılar Cemiyeti ise, nizamname-sindeki gayeleri gerçekleştirmeye matuf meslekî ve subjektif bir hüviyeti vardır.

Diğer taraftan son aylarda belki biraz fazla cesaretle atılmış bir adımı neticesinde Ankara Hukuk Fakültesinde kurulan bir enstitü çok tahsisî bir isim taşımaktadır. Çünkü umumiyetle ilmi bankacılık enstitüleri hukuk, hattâ İktisat Fakültelerinden ziyade Yüksek Ticaret mekteplerinde tesis edilmişlerdir. Çünkü bankacılık mesleğinin en yüksek eğitimi müesseseleri Yüksek Ticaret mektepleridir. Buralarda siklet merkezi umumî işletme ekonomisi dersleri yanında betahsis bankacılık işletmesinden sonra bankacılık ekonomisi ve onun yanında bankacılık hukuku kürsüleri ve dersleri vardır. Bir yandan mütehasşis profesörler, diğer yandan pratik bankacılar bu mevzuda nazeriyat ve tatbikatlarını birleştirirler. Bankalar birlikleri ve bankacılık cemiyetleri de bu enstitülerle alâkadar olurlar.

Fakat hemen bütün memleketlerde banka personelinin yarısından fazlası yüksek tahsilden ziyade ticaret tahsili görmüş gençlerden terettüp ettiğine göre, pratik bankacılık dersleri buralarda verilir.

Bunun haricinde, bir de Ziraat Bankasının yaptığı gibi, büyük bankalar bankacılık kursları tertip ederler. Bazı memleketlerde bankacılar birlikleri ve cemiyetleri, ticaret odalarının ve ticaret mekteplerinin yardımıyla müşterek kurslar tertip ederler :

Çok fazla nazarı derslere dalmamak şartıyla, bizde de bankalar birliğinin ve cemiyetinin İstanbul ve Ankara gibi şehirlerde kurslar tertip etmeleri çok isabetli olur kanaatindeyim.

Bankalar Birliği ve Bankacılar Cemiyetinin Türkiye Banka siyasetindeki rolü :

Konuşmamı bitirirken, birlik ve cemiyetin Türkiye Bankacılık politikasında mühim rolleri olduğuna tekrar işaret etmek isterim. Çünkü başlarken söylediğim gibi, bankacılık politikası, devletin ve meslek teşekküllerinin bu hususta aldığı tedbirlerin heyeti umumiyesi demektir; iyi bir iktisat politikasında, münferit politikaları ihtiva ettiği tedbirlerin, bizzat meslekî teşekküller tarafından hazırlanmasının teklif edilmesi gerekmektedir. Devletin alâkadar mercileri, memleketimizde Maliye ve Ticaret Vekâletleri meslek teşekküllerinin ilmin heyetleriyle, ihtisas enstitüleriyle beraber hazırladıkları esaslardan mülhem olarak bankacılık politikasının, mevzuata mütâallik olan kısmını umumî kanunlara ve parti programlarında görüşlere göre tedvin ederler. Politikanın mevzuat dışı kalan kısmını ise, meslek teşekkülleri aralarında akdedeceği hususî anlaşmalara, örf ve teamüllere göre tanzim ederler.

Binaenaleyh bizde de yeni Bankalar Kanun lâyihası nihaî şeklini bulmadan önce, hattâ hazırlanmadan olsa idi daha iyi olurdu, bankaların Türkiye Bankacılık politikasının belli başlı meseleleri ne olmalıdır? şeklinde müştereken imali fikirde bulunmaları, görüşlerini ilmi bir tetkikten geçirmeleri ve bunu hükümete bildirmeleri lâzım gelirdi. Hükümetimizin Odalar birli-

ğinin bu yoldaki faaliyetten mülhem olduğu gibi, birlik ve cemiyetinizin tekliflerini daima iyi karşılayacağına emin olabilirsiniz.

Aziz arkadaşlarım, görüyorsunuz ki meslek teşekkülü olarak, diğer memleketlerin meslek teşekkülleri gibi, sizler de vazifelisiniz. Millî ekonomi çerçevesi içinde mühim yer ve vazife alan bankalarımızın

ve bu müesseseleri dirayetle idare eden bankacılarımızın bugünkünden daha ziyade ve daha sıkı meslek etrafında toplanarak çalışmaları lâzımdır.

Bu naçiz görüşlerim, siz kıymetli arkadaşların görüşlerine tekabül ediyorsa anlaşabildiğimizden dolayı kendimi bahtiyar addederim.

Muhterem Meslekdaş;

Mesleğinde daha kuvvetli ve memlekete daha faydalı bir uzuv olmak için Cemiyetimize aza ol ve aza temin etmeğe çalış.

Talepname ve Nizamnamemizi BANKANIZDAKİ mümessil arkadaşından temin edebilirsiniz.

Cemiyetin Gayesi

- a) Bankacılar arasında manevi ve maddi dayanışmayı arttırmak,
- b) Bankacılık mesleğinin memlekette gelişmesine yardım etmek,
- c) Bankacıların mesleki bilgilerini artırmak,
- d) Bankacılık Enstitüsü kurulmasına çalışmak,
- e) Memleket içinde ve dışında Bankacılık hareketlerini takip etmek ve âzalarına bildirmektir,
- f) Cemiyet siyasetle uğraşmaz.

KABUL ŞARTLARI

Cemiyetin gaye ve maksadını benimsemiş olduğunu bildiren, Cemiyetler Kanununda yazılı şartları haiz olan, Bankalarda vazife almış her Türk vatandaşı aza kaydedilebilir.

Türkiye Bankacılar Cemiyeti

Emniyet Sandığı

Tasarruf Hesapları

1954 Yılı İkramiye Plânı

★ 10 ADET :

Otomobilli ve Garajlı VILLA

Mobilyalı EV

Apartman Daireleri

★ Bir kişiye 1000 altın, ayrıca 250 Altın

★ (70.000) liralık para ikramiyeleri

Her ay bir çekiliş

Her (150) liraya bir kur'a

(Vadeli ve vadesiz bütün hesaplar)

AYRICA

- (Öğrenci) ikramiyeleri.
- (Küçük tasarrufu ve devamlı biriktirmeyi teş-
vik) ikramiyesi.

G Ü V E N

T Ü R K A N O N İ M

S İ G O R T A S O S Y E T E S İ

Türkiye'nin en büyük Sigorta Şirketidir.

Sümerbank ve T. Emlâk Kredi Bankası Kurumu'dur

YANGIN - NAKLİYAT - HAYAT - KAZA

Sermaye ve ihtiyatları : TL. 13.030.440,45

Muamele Merkezi : İSTANBUL

Adres : Sümerbank binası GALATA, Telefon : 44610

Denizcilik Bankası

BU YIL İÇİNDE

500.000 lira

İkramiye dağıtıyor

Her ay Emirgân'da bir ev

Lüks gemilerle Avrupa seyyahatleri

Yüzen köşkler

Her on beş günde bir çekiliş.

DENİZCİLİK BANKASI BANKANIZDIR

**HALKIN, ESNAFIN, SANATKÂRLARIN ve KOOPERATİFÇİLERİN
ÖZ BANKASI**

ANKARA HALK SANDIĞI T. A. Ş.

Sermayesi : 1.000.000

İhtiyatları ve Karşılıkları : 689.856

**İKRAMİYELERİNDE İSABET NİSBETİ EN YÜKSEK BANKADIR
ÇÜNKÜ ÇEKİLİŞLERİ YALNIZ**

A N K A R A 'ya mahsustur

(Beypazarı Ajansımız dahildir)

Yalnız 50 lira yatırmak suretiyle yüzlerce
altın ve binlerce lira kazanabilirsiniz.

Her Mevsimde bir Keşide

D i k k a t : Modern kiralık kasalarımızı mutlaka görünüz. Ayda seksen kuruşa bir kasa. Altınlarınızı, kıymetli eşyalarınızı mühim evrakınızı her tehlikeden korur.

Kasalarımız ucuzluk, kolaylık ve emniyet vasıflarını camidir. Her gün saat 9 dan 18 e kadar emrinizde ve anahtarları cebinizdedir.

T E L E F O N L A R : 11611 Müdürlük

17214 Mevduat

14263 Muhasebe, istihbarat, hukuk
servisleri

13605 Muamelât.

ANADOLU

ANONİM TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ

Türkiye'nin en eski ve en büyük Sigorta Şirketidir

Sermayesi : 1.500.000 T. L.

(Tamamen ödenmiş)

Muamelât Merkezi : İstanbul, Galata Karamustafapaşa Cad. (Eski Yolcu Salonu Karşısı) Anadolu Sigorta Hanı.

Telgraf adresi : İmtiyaz — İstanbul.

Telefon (Santral) : 244569-44653/2/1 - 47550/8/9

H A Y A T

Y A N G I N

N A K L İ Y A T

K A Z A

Sigortalarınız için en müsait şartları «ANADOLU» da bulabilirsiniz.

Türkiye İş Bankası ve T. C. Ziraat Bankası Şube ve Ajansları Şirketin Acenteleridir.

Etibank, İş ve T. Ticaret Bankalarile Millî Reasürans Şirketinin Kurduğu

Ankara Sigorta Şirketi

Şahsi ve Millî Varlıkların Bekçisidir

Sermaye ve İhtiyatları : 5.000.000 T. L.

M e r k e z : GALATA — Bankalar Caddesi No. 80

ANKARA SİGORTA HANI

TELEFON : Müdür 42664

Santral 47580

475589

Telgraf - A N T A Ş

İ S T A N B U L

S Ü M E R B A N K

SERMAYESİ : 200.000.000 Türk Lirası

Vadeli, vadesiz küçük cari hesaplar için yılda

16 ÇEKİLİŞ

Apartman katları ve daireler, müstakil evler, otomobiller,
2000 altın ve her keşidede çeşitli para ikramiyeleri,
Ayrıca vadeli ve 6 ay çekilmeyen vadesiz mevduat sahiplerine
yünlü (halı hariç) ve pamuklu satışlarında tenzilat

Şartları gişelerimizden öğreniniz.

HER 150 LİRA İÇİN BİR KUR'A NUMARASI

Umum Müdürlüğü : Ankara, Merkez Müdürlüğü : Ankara, Şubeleri : Adana, Balıkesir, İstanbul, İzmir, Kayseri, Ajansları : Bahçekapı, Beyoğlu (İstanbul). Bürosu : İskenderun.

SÜMERBANK'ın Müesseseleri :

- Sümerbank Alım ve Satım Müessesesi — İstanbul.
- Sümerbank Ateş Tuğlası Sanayii Müessesesi — Filyos
- Sümerbank Bakırköy Pamuklu Sanayii Müessesesi — İstanbul
- Sümerbank Bursa Merinos ve Hereke Yünlü ve Halı Dokuma Sanayii Müessesesi — Bursa.
- Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi — Sivas.
- Sümerbank Defterdar Yünlü Sanayii Müessesesi—Defterdar/İstanbul
- Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi—Beykoz/İstanbul
- Sümerbank Ereğli Pamuklu Sanayii Müessesesi — Ereğli/Konya
- Sümerbank İzmir Basma Sanayii Müessesesi — İzmir
- Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesi — Kayseri
- Sümerbank Kendir Sanayii Müessesesi — Taşköprü
- Sümerbank Malatya Pamuklu Sanayii Müessesesi — Malatya
- Sümerbank Nazilli Basma Sanayii Müessesesi — Nazilli
- Sümerbank Pamuk Satınalma ve Çırcır Fabrikalar Müessesesi - Adana
- Sümerbank Sellüloz Sanayii Müessesesi — İzmit
- Sümerbank Sungipek ve Viskoz Mamülleri Sanayii Müessesesi-Gemlik
- Türkiye Demir ve Çelik Fabrikaları Müessesesi — Karabük

SÜMERBANK'ın Teşebbüsü :

- Kütahya Keramik Fabrikası

Alım ve Satım Müessesesinin toptan ve perakende mağazaları :

Adana, Amasya, Ankara, Burdur, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul (Bahçekapı ve Beyoğlu), İzmir, Kars, Konya, Kayseri, Malatya, Nazilli, Samsun, Sivas, Trabzon, Zonguldak.

İLLER BANKASI

Sermayesi : 300.000.000. T. L.

İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Köylerin

Harita, İmâr Plânlarıyla Su, Elektrik

ve Yapı, Proje, İnşa ve Tesisleri

BANKA ve KREDİ

MUAMELE VE HİZMETLERİ

EN MÜSAİT ŞARTLARLA YAPILIR

VE

MEVDUAT HESAPLARI

AÇILIR

Halk Bankası T. A. Ş.

Sermaye ve İhtiyatları : 10.798.812.—

ŞUBELERİ

ADANA
ANTAKYA
AYDIN
BALIKESİR
BURDUR
BURSA
ÇORUM
DENİZLİ
ERZURUM
ESKİŞEHİR
GAZİANTEP
ISPARTA

İZMİR
KASTAMONU
KAYSERİ
KIRŞEHİR
MARAS
MALATYA
MERZİFON
NEVŞEHİR
NİĞDE
SİVAS
TOKAT
UŞAK
YOZGAT

SANDIKLARI

ANKARA

İSTANBUL

Sermaye ve
İhtiyatları : 1.689.856.—
Ajansı : Beypazarı

Sermaye ve
İhtiyatları : 3.225.261.—
Ajansı : Çarşıci

T.C. Merkez Bankası Vaziyeti

AKTİF

	31/7/1954	25/9/1954	27/11/1954
Altın	402.049.415	401.965.098	402.040.653
Döviz Borçluları	224.981.746	197.830.311	181.713.349
Ufaklık Para	3.732.494	3.370.890	3.190.154
Dahildeki Muhabirler	239.413	253.920	275.617
Senetler Cüzdanı	2.166.813.756	2.384.018.266	2.527.238.254
Tahviller Cüzdanı	29.873.546	29.879.396	29.754.830
Avanslar	142.724.259	145.288.557	129.719.835
Hissedarlar	4.500.000	4.500.000	4.500.000
Muhtelif	94.434.653	88.394.820	89.610.732

PASİF

Sermaye	15.000.000	15.000.000	15.000.000
İhtiyat Akçesi	48.198.674	48.198.674	48.198.674
Tedavüldeki Banknotlar	1.448.915.400	1.499.717.306	1.500.436.639
Mevduat	464.171.550	593.296.763	699.356.079
Altın Alacakları	153.866.743	153.916.349	153.967.390
Döviz Alacakları	492.653.689	498.342.217	542.568.602
Muhtelif	436.543.226	447.029.949	408.507.040
Toplam	3.059.349.282	3.255.501.258	3.368.034.424

26 Şubat 1951 tarihinden itibaren iskonto haddi % 3, altın üzerine avans % 2,5

Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifi Birliği A D A N A

Tesis Tarihi : 1940

Kapitali : 4.000.000
Yedek akçe : 1.500.000
Ortak adedi : 5.783
Telgraf adresi : Çukobirlik-Adana
Telefon :
Umum Müd. : 2740
Muhasebe Müd. : 2881
Santral : 2837
Posta kutusu : 3
Kod: Bentley's Complete Phrase

Sicilli Ticaret : 1073
İhracat Ruh. No. : 1885
İstigal mevzuu :
Pamuk, Susam, Yerfıstığı, Çeltik
(Piring).
Birliğe bağlı kooperatifler :
Adana, Ceyhan Tarsus, Yenice,
Osmaniye, Maraş.

Tesisler :
(Yenice Sawgin Çırcır ve Prese Fab.)
(Ceyhan Sawgin Çırcır ve Prese Fab.)
Adana pamuk müessesesi
Mersin Nebatî Yağ ve Sabun Fab.

Paranızı atıl bırakmayınız Bankaya yatırınız.

HER TÜRLÜ HAŐERE ve ZARARLILARA KARŞI

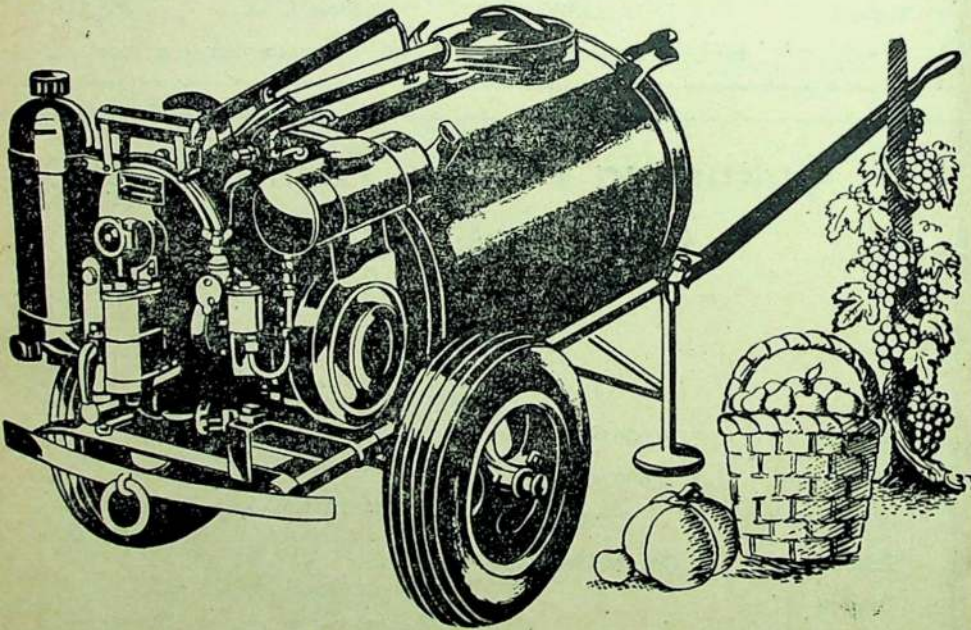
VERMOREL

Mücadele Aletleri kullanınız!

KULLANIŐLI

UCUZ

BOL YEDEK

TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM KURUMU

Sermayesi: 50.000.000 TL.

Yurdumuzun 141 yerinde çiftçimizin hizmetindedir!

Banka hizmetlerinden faydalanmağı Ödemelerinizde çek kullanmağı adet ediniz.

Arzularınızın tahakkukunu
tesadüfe
bırakmayınız

Gayeli tasarruf
yoluyla
yuvanıza muhakkak
kavuşursunuz

EMLÂK
BANKASI YAPI TASARRUFU

Bu hem sizin hem memleketin menfaatidir.

BU YILIN

İKRAMIYE PLÂNI

**BiR
Buçuk
Milyon
LiRA**

SİZİN
DE
TASARRUF
HESABINIZ

VAR MI???

T. C. ZİRAAT BANKASI